

XXVIII. évfolyam, 6. szám

2021. december 15.

PRİETENIA

PRZYJAŹNÍ

ПРІЯТЕЛСТВО

URTÁSISJE

PRİATELISTVA

PRİATELSTVO

ДРУЖБА

PRİATELISTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРІЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРІЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:

Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:

Mayer Éva

Olvasószerkesztő:

Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:

Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatia Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Horváth Csaba ügyvezető igazgató

www.croatia.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

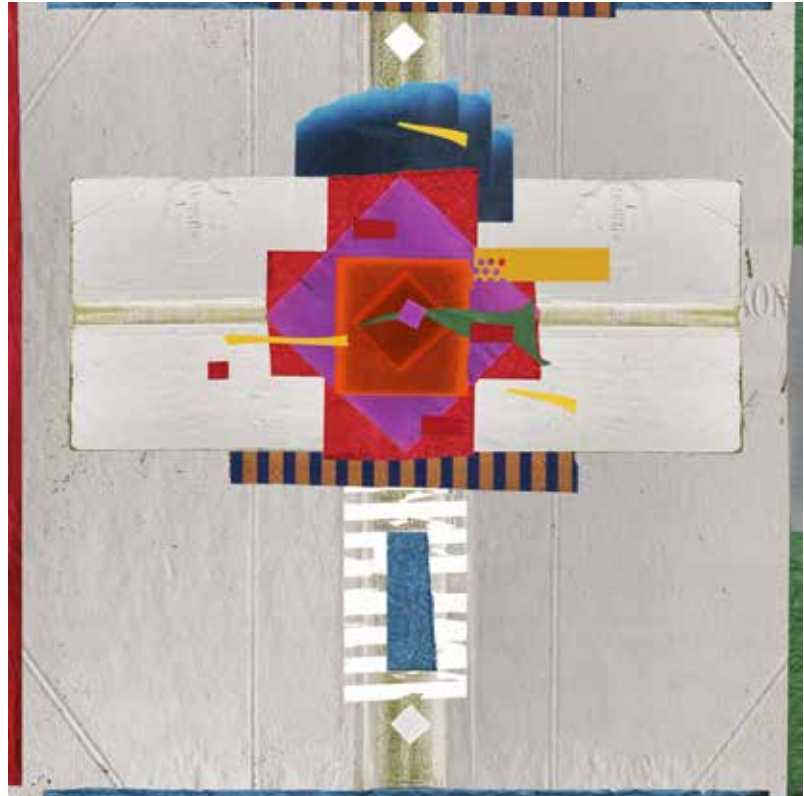
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

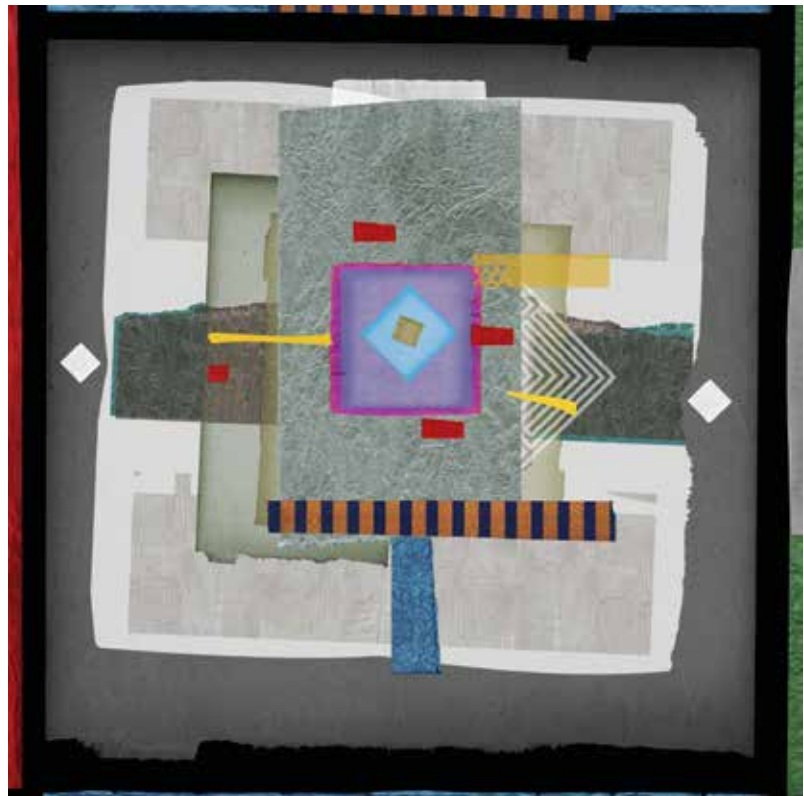
és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Szyksznian Wanda alkotásai

Kompozíció 1. (2021. okt. 2., digitális kollázs, 25x25 cm, max: 50x50 cm PRINT)

Kompozíció 2. (2021. okt. 2., digitális kollázs, 25x25 cm, max: 50x50 cm PRINT)

Címlapunkon: Szyksznian Wanda: Kompozíció 2019. nov. 20.
(digitális kollázs, 25x30 cm, max: 50x60 cm PRINT)

Pável Ágostonra emlékezünk

Pável Ágoston lánya, dr. Simon Endréné Pável Judit

Cikkünk a 10610. oldalon olvasható!

Blickpunkt díjazott fotói

Gász Róbert: Szőlőszüret Véméden 1953-ban

Liebste Oma

Simon Tamásné Holcz Edit: Kedves Nagymamám

Ruip Gergő: Fény és árnyék

Kresz Antal: Családi várakozás

Simon Tamásné Holcz Edit: Csendélet imakönyvekkel

Cikkünk a 10608. oldalon olvasható!

Ára: 300 Ft

Így karácsony, úgy karácsony...

Címszavak a Karácsonylexikonból

A DÓSSÁGRENDEZÉS • A helyi hitelezők alighanem különösen sajnálhatják, hogy a sok között egy több évszázados néphit csaknem teljesen kiszorult a mai szerbség élő hagyományai közül. Volt oly idő, még a múlt század közepén is, amikor az ünnep előtt mindenki rendezte az adósságait. Azt mondták, csakis akkor lehet áldás a családon, ha karácsonykor mindent visszaad, amit az év folyamán bárkitől is kölcsön vett, kölcsön kapott.

AUTÓSVÁSÁR • A 2020-as esztendő utolsó hónapjában Európa-szerte elmaradt a nevezetes karácsonyi vásárok túlnyomó többsége. Németországban is így történt. Egy olyan bajor település írta viszont be magát a különleges adventi vásárvárosok közé, ahol eddig is voltak ilyen események, de nem tűntek ki a vetélytársak árnyékából. Akkor azonban figyelemre méltó s követhető megoldással álltak elő. Minden portéka szerepelt a kínálatukban, mint korábban (ajándéktárgyak, gyertyák, karácsonyfadíszek, forralt bort, pecsenyefalatok, édességek). Az ünnepi dallamok is pont úgy szálltak a levegőben, miként az előző években. Az elárusítóhelyek viszont olyan távolságba kerültek egymástól, hogy gépkocsikkal könnyen megközelíthetőek legyenek. A kínálat is úgy lett elhelyezve, hogy a látogatóknak ne kelljen kiszállni a járművekből, s úgy fizethessenek a vásárlás végén, mint az az autós gyorsétkezdénél megszokott. Náluk a járvány sem tudta elrontani az adventi hangulatot, a karácsonyvárás örömet.

ÁLLAMPOLGÁRSÁG • Mindannyian sejtjük, hogy Mikulásnak aligha kellhet útlevelével vesződnie, hiszen számára nincsenek határok. (Mi is lenne a karácsonyi ajándékkihordásból, ha minden országvégen vámvizsgálatra kényszerülne?) Azon azonban, hogy Mikulásnak van-e állampolgársága, aligha tűnődünk. Lehet kettős, hármas, sőt akár tízes állampolgár is – ezzel mi magunk sem vagyunk tisztában –, de egy állampolgárságáról bizonyosan tudunk. Kanada állampolgársági és bevándorlási ügyekért felelős minisztere ugyanis néhány éve bejelentette, hogy számára is megadta az állampolgárságot.

ÁLLATOK TÁNYÉRJA • A göcseji kistáj egykori gazdáinál a karácsonyváros böjt idején valamennyi családtag minden feltálat ételből egy-egy kanállal áttett az e célra az asztalra helyezett külön tálkába. Ezt nevezték állatok tányérjának. Az így összegyűlt eleségből először a tehének és a lovak kaptak az ünnep napjaiban kenyérbe burkolva. Az ételmaradék másik részét Szent János napján (december 27-én) a baromfiudvar lakói között osztották szét.

BÁBUSKA • Oroszországban nem mindenütt a Mikulás vagy Fagyapó és segítői hordják szét a gyermekeknek szánt ajándékokat. Nagy szerencsésükre a hatalmas méretű államban él egy olyan karácsonyi hagyomány is, amely szerint egy ősz hajú idős hölgy is hasonló szándékkal járja a maga útját. Befana anyóhoz, a kedves boszorkányhoz (aki Olaszthonban sürgölődik ugyanezen céllal) semmi köze az

életkorán kívül. Őt Bábuskának, azaz nagymamának, nagyanyónak nevezik, és semmiféle varázshatalommal nincs felvértezve. Legendája szerint egykor, igen-igen régen, a hideg időjárástól tartva, nem akarta felkeresni az újszülött Jézust. Emiatt aztán később szörnyen röstelkedett, így mégiscsak útra kelt. Egy teli kosár ajándékot, kisgyerekek szánt kedvességeket vitt magával. Mivel azonban Jézuskát nem találta meg, évről évre – mit sem törődve már holmi hidegekkel – a nevezetes születésnapon újra és újra útnak indul kosaraival, hogy legalább a jóra való, szorgalmas gyermekeknek odaadhassa mindazt, amit hajdan elmulasztott.

BARBARAJÁRÁS • A horvátországi Szlavóniában már Szent Barbara (nálunk: Borbála) napján kezdődnek meg a karácsony előtti köszöntő látogatások. A szűkebb és tágabb szomszédság ezen a napon kölcsönösen felkeresi egymást, és „Dicsőség Jézusnak! Hála Szent Barbarának!” kezdettel válogatott jókívánságot mondanak a meglátogatottakra. Miután a szép szavakat a háziak hasonlókkal viszonzozzák, pár falatot és egy-két pohár borocskát közösen fogyasztanak el.

BIKOLÓR • Új keletű, de már legalább három évtizedes divat, hogy a karácsonyfa-díszítés a korábbi tarkaság helyett mindössze csak két színre szorítkozik. Ez a két szín viszont esztendőről esztendőre változik, változhat. Alapvetően a következő színpárok mutatkoztak maradandónak: arany-piros, ezüst-kék, ezüst-fehér, fehér-piros, piros-égszínkék. Az arany és ezüst együttes jelenlétét azonban különösen kerüldendőnek ítélik.

BUGURDIC • A beás cigány családok körében szokás karácsonyra bugurdicát sütni. Valójában ez egy fonott, többnyire félkörívbe, köralakba hajtott foszlós kalács, melynek közepébe gyertyát, vagy gyertyákat állítanak. Ha az előző karácsonytól haltak meg a családban, akkor az elhunytak számánál mindig eggyel több gyertyát, amennyiben nem volt halott, egyetlen állítanak. A szentesti vacsora kezdetekor, halottaikra emlékezve gyűjtik meg a gyertyát, gyertyákat. A szokás egykori balkáni vándorlásukkal is összefügghet, hiszen hajdan – bár eltérő tartalommal – a szerbeknél és a horvátoknál is kalács övezte a karácsonyi gyertyát.

CÉDULÁZÁS • Országszerte sok helyen szokásban volt, hogy a lányok az éjféle misére legalább egy tucatnyi olyan cédulát vittek magukkal, amelyekre előzőleg különböző férfinévket írtak. Az Úrfelmutatás befejező pillanataiban vaktában kihúztak egyet ezek közül. Elszántan hitték, hogy majdani férjük is az azon olvasható nevet fogja viselni.

CHRISTKINDL-JÁRÁS • Német nyelvű, verses, énekes játék. Nyolctizenöt éves lányok vagy fiúk december 24-én reggeltől éjfélig járják a falvakat. Népviseletbe és legszebb mosolyukba öltözve kopognak be valamennyi házba. Kis énekes előadásukkal adják a lakók tudtára az örömhírt: Jézus Krisztus világra jöttét. Egy Szűz Máriát megtestesítő – szintén népviseletbe öltöztetett – babát és a kis Jézust jelképező szépen bepólyált játékgúnyát, valamint egy nagyobb, alkalmi díszekkel ünnepivé tett gyertyát is magukkal visznek. A Christkindl-járás néven ismeretes népszokás jelenleg a Bakony-Balaton régió tizenhét német nemzetiség által is lakott településén élő népszokás. A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére is felkerült.

CSAPDÁK • Kevin, a decemberben világszerte képernyőre kerülő – unásig ismételt – Reszkesettek betörők 1-4. főszereplője előképének is tekinthető egy régmúlt norvég cselekvésmód. A skandináv népregek szerint a karácsonyi időszakban (leghosszabb éjszakák) a

természetfeletti erők éjente csaknem teljes körű hatalommal bírnak. A derék norvégok különleges leleménnyel igyekeztek elejét venni a nagyobb bajoknak. Azon túl, hogy kátránnyal keresztet festettek az ajtók és ablakok fölé, házuk népét és jószágaikat megvédendő, minden esetleges behatolási ponthoz váratlanul lehulló acéldarabokat helyeztek el, illetve lógattak spárgával, kötéllel fejmagasságba.

CSENDES ÉJ • A „Csendes éj” minden idők legtöbbször feldolgozott karácsonyi dala. Csak 1978 óta több mint 733 különböző zenei átíratára, áthangszerelésére és hang- és mozgókép-kiadására jegyezték be „szerzői és szomszédos” jogot.

CSENGŐHANG • Mariah Carey, az Egyesült Államokban élő popénekesnő Merry Christmas című kislemeze 1994 októberében jelent meg, egyik oldalán a világlágerre lett All I Want for Christmas Is You (Csak téged akarok / téged kérlek karácsonyra) című dalával. Ez a kiadás a minden idők legjobban forgó kislemeze címre is joggal tarthat számot. Odahaza, de az egész angol nyelvterületen sokáig vezette a slágerlistákat. A feldolgozásait tartalmazó hanghordozókat is beleértve közel 17 millió példányban kelt el. Népszerűsége máig töretlen. Mobiltelefonok csengőhangjaként is nagyon sokan letöltötték, közvetve kifizetve érte a jogdíjat. Annnyira sokan, hogy a világ első csengőhangja lett, amivel szerzői elnyerték az Aranylemez-díjat. Olyannyira, hogy csengőhangok kategóriájában a világ első platinaleméz-díját is kiérdemelte. (2019-ben már megkapta a második Platinaleméz is.)

CSÓNÁK • A tengerparti skót falvak lakói karácsonykor hagyományosan vízre bocsátanak egy üres csónakot, miközben zsoltárokat énekelnek. Közösen mondott fohászukkal bízzák a törekeny vízi alkalmatosságot a hullámokra. Imájuk arról szól, hogy ha van bárki is, aki épp a tengerben, óceánban hánykolódik a habokban, jusson el hozzá időben a csónak, s hozza ki a partra, hogy ő is zenghesse Jézus dicsőségét, ünnepelhesse a Megváltó születését.

DÍÓSZIMBÓLUM • Az ókori Rómában a dió a szerencse, a bőség és a termékenység jelképe volt. Ezért (mint manapság a rizsszemeket) diót szórtak az esküvőkön, valamennyi jelesebb családi ünnepen és a téli napforduló idején decemberben rendezett szaturnáliákon is. A kereszténység átvette és átértelmezte a karácsonyhoz kötődő dió jelképtartalmát. Mint azt a középkorban megjelent magyarázatok példazzák, a dió három részét, a zöld burkot, a csonthéját és a dióbelet, a Szentháromság megjelenülésének értelmezték. A dióbél a félbe szedett héjban némi képzelőerővel könnyen felfedezteti a hasonlatosságot egy jászolban/bölcsőben fekvő kiseddel. Olyannyira, hogy valaha kedvelt népi karácsonyfadísz volt a kicsinosított dióhéjba illesztett, glóriával övezett pólyás kiseddel. Más ugyancsak középkori magyarázat szerint a három rész a megszületett megváltó bőrét, csontját és lelkét jelképezi. Így aztán természetes, hogy kitüntetett szerepet kap a karácsonyfán (aranyozva, ezüstözve) éppúgy, mint az ünnepi étkek között.

DÍSZÍTÉSI VERSENY • Az Egyesült Államok több kisvárosában a település vezetése díjak felajánlásával ösztönzi a környezet karácsonyi hangulatba vonását. A legszebben díszített külső homlokzatú házra, a legszebben díszített utcára, sőt néhol a legkarácsonyibbá tett lakásbelsőre is versenyt írnak ki. A városi tanács által megbízott bíráló bizottság sorra keresi fel és pontozza a benevezett családok otthonait. Az az évi győzelmet hirdető fémtáblácskák aztán felkerülnek az adott ház falára, illetve az utca névtáblája alá. Ahogy azt több hollywoodi film is sejteti, helyenként „verre menő” küzdelem folyik a kitüntetett cím elnyeréséért.

DOBOSOK • Szenteste veri szét a csendet Románia falvaiban a dobos zenekar (toboşari). Ezzel készítetik távozásra a település hangteréből a sötétedéskor ártásra kész szellemeket. Ne valami kis csapatra tessék ám gondolni! Ötven-hatvan fő forgatja ilyenkor egyszerre a dobverőket. Általában nőtlen férfiak, kislegények ütlegelik ilyenkor a fent nevezett hangszerüket. Hogy miért éppen ők? Az idők során erre többféle elvi magyarázatot is adták, noha alighanem nagyon is gyakorlatias oka lehet. Az illetők november végétől naponta próbálnak valahol a falu szélén, esetleg azon is túl. Melyik asszony engedné el ilyen sokszor, ilyen átlátszó ürüggyel („csak dobolni megyek, szívecském”) esténként a férjét? Amikor a dobosok átvonulnak a község valamennyi utcáján, a veszedelem elhárításáért cserébe ajándékokat kapnak az ott élőkötől. Azokat pedig hagyományosan a felkeresett családok eladósorba vagy annak közelébe került lányai adhatják át a csapat egy-egy általuk kiszemelt dobosának. Kell-e ennél több magyarázat?

EZÜSTVASÁRNPAP • A karácsonytól visszafelé számított második hétzáró nap. Egyházi körökben Gaudete vasárnapnak (örömvasárnapnak) is nevezik. E vasárnapot ezért – az öröm okán – az e napon lánggra gyújtandó rózsaszín gyertya jelképezi a három lila között az adventi koszorún.

ÉLŐKÉP • 1934-ben Kalocsán, egy helyi rendőrfogalmazó szervezésében a télire a város határában lesátorozó kóbor cigányok karácsonyi ünnepséget tartottak. Az esemény az adománygyűjtés mellett, a városiak rokonszenvének és együttérzésének felkeltését is szolgálta. A festői háttér előtt pompás ruhákban élőképet alkotva mutatták be a betlehemi istállót, a Jézus születése utáni jelenetek egyikét-másikát. Ezt követően zenés-énekes-táncos bemutatót tartottak, míg az anygalkának öltözött cigány gyerekek be nem hozták a feldíszített karácsonyfát. A műsort népes közönség tekintette meg, ami annak is volt köszönhető, hogy a kalocsai érsek és kísérete is megjelent, jó előre foglaltatva magának helyet a nézőtérén.

ÉTTEREM • Párizs talán az egyetlen főváros, amelyben szenteste is csúcsforgalomra számíthatnak, s így nyitva is vannak hajnalig a jobb hírű étkezőhelyek. Sok család ugyanis, miután otthon a karácsonyfa körül kiosztották és kibontották az ajándékokat, a szélesebb családdal és ismerőseikkel együtt vendéglőben vacsoráznak. Mások csak az éjfél mise után térnek be. Az éttermek különleges karácsonyi menükkel csábítják a vendégeket, a nevezetesebbeknél már hetekkel korábban kell asztalt foglaltatni.

FALUGÁLA • A Kolozsvártól nem messze fekvő Tordaszentlászlón az a szokás járja, hogy egy kis előadással, meglepetésműsorral készül a falu apraja-nagyja, amit a karácsonyt közvetlenül megelőző napok valamelyikén adnak elő. Énekes, mesemondásos, bábos, zenés produkciók mellett színjátszó csoportjuk és néptáncosaik is fellépnek.

FILM • Litvániában 2018-ban az egyik filmes weboldal megszavaztatta a mozikedvelő nézőkkel, hogy a rengeteg karácsony témájú játékfilm közül melyik az, amelyikben leginkább tükröződik a karácsony szellemisége. Talán nem meglepő, hogy az elsőséget Dickens közismert Karácsonyi énekének egyik filmes adaptációja érte el. A számos feldolgozás közül az 1951-ben forgatott – az ír születésű brit Brian Desmond Hurst rendezte – Scrooge című változat kapta a legtöbb szavazatot. A második helyre a II. világháború idején bizonyítottan megtörtént esetet feldolgozó kanadai tévéfilm, a Csendes éj (Silent Night) jutott. Ebben egy kislival 1944 szentestéjén a hegyi nyaralójukba menekülő asszony az otthonába tévedt három amerikai, majd három német katona között

teremt békét. Az ellenségekből feltörő karácsonyi emlékek hatására a közös ünnepi vacsora után békésen elváló harcosokról szóló drámai erejű filmet Rodney Gibbons rendezte. A harmadik legtöbb szavazatot a Fegyverszünet karácsonyra (Joyeux Noel, 2005.) francia játékfilm kapta, amelyik az I. világháború nyugati frontján kialakult „karácsonyi béke” témakörét dolgozta fel. A valós eseményeket feldolgozó alkotás szintén azt mutatja meg, hogy karácsony szelleme néhány órára képes a kényszerűségből egymásra vadászó katonákból felszabadultan focizgató, ajándékokat és élményeket cserélő, családjuk képeit mutogató, karácsonyi dalokat együtt éneklő alkalmi közösséget teremteni. (Rendezte: Christian Carion)

FÖLDFÖLKELTE • A leghíresebb úrfotók egyike 1968 karácsonyán készült. Az Apollo-8 amerikai űrhajó holdkomp-pilótája, Bill Anders felvétele. A holdkomp fejlesztése elhúzódott, így ez az űrhajó a nélkül közelítette meg, s kerülte körbe tízszer is a Holdat. A leszállásra kiképzett Anders feladata az volt, hogy keresse meg, és fényképezze le az alkalmasnak ítélt későbbi lehetséges leszállóhelyeket. Nem tudott ellenállni azonban annak a csodálatos pillanatnak, amikor egy holdkanyarban a „semmiből” előbukkanó, s látószöge tetőpontjára kúszó Föld látványával szembesült. Neki köszönhető, hogy ez a Földfölkelte az emberiség közös vizuális kincsévé válhatott. Fél évre rá az Egyesült Államok Postai Szolgálatja bélyeget adott ki a fénykép felhasználásával. Ez az az űrhajós bélyeg, ami a karácsonyi témagyűjteményekben is rendre – és jogszerűen – helyet kap.

GESZTENYE • Bulgária-szerinte ugyan eltűnőben van, de azért még napjainkban is megfigyelhető az a népszokás, hogy az ünnep valamelyik napján a ház apraja-nagyja a karácsonykor főzött gesztenye vizében kezét-lábat mos. A nevezett végtagok bőre ugyanis – így tartják – ezen eljárás nyomán sem télen, sem nyáron nem fog berepedezni. Néhol a gesztenye vizét kútba öntik, mivel ettől gabonatóbláik konkoly és üszök elleni védelmét remélik.

GOFFRILAPOK • Amikor az 1970-es években hazánkban is megjelent, még amerikai palacsintaként emlegették, és csakis a gyorsétkezdék kínálatában szerepelt. Aztán megérkeztek a goffrisütő készülékek is az üzletkebe, s egyre megfizethetőbb áruk révén eljutottak az átlagház-tartásokba is. Így volt ez Olaszországban is. Könnyű és gyors desszertek sokasága készül ezekből a rácsosra sütött palacsintalapokból. Sok éve már az újabb készüléktípus is általánosan ismert, melyek cserélhető sütőbetétei révén más-más tésztafényességgel és tágabb-szűkebb rácsvonalakkal is lehet sütni goffrit. Élelmes olasz gyártók karácsonyi mintákkal (hópihe, karácsonyfa, csengettyű, angyal, miegyéb) kezdtek forgalmazni különböző típusokhoz alkalmas pótlapokat. Számításuk bevált, a sajtóságos, ünnephez illő goffri-költevények lehetősége sokak képzelőerejét (és vásárlókedvét) felkeltette.

GYERMEKKERESZTELÉS • Madagaszkáron a karácsony napjait tartják olyannak, amelyen a csecsemők és kisgyermek legközelebb kerülhetnek a hithez. A kised Jézus szobra szomszédságában ekkor tartják meg tehát az ünnepre időzített tömeges gyerekkeresztelést.

GYERTYAOLTÁS • A szerbek között régebben szokás járta, hogy a karácsonyi gyertyát a családfő különleges módon gyújtotta lángra. Az ünnepi étkezésekkor a karácsonyi asztal alá vetett szalmából taláalomra húzott ki három szálat, s annak közvetítésével végezte el a műveletet (néhol az e célra félretett búzát alkalmazták erre). Az eloltást is szokatlanul vitték végbe. Nem koppantóval, csippentéssel vagy elfújással

szüntették meg a lángocska táncát, hanem egy frissen bontott teli borospalackból öntötték rá kellő mennyiséget. A megmaradt nedű közös fölhörpintése jelentette az ebéd vagy vacsora végérvényes befejezését.

HALLGATÓZÁS • Jószerencse, hogy a babonák is feledésbe mehetnek. Ki is akarna életben tartani olyan szokásokat, ami végzőjére nézvést szégyenletes, elszenvedője számára sértő? Ilyen idejét múlt babonacselekvés az is, amit a XIX. század végén még több tájegységünkön is alkalmaztak karácsony éjjel idegen házak előtt hallgatózva. (Dacolva a kutyákkal, a faggyal és az esetleges rajtakapás következményeivel.) A fülelés közben egyfolytában arra a kívánságra kellett összpontosítani, amely a durván illemszegő tettet fűtötte. Amennyiben az odabentről kiszűrődő beszélgetésben az „igen” hangzik el előbb, mint a „nem”, a vágyott dolog valóra válik – ez volt lényeg. Lehet persze, hogy az eredmények nem igazolták ezt a feltevést, és nem a kihallgatottak részéről bekövetkező agyba-főbe verés, hanem a nagyfokú kockázat ellenére füstbe ment vágyak vezettek a szokás kihalásához.

HANGFELVÉTEL • Londoni muzeológusok 2012-ben állították helyre, tették teljesen meghallgathatóvá azokat a fonográffelvételeket, amelyeket néhány évvel korábban letek fel, s kivételes kor- és kultúrtörténeti értéket képviseltek. A viaszhengerek az észak-londoni New Southgate-ben élt Wall család karácsonyait örökítették meg. A 1902 és 1917 között rögzített hanganyag a szülők és nyolc gyermekük karácsonyi énekeit, kívánságait és ajándékokkal kapcsolatos örömeik hangjait örökítette át a mába. Olyan, mintha most is feldíszített fenyőik alá léphetnének. Ezek a hangtű által viaszba vágott hangnyomok a jelenleg ismert legrégebbi karácsonyi hanghordozók.

HARISNYA • A kandallók aljára akasztott harisnyák, hosszú szárú zoknik látványa számos angol/amerikai képeslap és mozifilm állandó karácsonyi kellékei. Miként a Mikuláskor ablakba kirakott cipők mifélenk, náluk a harisnyák számítanak üres ajándéktartóknak. A legenda szerint Szent Miklós egy szegény ember három lányának kívánt segíteni oly módon, hogy hozományukat biztosítja. A lányok férjhez adásának költségeit a családfő ugyanis nem tudta előteremteni. Ezért a jószágos adománytevő addig ügyeskedett, míg a kéményen be nem tudott dobni egy aranypénzekkel teli zacskót. A lányok kimosott harisnyái ott száradtak a kandallórácon, így a küldemény épp az egyikbe potygyant bele... Elég nyakatekert történet! Éppúgy nehéz elképzelni a célba dobást sok gyakorlással tökélyre vivő észrevétlen püspököt, mint a nyitott szájjal várakozó harisnyákat. Mégis erre tekintettel függenek ott azok a kötött holmik azóta is a karácsonyi szobákban. Van a harisnyákhoz fűződő – igaz, nem brit – eredetmagyarázat is. A XII. században francia apácák adtak a szegény családok tagjainak a szent délutánon vastag téli harisnyákat, zoknikat, s hogy az ajándék értékét megtetőzzék: gyümölcsökkel, kekszfével és dióval töltötték meg azokat.

HO-HO-HO • Talán többeket is foglalkoztatott már a kérdés, hogy miért mondja Mikulás azt, hogy „ho- ho-ho”? A válasz igen egyszerű: ilyenkor voltaképpen nem mond semmit, csak sajátos módon nevet. A Clement Moore-nak tulajdonított 1823-as amerikai verses elbeszélés (Szent Miklós látogatása) alapozta meg az európai Mikulástól való mérőben más külsőségű Santa Claus alakját. Nagy kerek hasa úgy rázkódott, amikor nevetett, mint egy tál kocsonya – írta a szerző. Ezt a rengő hasból jövő kacagást képzelte el a Disney egyik forgatókönyvírója a legendássá lett formában. A filmstúdió valamennyi karácsonyi filmjében (amiket egyébként mintha szakmányban öntenének a világra) a Mikulás védjegye lett ez a döcögő nevetés. Szabadalmuk azonban nem volt rá, így más filmesek is alkalmazni kezdték a ma már világszerte ismert azonosítót.

IDŐJÁRÁSI CSÚCSOK • Magyarországon karácsony napjaiban az eddigi legalacsonyabb hőmérsékletet 1879-ben mérték. A Duna teljes magyarországi szakaszán befagyott, bárhol át lehetett korcsolyázni rajta az egyikről a másik partjára. Az akkori mínusz huszonegynél csaknem harminc fokkal volt melegebb 1901 karácsonyán, amikor a hőmérők plusz tíz fokot mutattak, és a fák már tavaszi bimbónyitáson töprenkedtek. Ennél magasabb napi középhőmérsékletet karácsonykor azóta sem mértek.

ISTÁLLÓKERESÉS • Bajorország falusi lakói a karácsony előtti napon sok településen felzarándokolnak a közeli hegyre vagy dombra, ahol őrtüzeket gyűjtenek és őrszemeket állítanak ki, hogy figyeljék, jön-e a kis Jézus. Hét óra tájban megjelenik a nép között a három király (paraszatok, akik évről-évre eljártsszák ezt a szerepet) és elmondják, hogy most Betlehembe mennek köszönteni a kisdéd Jézust. A nép mindenféle jóval megrakja a három királyt, hogy vigyék ezt el Jézusnak és anyjának, Máriának. (Ezeket az ajándékokat később a szegények között osztják fel.) A három király megköszöni a kegyes adományt és megígéri, hogy kürtszóval jelzik majd, ha megtalálták a betlehemi istállót. Elmennek, majd rövidesen felhangzik a kürtjel. A falu népe erre hálaszavakat mond, énekelni kezd, és énekszóval hazavonul otthonába.

ITATÁS • Nyírvidéken nem mindenki ülhetett be az éjféle misére, a szarvasmarhákat ugyanis ki kellett hajtani a közutakra. Pont akkor kellett megitatni közülük minél többet. Miközben a templomban a betlehemi pásztorokkal kapcsolatos énekeket zengtek, nyírségi kollégáik – marhapásztorok, gulyások – felmentést kaptak a templomjárás alól, mivel igen fontos közfeladatot láttak el. Épp a bent éneklő gazdák ügyében szorgoskodtak. Köztudomású volt ugyanis arrafelé, hogy a jószág a szent éjjelen, a dátumváltáskor foganatosított itatástól hízik, erősödik meg és marad egészséges leginkább.

JÁSZOL-EREKLYE • A VII. században a közel-keleti muszlim hódítás elől Rómába menekítették a kis Jézus betlehemi jászlának öt lécdarabját. Az addig ott tisztelt ereklye új őrzőhelye a Santa Maria ad Praesepe (ma: Santa Maria Maggiore-bazilika) főoltára alatt kialakított kis kápolna lett. 1170-ben a jávorfa maradványokat ötvösművészeti remekbe: színezüst- és kristály-foglatatba helyezték. A nevezett templomból indult ki a Szent Kisdéd európai kultusza. 2019 novemberében a palesztin vezetés kérésének eleget téve, *Ferenc pápa* az ereklye egy részét visszajuttatta a Szentföldre, ahol a hívők körmenetben kísérték vissza Betlehembe.

JÁTÉKVÁSÁRLÁS • Sokszor hallottuk már, hogy a karácsony egyre inkább kereskedelmi eseménnyé torzul. Az, hogy az üzletek polcairól gyerekjátékokból decemberben fogy a legtöbb, nem új jelenség, emberemlékezet

óta így volt. Jelenlegi mért aránya azonban ennek ellenére elgondolkodtató. Nemzetközi statisztikák szerint a játékarusok egész évi forgalmuknak kétharmadát az év utolsó két hónapjában bonyolítják le.

JERIKÓ RÓZSÁJA • A Jerikó rózsája, jerikói rózsza nevezetű sivatagi növény közel két évtizede jelent meg újra a hazai virágboltok karácsonyi kínálatában. Dobozából kiszedve egy elszáradt, barna növénygombóc, de összegömbölyödött száraz állapotából egy vízzel negyedéig töltött tálkába helyezve levélszárai szétnyílnak, és zöld színnel borítják be a felszínt. Rendszertani neve is erre a csodára utal: a görög anastasis (feltámadás) szó és a Holt-tenger melletti falleomlós bibliai Jerikó latin megnevezése (Hiericho) tükröződik benne. Víz fogytán a sivatagi növény újra zörgössé gömbölyödik, s eredeti környezetében a szelekkel görgettetni magát (szétszórva közben magvait) a következő nedvességig. A XV. században szentföldi zarándokok hozták haza hírét, s azt a legendát, hogy amennyiben kálomista nincs a közelében, karácsony éjjelén magához tér. (Feltéve persze, ha szentelt víz is éri.) Jerikó rózsája manapság természetesen már nem a rejtekező protestánsok esetleges leleplezésének eszközeként teljesít szolgálatot az ünnepi díszítésben. A halotti állapotból feléledő növény az elhunyt családtagokat, barátokat és tűnt idők karácsonyaikat idézik fel. Emlékük a szeretetet jelképező víz hatására a kis növény segítségével karácsonyról karácsonyra eleven emlékké testesül.

JULMUST • Svédország-szerte csakis a karácsonyt megelőző hetekben kapható sajátos ízű szénsavas üdítőital. Több gyártó is készíti abból a sűrítményből, amelynek szabadalmát (és pontos összetételének titkát) egyetlen előállító birtokolja. Közkeletve több mint száz éve töretlen. Az összes megvásárolt üdítőital közel felét a Julmust teszi ki Svédországban.

KABÁTDOBÁLÁS • Karácsony napjai minden népnél a szerelem és házasságjóláshoz kötődő babonákkal van teli. Csak ámuldozni lehet azon leleményességek sokszínűségén, amivel a fiatalok ilyen tájban próbát tettek, illetve tesznek. Szlovákia észak-keleti részein például a lányok régen karácsony első napján kabátot dobtak a háztetőre. Ha nem sikerült eredményesen feldobni, újra próbálkozhattak. Ha tetőt ért a kísérelt, ahányszor lecsúszott róla, azt jelezte, hogy annyi évig kell a lánynak várnia az esküvőre. Amennyiben elsőre úgy sikerült a dobás, hogy a nevezett ruhadarab fennmaradt, nagy volt az öröm. Az a jövő évi oltárhoz vezetés ígéretét hordozta.

KENYÉRMÉRET • Kárpátalján a ruszin asszonyok között egykor valóságos küzdelem folyt, melyikük képes karácsonyra nagyobb kenyeret sütni. Minél nagyobb ilyenkor a kenyér – terjedt nagyanyáról unokára – annál többet, bőségesebbet fog adni az Isten is a jövő évben a családnak. Nagy gondban lehetnek, kinek higgyenek, hisz más meg azt hozta magával a faluba férjezettként anyai intelemként, hogy minél kisebb kenyeret süssön, mert akinek nagy a kenye, arról a jó Isten láthatja, hogy sok jutott már neki a földi jóból, s attól elvesz, hogy akinek kevese van, annak juttassa.

KOCSONYACSONT • Doroszlón karácsonykor a lányos házaknál jó dolga volt a család kutyájának. Minél több leány élt a fedél alatt, annál inkább. Karácsonykor – ahogy azt Kovács Endre rögzítette – az éjféltől mise után elfogyasztott kocsonya csontjait annyi kupacba rakták, ahány hajadon leszármazottal büszkélkedhet a gazda. El is mondta, melyik csonthalom melyik lányát képviseli. Meggyőződésük volt, hogy az a lány megy legelőször férjhez, amelyik kinevezett kocsonyacsontja előbb kerül a házórző fogai alá.

KOMAJÁRÁS • Karácsony első napjának délutánján falvainkban régen te nagy utcai forgalom keletkezett. Ilyenkor vette kezdetét a komajárás. Ez volt hagyomány szabta ideje annak, hogy komakendőnyi ajándékaikat átvigyék a keresztgyerekeiknek.

KONGSGÅRDEN • Ezen a grönlandi településen is él egy fickó, aki magát az igazi Mikulásnak tekinti és hirdeti. Mégsem lehet az (könnyen lelepleződik), mert – ahogy nálunk mondják – vizet prédikál is bort iszik. Miközben azt az üzenetet/vágyat közvetíti médiaszereplései során, hogy köszöntsön ránk világbéke, legyen mindennap békesség, ő maga folytatólagosan békétlenséget kelt a másutt székelő pályatársival szemben. (Különösen a szinte szomszédos, Európa-szerte házaló finn Joulupukkiival nem tud megbékélni.) Ilyeneket jelent ki egyebek mellett: „Sok Télapó van, de köztük csak egy az igazi, méghozzá az, amelyik az Északi-sark közelében, Grönlandon, Kongsgårdenben él.”

KOPORSÓHORDOZÁS • A XVIII-XIX. század fordulóján az erdélyi cigányok egyik hatalmas bátorságpróbája volt. A szent éjjelen vagy december 25-26. éjszakáján a legrettenthetetlenebb és szerencsesóvárabb romák vállukra kapnak egy koporsóalakra ácsolt üres ládikát. Szerencsés esetben egy társukkal közösen tartófára tették az eredeti sírládjára méretre is hasonlatos szállítmányt, hogy a templom körül, szépen lassan, mintha halottat kísérenének, egy nagy kört tegyenek meg. Minderre éjjél és fél egy között volt alkalmas csak az idő, noha hitük szörnyei, a mulók pont ekkor fenekedtek leginkább az életükre. Egyre többen ráülhetnek a vállukra, a „koporsójukra, ruhájukba és üstökükbe kapaszkodnak” – állították. Ezek voltak számukra épp a legfélelmetesebb éjszakák, mert csakis az év ezen időpontjában voltak ezek a lények szabadjára engedve. Jaj volt annak a cigánynak, aki nem bírva a súlyt leejtette vagy letette a ládját. Akár bele is feküdhettek, már vége is volt – állították a vének. Ha megállt, vagy elrohanni igyekezett, akkor is így járt. Hanem, ha zizegő térdekkel bár, de megtette a kört, a következő évben okvetlenül rátört a szerencse az illetőre, s dúskálhatott a javakban.

KÖRKOLDULÁS • *Palecskó* Ágoston, baranyai tanító jegyezte fel azt a cigánysorokon, cigánytelepeken dívó hajdani szokást, amely karácsony másodnapját jellemezte. A cigányasszonyok aznap férjeik ruháiba öltözködtek, hajukat kibontva vállaikra eresztették. Két-három tarisznyát akasztottak magukra, és sorra felkeresték egymás kunyhóit. Minden cigánynak erkölcsi kötelessége volt a megérkező „koldulóknak” valamit adni. Mivel egy kunyhót is kihagyni súlyos sértéssel ért fel, minden asszony körbejárt. A nap végén ki-ki nagyjából annyi adománnyal térhetett haza, mint, amennyit a távollétében otthonába tért „koldustársnök” a családjától kaptak.

KÖRMENET • Betlehemben három szentestét is ünnepelnek. A december 24-ei és január 6-ai (ortodox) után január 18-án a szentföldi örmény keresztények is megtartják a megemlékezésüket. (Más örmény egyházakkal szemben ők a Gergely-naptár szerinti január 19-ét tekintik Jézus születésnapjának.) Ünnepségük leglátványosabb eseménye az, amikor a jeruzsálemi örmény pátriárka az egyházi méltóságok kíséretében megérkezik, és a rá várakozó tömeg alkotta körmenet élén vonul a városkaputól a fótéren át a Születés Templomáig. Oda, ahonnan a várakozók menete a városkapuhoz eléje indult. Többször a kelet-jeruzsálemi óvárosi kolostortól indult Betlehemig az örmény közösség, és útjukat zászlóvivő izraeli lovasrendőrök kísérték.

KÚTETETÉS • A görögországi Thesszália térségében nem tanácsos karácsony napjaiban óvatlanul a kutakhoz, forrásokhoz, szökőkutakhoz lépni. Azaz lépni még csak-csak, de mondjuk a kávjukra támaszkod-

ni, peremükre ülni annál kevésbé. A térségben élő, a hagyományokat ápoló lányok ugyanis karácsony hajnalán vajjal és mézzel kenik be a kutakat és a források környékét, azt kívánva, sőt egyenesen elvárva tőlük, hogy ezért cserébe ne apadjanak el Jézus következő születésnapjáig, és összekenyik életét is édessé, vidámmá tegyék. Az okból, hogy a családi gazdaság is szép napokat lásson, ennél is tovább mennek: a gazdag termés érdekében kenyeret, sajtot, babot, borsót, olajbogyót – hullatnak a vizeikbe. Ezután megmerítik kancsóikat. A családtagok odahaza mindannyian isznak belőle, majd a ház és a gazdasági épületek sarkait is meghintik vele.

LÁNGSTAFÉTA • Egyes amerikai metodista közösségeknél a karácsonyi istentisztelet végén a gyülekezet egyik tagja a lelkipásztor által a szertartás kezdetekor meggyújtott gyertyáról vesz lángot a magáéra, az ő gyertyájáról pedig ugyanezt teszi a következő imádkozó. Mindenki a szomszédjáérol gyújtja meg a magáét, s adja tovább a mellette ülőnek, állónak, mígnem valamennyi gyertya világol már. Akinek már ég a gyertyája feláll, és magasra tartja. Amikor az utolsó részvevő is feláll, közösen elénekelnek el egy karácsonyi himnuszot. Ez az aznapi szertartás befejező része.

LUCA SZÉKE • Luca székéről többnyire mindenki tudja, hogy lassan készül. Ha máshonnan nem, akkor az ezt a tényt rögzítő szólásmondásból bizonyosan. A Luca-nap megkezdett munkálatokat úgy kell időzíteni (mindennap csak egy-egy alkatrészt megmunkálva, illetve egyes részeket szögek nélkül, csak faékekkel vagy csapolással összeszerelve), hogy az éppen karácsonyra készüljön el. A tájegységként három- vagy négylábú szék igazi célja az, hogy az éjféli misén, ha készítője rááll, megláthassa a boszorkányokat. Ezt a tényt is számosan ismerik. Arról viszont, hogy milyen anyagok szükségeltetnek hozzá, vélhetően kevesen tudhatnak, pedig a népi bölcsék szerint ahhoz, hogy valóban „működjen” a boszorkaleső alkalmazhatóság, ez a tudomány is elengedhetetlen. Nos, jegyezzük meg: a négy lába cser, akác, jávor és rózsafa (ha csak három lábba futja, akkor akác, cserfa és kóris), az ülőrésze jegenyefenyő, a lábösszekötők: körte, som, kökény, boróka (a háromlábúnál bükk, dió és boróka). Az ékek, vagy csapok mindegyike szintén külön-külön fából – gyertyánból, hársból, tölgyből, fenyőfélekből, vadgesztenye-, cseresznye- és körtéfából kell, hogy készüljenek.

MÁKHINTÉS • Egyes ruszin falvakban a családfő még ma is a templomban megszentelt mákot szórja szét karácsonykor a házában, hogy távol tartsa családjától a gonosz szellemeket.

MATZOBALL • Az Egyesült Államokban szenteste és karácsony első napján többnyire zárva tartanak a szórakozóhelyek, bárók és éjszakai klubok. Az egyedülálló és egyedül élő zsidó fiatalok, akik vallásuk okán nem fogadhatják el ismerőseik bármily kedves, közös ünneplésre való meghívását, saját programra vágytak. A munkaszünet rájuk is vonatkozott, így szabadidejük hasznos és vidám eltöltése érdekében karácsony estéjére-éjszakájára zenés-táncos szórakoztató ismerkedési rendezvényt szerveztek, szerveznek. Ezeket a Matzoball (maceszgombóc parti) nevet viselő nagyszerű összejöveteleket – melyeken szerelmek, majdani házasságok sokasága szövődött – az 1980-as évek derekától tartották meg. New York, Los Angeles, Chicago, Miami, San Francisco, Detroit és más városok után, ma már Kanadában is számos helyszínen vált megszokottá a mindenütt több ezer fiatalra szabott Matzoball-program.

MEGÉNEKLÉS • Az izményi székelyek – Csiszér Ambrusné elmondása szerint – karácsony napjára teszik a leányok „megéneklését”. Ilyenkor harminc-negyven fiatal legény áll össze, hogy sorra felkeresse azokat a

lányokat, akiknek valamelyikük udvarolni szándékozik. A legjobb be-
szédkészséggel megáldott két társukat kinevezik „huszár”-ra. A lányos
házban nekik kell csipkelődő szavakkal bemutatkozniuk és zenészóra
párviadalra kelniük egymással. (Alkalmi zenekar is kíséri őket.) A fel-
keresett házakban megvendégelik a fiatalokat, akik táncra kelve bú-
csúznak, a „megénekelte” lányt meghívva a vízkereszi bálba. A megé-
nekléssel tehát egyben nagylánnyá is avatták a kiszemeltet.

MIKULÁSTALÁLKOZÓ • 2005. december 4-én Liverpoolban Mikulás-jel-
mezes utcai futóversenyt rendeztek. Volt már ilyen másutt és máskor is,
ettől még nem lett volna egyedí. Attól vált azzá, hogy 3921 résztvevője
volt az adott versenynek. Ezzel pedig az egy helyszínen megjelent Mi-
kulások száma kategóriájában felállították a máig érvényes Guinness-
rekordot. Soha, sehol nem volt jelen egyszerre még ennyi Mikulás.

MOSZAT • A Skócia partjaitól nyugatra fekvő, Külső-Hebridák néven is-
mert szigetcsoport halászfalvainak lakói december derekától jókat mo-
solyoghatnak brit honfitársaikon. Azon szokásukon, hogy karácsony
előtt fenyőfákat hurcolásznak haza nagy pénzért, hogy kisvártatva na-
pokig az otthonukban lehullt tűlevelek eltávolításával küszködjenek.
Ők nem fordítanak ilyesmire sem pénzt, sem időt. Náluk dús (akár na-
ponta-kétnaponta lecsereélhető), zöld tengeri moszatköteg és a köré cso-
portosított kagylódíszek, vízcicsigaházak és a családban nemzedékről
nemzedékre öröklődő tengeri csillag jelenti az ünnepi díszeket.

MOZGÓ KARÁCSONYFÁK • Krúdy Gyula említette e néven egyik elbe-
szélésében (A gyémántgyűrű) a fenyőkereskedő tótokat. „A tótok kará-
csonyi vásárja az volt, hogy fenyőgallyat vittek a városba. Miután sze-
kér, kocsi nem igen van ezen a tájon, a tótok gyalogszerrel teszik meg
az utat. Annyi fenyőgallyat vesznek a nyakukba, amennyit elbírnak.
Mozgósítják az asszonyokat, a gyerekeket. A palánkai utakon a zöld
gallyakkal megrakott tótok vonultak a város felé. Ezek a mozgó kará-
csonyfák jelentették, hogy közeledik a nagy ünnep. [...] A vasút elvitte
a karácsonyfákat és a tótok pénzt hoztak a tüszőjükben a városból. Az
öklömnyi tót gyerekek óriási fákat cipeltek; az öreg tótok fáradtan húz-
ták maguk után a tűlevelű zöld gallyakat...”

NAGYOBBIK DICSŐÍTÉS • Más néven nagy doxológia, vagy Gloria.
Az egyik legrégebbi keresztény himnusz. A ritmikus prózában írt
szöveget már az őskeresztények idején ismerték és énekeltek. Szövege
a Jézus születését hírül adó angyal szava köré csokrosul. (Dicsőség a
magasságban Istennek, és a földön béke és jóakarátú embereknek!)
A görög származású *Teleszphorosz pápa* (†136), aki a karácsonyi éjféli
misét is bevezetni rendelte el, a nagy doxológia karácsonyi énekléséről,
az ünnepi liturgia részévé tevéséről is intézkedett.

PÁRTAVÉSZ • Karácsonykor a Galga menti lányoknak alaposan tisztá-
ba kellett jönniük az időszerű széljárással. Tudniuk kellett honnan
fúj a szél, ha ugyanis szeleburdi módra, széllel szembeni irányban ön-
tötték a szemétdombra a házi hulladékot, családi boldogságukat sodor-
ták veszélybe. Ily esetben a néphit szerint soha nem kerülnek konty
alá, mindörökké pártában maradnak.

PER • A Pesti Hírlap 1911 decemberében részletesen ismertetett olvasó-
ival egy, a British Museum által őrzött, 1723-ból származó újságlapot.
Ebben Father Christmas – azaz Karácsony apó elleni vádemelésről és
a bírósági eljárásról tudósítottak. Azzal vádolták a nevezetes öregurat,
hogy a polgárokat italozásra, kártyázásra, dorbézolásra és lustaságra
biztatja. Mint megírták, a régi nyomtatványból az tűnt ki, hogy pert
a lehető legkomolyabban tárgyalták, hiszen a tárgyaló bírakat is meg-

neveztek. A védelem a „bizonyítékok” között nyújtotta be azt a Father Christmas lefoglalt öltözete zsebében talált írást, melyben saját kezűleg foglalta össze véleményét arról, hogy miként kellene szerinte valójában tölteni az ünnepeket.

PÉNZHARAPÁS • A bajai horvátok karácsony hajnalán hideg vízben mosdottak meg tetőtől talpig. A fürdővizet előtte a rendelkezésükre álló legnagyobb címletű pénzméretre öntötték, amibe a tisztálkodás végén erősen ráharaptak. Hiedelmük szerint akkor ugyanis pont olyan erősek lesznek, illetve maradnak a fogaik, mint a velük fürdő érme.

PUZZLE • Amerikában terjedő újsütetű szokás. Ott, ahol a szülőktől a gyermekek továbbtanulás, munka vagy családalapítás okán akár több különböző államba is szakadhatnak és csak egyszer egy évben (hálaadáskor vagy karácsonykor) jön össze a család – lélekemelő szokás. Amikor elbúcsúznak, szétszedik a valamely szép karácsonyi témát megjelenítő puzzle-t, s minden családtag (a gyerekek is) eltesz a háttára fordított és összekevert darabokból taláalomra néhányat (lehetőleg egyenlően elosztva). Egy vagy két év múlva, amikor újra karácsonykor jön össze a család, ki-ki hozza a maga „puzzle-köveit”, és igyekeznek újra és újra kirakni a képet. A dolgok természetéből adódóan, az idővel szaporodó hiányzó elemek mutatják a földi létből eltávozottak és más okokból elmaradók helyét. Az összeállt kép így fájó hiányukra való néma emlékeztetővé válik, a hiánytalan kép viszont kitörő öröm a családra nézvést.

SANTA CLAUS • Miért Claus az amerikai Mikulás (Santa Claus) neve? A név forrása a görög níké (győzelem) és a laosz (nép) szavak összetételéből keletkezett Nikolaosz keresztnév. Ez módosult szláv közvetítéssel a magyarban Mikolasszá, Mikulássá, majd Miklóssá. A németben először Niklaus, majd az elején csonkulva Klaus alakúvá vált. Ez a Klaus lett az Egyesült Államokban Claus. Végző fokon tehát a Santa Claus a szent Miklóssal (Mikulással) azonos nevű, még ha az másként hangzik is.

SÜTIDÍSZEK • Azt a szokást, hogy apróbb-nagyobb süteményeket (kek-szeket, habcsókokat, linzerkarikákat s más efféléket), valamint csokoládéfüggelékeket akasztunk a karácsonyfákra egyes művelődéstörténe-szek még az újszövetségi időknél is régebbi örökségnek tartják. A mindenféle földi nyalánkságok fára aggatását a druidák szokásaiból eredeztetik, akik úgy vélték, hogy a fák a jó dolgok hordozói, s ezért időnként hasonmód díszítették fel egy-egy példányukat.

SZEMÉTÉGETÉS • Ukrán falvakban még ma is makacsul él a hagyomány, mely szerint a szentestétől újjévig megőrzött hulladékot az új esztendőre virradva halomba rakják és lánggra gyújtják. Néprajz-tudósok a napistennek hozott áldozat ősi szertartásának nyomait sejtik a szokásban. A pilisi falvak szlovák és magyar lakói viszont a karácsonyi hulladékot, a csontokat, a dióhéjat, a halszállkákat egy kis zacskóban az asztal egyik sarkába az asztalterítő alá helyezték. A sorsuk végül ugyanaz lett, mint az ukránok összegyűjtött szemétének, mind-össze annyi különbséggel, hogy ők január 6-án, vízkereszt napján vetik a lángok közé.

SZEPTEMBER 16. • Karácsony szeptemberben? Bizony! Ilyen is volt. A IV. század elejéről származó keresztény források szerint az időben az Északkelet-Afrikában (nagyjából a mai Etiópia területén) élt, részben sémi nyelvet beszélő abesszin keresztények szeptember 16-án ülték meg a karácsonyt, akkor ünnepelték Jézus születésnapját.

SZTEREÓ • A magyar hangzáskultúrának, a sztereótechnikának is van karácsonyi kötődése. Az első két magyarországi térhatású hanglemez 1961-ben a decemberi ajándékvásárlás időszakában, karácsonyra jelent meg a boltokban. Az egyik *Bartók Béla* „Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára”, a másik pedig egy olasz operaária-összeállítás volt *Carelli Gábor* előadásában.

TELEFONFÜLKE • Egy telefonfülke is lehet karácsonyi nevezetesség? Feltétlenül! A félszáznál is kevesebb lakosú kelet-angliai falu, Prickwillow telefonfülkéje például decemberről decemberre szerepel az adventi lapokban és híradókban. A brit utcai telefonfülkék piros alapszínét kihasználva a községben élők minden télen, az ünnep előtt néhány nappal óriás mikulásfejjé, mikulásvonattá, puttonnyá vagy más hasonlóvá alakítják át utcai távbeszélőhelyüket. A leleményességük és közös alkotókedvük tükrözi a többnyire fehér szakállas, vörös sapkás, kipirosodott orrú fülke, amely tavaly – a járványhelyzetre tekintettel – még óriás szájszaxofont is kapott.

TROMBITASZÓ • A megelőző századfordulótól a második világháborúig a barcasági Keresztényfalva fiataljaiból álló rezesbanda tagjai karácsony kora hajnalán felmentek a templomtoronyba. Onnan fújtak felhívó jelet: „kitrombitálták” a Megváltó születését, a karácsony kezdetét.

TŰLYUK • A falu titkos boszorkányait megismerni sokkal egyszerűbben is lehet, mint hosszasan barkácsolt Luca-szék gyártással. A néphit szerint, miként azt *Kármán József* (a legjelentősebb hazai szentimentalista regény, a *Fanni* hagyományai szerzője) *A babonáról* című munkájában írja, elegendő, hogy egy bármily parányi varrótűt magánál tart az ember. „Ha éjfélkor az az éjféλι mise alkalmával az ember a templomban a tűlyukon keresztül néz; ez esetben a boszorkányokat látja táncolni.”

ÜVEGGYÖNGY-DÍSZ • A hagyományos fúvott üveggöngyökből összeállított karácsonyi díszek, amelyekről a cseh Poniklá híres, felkerült az UNESCO szellemi kulturális örökségének jegyzékébe. A faluban a XIX. század végén egyedülálló üvegfúvó technológiát dolgoztak ki, amikor egy *Hejna* nevű üvegfúvó beleszeretett egy helyi lányba, és hozzá költözött. Először megolvasztott üvegből apró csövet fújnak az égő láng fölött. Ezt aztán olyan formába teszik, amelybe levegő befújtatása mellett apró, belül üreges egybefüggő gömböcskékké merevednek. A különböző – leginkább ezüstözött – színű és nagyságú gyöngyös csövecskéket vágják a szükséges hosszakra, majd dolgos aszszonykezek cérnákkal eltérő alakzatú karácsonyfadíszé fűzik. Összesen hatszáz alapgöngy-változatot készítenek, ami bőséges lehetőséget biztosít a legegyszerűbb díszek megalkotásához is.

VERSÉRÉSZLETEK • A szlovéniai Kranj városában a másutt is jól megszokott ünnepi dekoráció mellett kinagyított versidézetek is olvashatók az utcákon. A szlovén nemzet leghíresebb költője, a szlovén himnusz szerzője, France *Prešeren* ugyanis életének utolsó három évét e városban élte le, és földjében nyugszik. Karácsonykor rá emlékezve – visszatérő módon – költeményeinek jellemző részleteivel is díszítik a közterületeket.

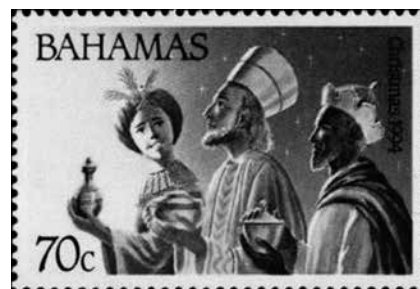
ZABADÓ • A jobbágyi terhek – a terményadó – részeként, vélhetően az Árpád-kort követően országszerte, de főként a XVII-XVIII. századi Erdélyben egy akó (53,72 liter) takarmányzabot kellett karácsonykor háztartásonként beszállítani a földesúri magtárba. (Az 1602. évi X. törvénycikk azt is kimondta valamennyi vármegyére kiterjesztve, hogy „az erre vonatkozó elismervények vétele mellett, Ő felsége

részére az [hadsereg] élelmezők kezéhez a karok és a rendek minden kapu után egyenként egy nagyszombati véka búzát és ugyanannyi zabot adózzanak.” Ez utóbbiak behajtása azonban nem decemberben történt.)

ZAVARGÁSOK • Az angol polgári forradalom után a puritán vallási irányzat híve, Oliver Cromwell került hatalomra. A puritánok úgy ítélték meg, hogy mivel Jézus születésének pontos időpontja és annak megünneplésével kapcsolatos utalás/kötelesség sincs rögzítve az evangéliumokban, a karácsony megtartása pogány szokásnak tekintendő. A korabeli ünneplési tapasztalatok is ezt erősítették: fékevesztett multságok, tivornyák jellemezték, s mint ilyenek, a vallásnak és az emberi léleknek is ártalmára voltak. 1652-ben ezért betiltották a karácsonyt, és súlyos büntetéseket szabtak mindazokra, aki megszegték a rendelkezést. A polgárok és parasztok azonban az ezerszemű titkosrendőrség és vaskezü igazságszolgáltatás ellenére is titokban sok helyütt megtartották az ünnepet. Az egyre keményebb helyhatósági fellépések hatására 1656-ban Canterburyben a karácsony eltörlése elleni mozgalom, majd zavargás tört ki. A népharag hatására a Canterburyi Tanács kénytelen volt határozatban felszólítani a kormányt a karácsonyi ünnepek feltámasztására. Három karácsony következett még, egyre nagyobb polgári ellenállással, amely már a monarchia visszaállítását és a korábbi anglikán vallásgyakorlási formákhoz való visszatérés követelésére is kiterjedt. Négy év múlva ismét király (II. Károly) uralkodott Angliában, aki trónra lépése után a karácsony újjáélesztését sem mulasztotta el. A közvéleményt – ahogy az ország délkeleti térségében sokáig eltűlözve emlegették – Angliában a karácsonyhoz való ragaszkodás buktatta meg.

ZSEMELYEBABA • Sok száz éve a Hógyészre bevándorolt svábok zsömletésztából babaalakot formáltak, s kisütve ilyenekkel ajándékozták meg karácsonykor ismerőseiket. A XIX-XX. század fordulóján a helyi pékek egy időre újjáélesztették az akkor már csak emlékekben élt szokást.

Hegedűs Sándor összeállítása

Nemzetközi szakkonferencia Budapesten

A Nemzetiségek Magyarországon: A nemzetiségi értékek megőrzése és továbbadása című nemzetközi szakmai tanácskozást az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága soros magyar elnöksége alkalmából a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága szervezésében 2021. november 4–5-én Budapesten, a Bolgár Művelődési Házban rendezték meg. Az eseményen a nemzetközi kisebbségvédelem kiemelt szereplői mellett a hazai nemzetiségi közösségek vezetői, valamint a politikai és szakpolitikai terület magas rangú képviselői vitatták meg az egyes szakkérdéseket.

Sztáray Péter

Dr. Muszev Dancso, a Bolgár Országos Önkormányzat elnöke a kétnapos eseménynek otthont adó Bolgár Művelődési Ház házigazdájaként is köszöntötte az anyaországok nagyköveteit és képviselőit, a nemzetiségi szószólókat, országos elnököket, a konferencia előadóit, résztvevőit és vendégeit. Magyarország nemzetiségpolitikáját Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának magyar elnöksége és a magyar nemzetiségpolitika címmel dr. Sztáray Péter, a Külgazdasági és Külügyminisztérium biztonságpolitikáért felelős államtitkára, Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára, valamint Langerné Victor Katalin, a Belügyminisztérium társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkára mutatták be nyitóelőadásukban.

Sztáray Péter arról beszélt, hogy a magyar elnökség alatt a „legfőbb prioritás” a nemzeti kisebbségi közösségek jogainak biztosítása s az ezzel kapcsolatos politikai és jogi döntéshozatal volt. A magyar elnökségnek stratégiai célja volt a kérdés központba helyezése. Hangsúlyozta: az elmúlt tizenegy év jogalkotása megemelte a magyarországi nemzetiségi közösségek státuszát, ezáltal nagyobb teret biztosít nekik a jövő építéséhez. A hazai jogi környezet és a támogatási rendszer sok elemében ma már modellértékű. Szólt arról is, hogy Ukrajnában 2017 óta „jogszűkítésnek” vagyunk tanúi. Fontos lenne, hogy a szerzett jogokat sehol se csökkentsék, mert az növeli a feszültséget, nem járul hozzá a stabilitáshoz, ami pedig mindannyiunk érdeke.

Soltész Miklós előadásában hangsúlyozta, hogy Magyarországon értéknek tekintenek minden nemzetiségi közösségre, s hogy nemzetiségeink jól éltek a számukra megnyílt lehetőségekkel, s ez kihat a jószomszédi viszonyokra is. „Nagyon pozitív kapcsolat indult el” Horvátországgal, Szerbiával, Szlovákiával, Szlovéniával és javulnak a kapcsolatok Romániával is. Az államtitkár kiemelte: ez az elmúlt években megfigyelhető ugrásszerű változás erősíti a nemzetek Európáját. „Mi magyarok abban hiszünk, hogy a nemzetek Európája az, ami ezt a közösséget megőrzi” – fogalmazott. Hozzátette, ebben nemcsak az egyes nemzeteknek, hanem az egyes országokon belül a nemzetiségeknek is hatalmas szerepük van. Megemlítette azt is, hogy az ukrán-magyar kapcsolatokban Magyarország sok mindenben, például a sebesültjeik ellátásában, ukrán árva gyerekek üdültetésében segíti a szomszédos országot, de Ukrajna ezt nem viszonozza a kapcsolatokban.

Az államtitkár a magyarországi nemzetiségi politikát ismertetve, tíz pontban foglalta össze a nemzetiségek megmaradása érdekében az elmúlt tizenegy évben megvalósított törekvéseket. Az alaptörvény megalkotását, a nemzetiségek országgyűlési jelenlétét, az önkormányzati rendszert, a nemzetiségeknek való intézményátadást, az egyházi jelenlétet, a nemzetiségi civil szervezeteken keresztül folytatott közösségi életet, a nemzetiségek anyaországi kapcsolatainak erősítését, az oktatást és képzést, a jogszabályi környezetet, valamint a finanszí-

Soltész Miklós

rozást sorolta ide. Előadásában a többi között rámutatott arra, hogy a nemzetiségek 2010-ben tizenkét intézményt tartottak fenn, ma pedig már százat. A 2010-es kezdetekhez képest 2020-ig a nemzetiségek támogatása a hatszorosára emelkedett. Ez a civil szervezeteknél éppúgy megjelenik, mint az oktatás-nevelésben, az önkormányzatoknál és az épületeik felújításánál. A nemzetiségek támogatása több milliárd forinttal emelkedik 2021 és 2022 között is – közölte.

Langerné Victor Katalin előadásában Magyarország legnagyobb létszámú nemzetisége, a cigányok helyzetét ismertette, különös tekintettel a 2010-2021 közötti időszakban bekövetkezett változásokra. A lakosság mintegy tíz százalékát kitevő romákra a nagyfokú szegénység volt jellemző. Olyan állapotot vettek át 2010-ben, amelyben jelentős roma népességnek nem volt munkája, a gyerekek nagy része nem járt iskolába. Új stratégiát kellett kidolgozniuk a romák bevonásával a szegénység felszámolására. Ennek útját az oktatásban és megfelelő munkahelyek teremtésében látták. A kormány 450 ezer ember szegénységből való kiemelését vállalta, mára csaknem egymillió ember kiemelése sikerült. Ma kétszer annyi roma dolgozik, mint 2010-ben (akkor a munkavállalók aránya 20%-os volt, ma 50%-os a romák között). Napjainkban a roma gyerekek 93%-a óvodába jár, ami Európában egyedülálló arány a romák körében.

Magyarország különös figyelmet fordít a roma közösségekre – jelentette ki –, a kultúrájukra és a nyelvükre is. A magyar oktatási rendszer mellett elérhető számukra az anyanyelvű oktatás is, beás és oláh nyelvű tankönyvek egyaránt rendelkezésükre állnak. Az alapítványi iskolaként induló Gandhi Gimnázium ma a magyar kormány támogatásával működik, és újabb tagintézménnyel bővült. Nemzetiségi és általános tanulmányi ösztöndíjjal támogatják az iskolai eredményeket, roma szakkollégiumok hálózata járul hozzá a felsőfokú tanulmányok elvégzéséhez.

A következő előadások egyikében *Kitekintés a nemzetközi tapasztalatokra és azok magyarországi vonatkozásaira* címmel dr. Bernd Fabritius romániai születésű német politikus, a Kisebbségügyi és határon túli németekért felelős megbízott elmondta, huszonhat országban felel a német közösségekért, melyeket közös értékek kapcsolnak össze. Az értékek között vannak, amelyek változnak, de olyanok is, amelyek mindig megmaradnak. Ezek képezik a nemzetiségi politika alapjait, ami nemcsak a nemzetiségek ügye, hanem a politika része is. A német kormány fontosnak tartja a német kisebbségeket, ezért harminc éve igyekszik különféle szervezeteken keresztül az érintett államokkal együttműködve támogatni őket. Közülük is kiemelten a fiatalokat, a néptáncsoportokat, színházakat, múzeumi és digitális programokat keresztül. Dr. Bernd Fabritius Szatmár megyei példán keresztül rávilágított a kisebbségek (ott a német és magyar) egymásrautaltságára és kölcsönös támogatására a közös vallás védelmére az asszimiláció ellen is. Megerősítette, hogy a magyarországi német kisebbség valóban nagy támogatást élvez, és erős bennük az összetartozás érzése.

Milan Jan Pilip, a Határon Túli Szlovákok Hivatalának elnöke elmondta, minden alkalommal más-más tematikával és közel száz küldött részvételével 1993 óta két évente megszervezik a külföldön élő szlovákok találkozóját. A legutolsó, 2018-as rendezvény témája éppen az volt, hogyan lehet erősíteni a nemzettudatot. Ismertette a határon Túli Szlovákok Hivatalának feladatait, melyek között szerepel a külföldön élő szlovákok jogvédelme, a szervezeteikkel történő együttműködés, támogatásuk biztosítása az oktatási, tudományos, kulturális és média területeken is. 2020-ban huszonkilenc országban 654 projekten keresztül valósult ez meg. A magyarországi szlovákok hatvanhét projekt támogatásban részesültek, öten állami ösztöndíjjal tanulhatnak szlovák egyetemen, tíz anyanyelvi tanárt és két egyetemi oktatót küldtek Magyarországra.

Langerné Victor Katalin

Bernd Fabritius

Arno Gujon

Milan Bosnjak

Arno Gujon, Szerbia Külügyminisztériuma, a régió diaszpórájával és szerbjeivel való együttműködés igazgatósága képviselőjeként megerősítette, hogy a nemzetiségi kérdés nemcsak két ország kapcsolata, hanem a sokszínű Európa megőrzésének szempontjából is fontos. Elmondta, hogy a Szerbiában élő nemzetiségeket ugyanazok a jogok illetik meg, anyanyelvüket hivatalos nyelvként ismerik el. Szerbia számára fontos a szerb diaszpóra védelme. Közös finanszírozású projektekkel a nemzetiségi identitást és a gazdasági együttműködést egyszerre támogatják. 2021-ben Magyarországgal negyvenhárom ilyen közös finanszírozású munkaprogram valósult meg, közöttük oktatási intézmények támogatása és mezőgazdasági projektek egyaránt szerepeltek.

Milan Bosnjak, a Határon Túli Horvátok Állami Hivatalának különleges megbízottja ismertette, hogy a horvát alkotmány védi és támogatja a más országokban élő horvátok három nagy csoportját: a Bosznia-Hercegovinában, a tizenkét európai uniós tagállamban és a tengeren túli horvát emigrációban élőket. A Határon Túli Horvátok Állami Hivatalának támogatásával valósul meg a magyarországi horvátok nyelvtanulását támogató projekt, a horvát egyetemi kvóta biztosítása, 2018-ban a zágrábi, majd azóta öt egyetemmel való együttműködés, a 2017-ben induló „Gyökereink” cserediákprogram általános iskolásoknak, a pécsi horvát színház felújítása, és több közös fellépés is. Az együttműködésre jó példa a Croatica médiaközpont, ami az ausztriai és szabadkai magazinok kiadója is. A magyarországi négy nagy horvát oktatási központban több mint háromezer diák tanul.

Vincke Lóránt, a FÜEN (Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója) elnöke, az Európai Parlament képviselője köszönetet mondott a miniszterelnökség szakhivatalának a konferencia megszervezéséért, gratulált a magyar kormányhoz a jól megtervezett és kivitelezett ET-elnökséghez, kiváltképpen ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségek védelmét az elnökség prioritásai közé emelte. Ezután kitért az „őshonos kisebbség” szóhasználatra. A kisebbségi lét olyan állapot – fejtette ki –, melynek nem kell, hogy sértő szándékú, lekicsinylő értelmezése legyen, ugyanolyan értékes, mint a többségi társadalom. Emlékeztetett rá, hogy az Európa Tanács az a meghatározó szervezet, amely keretekbe foglalta a nemzetiségek jogait. A kultúra átörökítését szolgálja valamennyi keret (az adott állam együttműködési modellje, jogi normái), így színes, sokféle rendszer működik az európai tagállamokban. Utalt arra, hogy a Kisebbségi Keretegyezményt 1995, illetve a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját 1992 óta többször, többféleképpen értékelték. Utóbbi az elfogadása óta eltelt harminc év után időszerű lenne megújítani, korszerűsíteni. További feladatokra irányította a figyelmet, amikor a nemzetiségi jogok ukrainai visszavágására és romániai megredésére utalt.

Az első konferenciánap további részében *Kitekintés az Európa Tanács nemzetközi és magyarországi tapasztalataira* címmel az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának Szakértői Bizottsága részéről Maro Michaelides, az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének Tanácsadó Bizottsága részéről Petter Wille, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala részéről dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes tartott előadást.

Maro Michaelides szerint a karta azon célja, hogy a beszélők a magán- és közéletben is használhassák anyanyelvüket, széles körben megvalósult, huszonhat állam ratifikálta, és az utóbbi években további nyelvekre is kiterjesztették. Felhívta a figyelmet az Európa Tanács honlapján megjelent Legjobb gyakorlatok a nyelvhasználatról szóló gyűjteményre. Bemutatta a Szakértői Bizottság monitoring munkáját. A 2019-ben életbe lépő reform szerint ötévente jelentést, két és félévente pedig ajánlásokat kell tenni a nyelvhasználat megvalósulásának gyakorlatáról. Magyarország 2020 februárjában adott be jelentést er-

ről. A vállalások teljesültek, Magyarországnak részletes és összetett törvényrendszere biztosítja a nemzetiségek jogait és nyelvhasználatát, parlamenti képviselést. A részvétel példaértékű, és a szervezeti struktúra is jó.

Petter Wille a romák Európa országainak többségi társadalmában elfoglalt helyéről, helyzetükről beszélt. Ismertette a kirekesztés, megkülönböztetés ellen létrehozott jogi kereteket, a gyűlöletbeszéd elleni azonnali cselekvésre kiadott ajánlásokat, a tolerancia és kulturált párbeszéd megvalósulására tett felhívásokat, valamint az új ajánlásokat a romákkal és nyelvhasználatukkal kapcsolatban, az iskolai szegregáció, a társadalmi kirekesztődés, a hátrányos – különösen a nőket és gyerekeket ért – megkülönböztetés ellen.

Dr. Szalayné Sándor Erzsébet A Magyarországon élő nemzetiségek jogvédelme az ombudsmanhelyettes szemével címmel tartott előadást a jogvédelem időszaki helyzetéről és a továbblépési lehetőségekről. Az ombudsmanhelyettes beszéde elején jelezte: „Ma már a magyar jogrendszerbe ágyazott szabályozási környezetben élhetünk, bár a »nemzetiségi jogok« kifejezés hallatán még ma is sokan sokfélével gondolhatunk. Annak felismeréséhez, hogy egyszeri és megismételhetetlen személyiségünk a többségtől eltérő adottságaink, anyanyelvünk, hagyományaink kölcsönhatásának lenyomata, nem szükséges szakembernek lennünk. A származás miatti kirekesztés igazságtalanságának felismeréséhez sincs szükség különleges képességekre, csak az emberségünkre. Az ilyen élethelyzetek megértéséhez és a jogvédelmi lehetőségek megismeréséhez az ehhez hasonló konferenciák, valamint a nemzetiségi érdekképviselői és jogvédelmi szervezetek munkája is elengedhetetlen.”

A nemzetiségi jogok jelenlegi helyzetével kapcsolatban kifejtette, hogy az ügyforgalmi tendenciák és a szakmai partnerektől érkező visszajelzések alapján a nemzetiségi jogok érvényesítése során egyaránt megfigyelhetőek egyéni jogalkalmazói hibák és rendszerszintű visszásságok is. Az ombudsmani jogvédelem sajátossága, hogy a panaszok kezelése mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a jogi és társadalmi tendenciák érzékelésére, valamint a szükséges szakmai javaslatok mielőbbi kidolgozására.

Ennek kapcsán felhívta a figyelmet arra is, hogy biztoshelyettesi munka során az ügyek jellegében és típusában az elmúlt években jelentős változást lehetett tapasztalni. A korábbi „klasszikus” nemzetiségi panaszok – így különösen a helyi önkormányzatok részvételi jogaival,

Előadás közben és után:
Szalayné Sándor Erzsébet

az intézményfenntartás egyes kihívásaival vagy tényleges finanszírozás rendellenességeikkel kapcsolatosak megmaradtak, azonban az országos nemzetiségi önkormányzatok és a szószólók hatékony érdekvédelem és jogvédelmi tevékenységének eredményeként a konkrét panaszügyek száma csökkent. Jelentősen nőtt azonban az általános vagy rendszerszintű problémát felvető beadványok mennyisége. Ezek jellemzően több közösséget, illetve több – például intézményfenntartás vagy pedagógusképzés – miatt fokozottan érintett, azonos helyzetben lévő nemzetiséget érintenek. Túlmutatnak az egyéni jogorvoslaton is, hiszen folyamatos teleologikus gondolkodást, szakmai koncepciókat és a fejlesztések iránti nyitottságot igényelnek.

A roma nemzetiséggel kapcsolatban emlékeztetett rá: a szociológiai kutatások alapján mintegy 650 000 főt számláló roma közösségek sorsa a többi nemzetiségtől eltérően alakult, egy sajátos perspektívával egészül ki. Nemzetiségként részesülnek ugyan a kulturális autonómia által nyújtott külön jogokból, ezek gyakorlati érvényesítésével azonban – a közösség tagjait a társadalom más csoportjainál nagyobb mértékben sújtó mélyszegénység, kiszolgáltatottság és hátrányos megkülönböztetés hatásai miatt – szerényebb mértékben tudnak élni. A romák esetében a nemzetiségi jogok érvényesítése mellett éppen ezért napjainkban is kiemelt szerepet kap – a történelmi hátrányok és a gyakran tapasztalt hátrányos intézményes megkülönböztetés elleni harc eszközeként – az egyenlő bánásmód biztosítása és sajátos esélyegyenlőségi programok végrehajtása.

Az elmúlt években megjelent elvi megállapításai és a biztossal közös jelentései alapján néhány olyan kérdésre is nyomatékosan felhívta a figyelmet, amelyekben ugyan az elmúlt években előrelépés tapasztalható, de a helyzet megnyugtató rendezése érdekében további hosszabb távú kormányzati intézkedések is szükségesek.

A konferencia első napjának végén *Tircsi Richárd*, a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága Nemzetiségi Főosztályának főosztályvezetője foglalta össze az *Európa jövőjéről* szóló konferenciához kapcsolódó tapasztalatokat, *A nemzetiségi nyelvek örökösei* címmel. Előadásában ismertette azokat a támogatásokat, amelyekkel a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága az oktatáson és ifjúságon keresztül a nemzetiségek megmaradását és gyarapodását erősíti. Beszámolóját az elmondottakat alátámasztó, zenével kísért vetítéssel színesítette a magyarországi és anyaországi táborokról, rajzpályázatokról, a Nemzetiségi Tanulmányi Ösztöndíjprogramról, a Nemzetiségi Pedagógus Programról, a nemzetiségi pótlékról, a Nemzetiségi Pedagógus Tanulmányi Ösztöndíjprogramról, nemzetiségi ifjúsági találkozóról és az idén induló Nemzetiségi Alumni Találkozóról.

A konferencia második napján a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány igazgatóhelyettese, *Györgyovich Miklós* és *Makay Mónika* kutató ismertették a nemzetiségekkel kapcsolatos legfrissebb kutatások módszereit, menetét és eredményeit. A kvantitatív kutatás a teljes magyar lakosságot reprezentálja, az interjúk kutatás tíz nemzetiségi szakértővel készült, a fókuszcsoportos kutatás tizenkét helyszínen egy-egy tízfős nemzetiségi csoporttal történő személyes találkozás keretében zajlott. E kutatásokból kiderült, hogy ma a társadalom nagy többsége egyetért azzal, hogy a nemzetiségek Magyarország kulturális örökségének részéhez tartoznak, zökkenőmentes az együttélés velük, teljes jogú tagjai a társadalomnak, ápolniuk kell a hagyományaikat és saját nemzetiségükhöz hű oktatásban részesülhetnek. Az interjúk és fókuszcsoportos kutatás során az összetartozás és elégedettség érzésére, identitás, nyelvhasználat kérdésére, kultúra és hagyományok őrzésére vonatkozóan válaszoltak a megkérdezettek. A kutatásból kiderült, hogy a nemzetiségek elégedettek a számukra biztosított lehetőségekkel, és élnek is azokkal.

Gohér Krisztina felvételei

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői:
Hollerné Racskó Erzsébet, Szutor Iászlóné,
Muszev Dancsó, Gugán Iván, Fűrjes Zoltán,
Schindler László

A konferencia záró részében megtartott kerekasztal-beszélgetés során a résztvevők – Szutor Iászlóné, a Szerb Országos Önkormányzat elnöke, Hollerné Racskó Erzsébet, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke, dr. Muszev Dancsó, a Bolgár Országos Önkormányzat elnöke, Gugán Iván, az Országos Horvát Önkormányzat elnöke és Schindler László, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnökhelyettese dr. Fűrjes Zoltán egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár körében *A magyarországi nemzetiségpolitika jó gyakorlatairól* mondtak el példákat személyes tapasztalataik alapján. A beszélgetésben részt vevő öt nemzetiségi felszólaló megerősítette: összeköt a múlt és az elmúlt tíz év is. Két fő kérdést jártak körül: az identitást és a fiatalok motiválását. Egyhangúan vallották, hogy nemzetiségi identitásukat megélhetik, a támogatásoknak köszönhetően oktatási, közösségi épületeik megújultak, és mindez büszkeséggel jár. A kisebb falvakból való elvándorlás ugyanúgy sújtja őket is, mint általában az ország olyan térségeiben fekvő kistelepüléseket, ahol kevesebb a munkalehetőség. Az anyanyelv átadásának helye már nem elsősorban a család, ezt a feladatot az óvoda, iskola vette át.

Schindler László elmondta, hogy az asszimiláció, a nyelvvesztés már korábban lezajlott, de az oktatási intézményeken keresztül van lehetőség a disszimilációra. A fiatalokat a kétnyelvűség büszkeséggel tölti el. Történelemtanárként az a meglátása, hogy jobban fel kell hívni a többségi társadalom figyelmét a nemzetiségek jelenlétére.

Hollerné Racskó Erzsébet emlékeztetett rá, elsőként a szlovák ifjúsági szervezet alakult meg az országban. Az önkormányzati rendszer munkalehetőséget is kínál a szlovákul jól beszélő fiatalok számára.

Dr. Muszev Dancsó elmondta, hogy a kiegészítő nyelvoktatás mellett a táborkok, a közösségi élet, a színház, a néptáncsoport és a hat nemzetiség részvételével működő focicsapat is a fiatalokat vonzó s az identitást erősítő lehetőségek között szerepel.

A konferenciát dr. Fűrjes Zoltán beszéde zárta, melyben elmondta, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága soros magyar elnöksége jó alkalom volt arra, hogy a prioritások megjelölése mellett hallassuk hangunkat, hiszen van mire büszkének lennünk a nemzetiségpolitika terén. A nemzetiségek békében élnek, és ez lehetőséget ad az identitásuk megélésére. Kapcsolatban állhatnak egymással és a többségi társadalommal. A szószólói és képviselői jelenlét az országgyűlésben, a nemzetiségi törvény módosítása kifejezik, hogy a kormány figyelembe veszi a nemzetiségek igényeit.

MTI, nemzetisegijogok.hu

Emlékünnepség Wolfart János tiszteletére

Wolfart János, a diplomata Ulmban

Az emlékünnepség résztvevői a Faluházban

70 éves lett volna 2021. március 28-án Görcsönydoboka szülőtte, **Wolfart János**, a Magyarországi Németek Szövetsége és a Kisebbségi Hivatal titkára, majd a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke. Emlékét az életét és munkásságát bemutató kiállítás végleges helyére költöztetésével és megnyitásával idézték fel.

Egy esztendővel Wolfart János tragikus halála (2004. június 7.) után kereste meg a szülőfalu közössége nevében *Troszt* József polgármester és *Ritzl* Jánosné, a német önkormányzat elnöke a Wolfart családot azzal a kéréssel, hogy tiszteletére emléktáblát helyezhessenek el a Faluház homlokzatán. Segítségüket is kérték egy, a munkásságát tükröző kiállítás és emlékkönyv anyagának összeállításában, amelyek anyagi háttérét pályázati úton s önkormányzatuk támogatásával kívánták biztosítani. Kérésüknek özvegye, *Wolfart-Stang* Mária s gyermekei: Anna és János Antal szívesen tettek eleget. A hagyaték anyagából, Wolfart írásából, a róla készült cikkekből, valamint a család és a nyilvánosság fényképanyagából, tárgyi emlékekből válogatva készült el a kiállítás és az emlékkönyv. Sok segítséget kaptak a helyi szervezők a község lakosságától, a Wolfart család barátaitól, a *König* Róbert–*Lelkes* Mária házaspártól (kiállítás-tervezés), *Gere* Attila és *Vesztergombi* Ferenc borászoktól, *Hoffmann* Miklóstól (fotók) és *Hoffmann* Tamástól (emléktábla). Külön köszönettel emlékeznek ma is az ünnepség előadóira, *Heinek* Ottóra, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata akkori elnökére, *Sziebert* Ferencre, a falu krónikás írójára – mindketten Wolfart János közeli barátai voltak –, az Unser Bildschirm stábjára, az esemény méltó megörökítőire és a mintegy kétszáz megjelent résztvevőre. Szülei, tágabb családja, barátai, egykori munkatársai, tisztelői jöttek el 2006. március 25-én falujából, a tágabb térségből és az egész országból. Szeretettel emlékeznek ma is a kíséző műsor szereplőire. Kultúránk elismert képviselői tették emlékezetessé az ünnepséget és a kiállítás megnyitását.

Néhány év múltán a kiállítás ideiglenes helyre került. Az emléktábla a Faluház felújítása után is változatlanul őrizte a község messzire került egykori fia emlékét. 2020-ban, hogy az óvoda bezárása után annak épületét jó célra hasznosítsák, az önkormányzat határozatot hozott: 2021 márciusában, hetvenedik születésnapjára emlékezve ünnepélyes keretek között kerüljön oda állandó helyére a Wolfart-kiállítás.

Ezen a kitűzött napon is Troszt József, a falu polgármestere köszöntötte a megjelenteket: *dr. Szalayné dr. Sándor* Erzsébetet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettest, *Englenderné Hock Ibolyát*, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnökét és alelnökét, *Waldmanné Baudentisztl Évát*, valamint az MNOÖ közgyűlése több tagját, régi barátját, *Józan-Jilling Mihályt*, az MNOÖ szociális tanácsnokát, *Schuth Jánost*, a Neue Zeitung főszerkesztőjét s a falu, a régió közéletének képviselőit. Eljött a Wolfart család több tagja, barátok, rokonok és egykori pályatársak a nemzetiségi közéletből, a diplomáciai életből, a kisebbségi újságírás területéről. Jó volt látni a sok-sok ismerős arcot, de fájón hiányoztak, akik az elmúlt tizenöt évben eltávoztak: a szülei, keresztszülei, több rokona és annyi hű barát, egykori munkatárs – köztük Heinek Ottó, Sziebert Ferenc, a legendás „márciusi ifjak”, a pécsi rádió német szerkesztőségében alapított baráti kör tagjai, *Szende Béla*, *Leipold Péter*, *Réger Antal*, *Gráf Vilmos*, *Reil József*...

A Faluház nagytermét e napon is megtöltötte a nagyszámú meghívott. A környék több településéről származó kiváló zenészek nyitották meg az ünnepi délutánt. A műsor vezetését *Ritzl Zsuzsanna*, a Görcsönydobokai Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, az előkészületek fő szervezője vállalta. A polgármesteri köszöntő, majd *Stangl Márta* – Wolfart János barátja és egykori munkatársa, három évtizeden át az Unser Bildschirm vezető szerkesztője – nagy művészi érzékenységgel és szeretettel megalkotott emlékfilmjének vetítése után Englenderné Hock Ibolya ünnepi megemlékezése következett. Személyes indíttatása okán is (gimnazista kora óta ismerte Wolfart Jánost) hiteles portrét vázolt fel róla. Hallotta a Pécsi Rádió Német Szerkesztőségében készült műsorait, majd látta őt az Unser Bildschirm adásaiban, és részt vett sok eseményen a Magyarországi Németek Szövetsége s a Kisebbségi Hivatal rendezvényein. Megítélése szerint Wolfart János az utóbbi évtizedek egyik legsikeresebb kisebbségi politikusa volt, akinek tevékenységét itthon és külföldön is elismerték. Újságíróként több szakmai díjat is nyert, átvehette a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét és a Németországi Szövetségi Köztársaság Érdemrendjének Nagykeresztjét is. Sikeres diplomáciai pályafutása közben érte a korai halál.

Özvegye rövid beszédében felidézte közös harminc évük kiemelkedő családi és szakmai eseményeit és hangsúlyozta: életútjához a szülőfaluban, családjában és ebben a ma is összetartó, szilárd elveket valló, hagyományait őrző közösségben kapta az alapokat, melyekhez mindig hű maradt. Megköszönte az emléknep és a kiállítás előkészítésében tevékenykedett falu- és környékbeliek segítségét, a fellépők színvonalas műsorát, családjá hozzájárulását a méltó ünnepléshez, valamint a helyi önkormányzattal együttműködő Budapest XIII. kerületi Német Önkormányzat és baráti köre tagjainak részvételét.

Az ünnepség után a család, az MNOÖ és a helyi önkormányzat nevében az emléktáblánál elhelyezték az emlékezés koszorúit, majd a jelenlévők megtekintették a régi-új kiállítást. A görcsönydobokaiak ezúttal is vendégszeretetükről tettek tanúbizonyságot: a Faluház különtermében terített asztal, finom falatok várták a vendégeket. Az ünnepségről készült tévé- és rádióműsorért köszönet illeti az Unser Bildschirm stábját és *Gerner Éva* vezető szerkesztőt.

W-S. M.

Wolfart János portréja és életrajza az emlékkiállításon

Wolfart-emléktábla a Faluház falán
Katona F. Gábor felvétele

Volt egyszer egy fehérszemű malacom

A Tolna megyei Illyés Gyula Könyvtár irodalmi pályázatán, próza kategóriában I. helyezést ért pályamű

A nagynéném úgy él az emlékeimben, mint egy óriás. Magasabb volt, mint a családja, már kamaszkorára le hagyta két bátyját és szüleit. Mire felnőttem, már kissé lefogyott, és egy szélütéstől oldalra görnyedt, de vastag csontjai úgy tartották szívós testét, mint az oszlopok az elhagyott templomot.

Kiskoromban félttem tőle. Szögletes arca, kiálló járomcsontjai és alatta a sötét árkok, mély hangja és bal karjának fodrosra forrázott bőre riasztott. Ha meglátogattuk, próbáltam távol maradni tőle. Sose ment férjhez, szüleim évente egyszer kölcsönadtak neki egy hétre.

Amikor először vittek el hozzám, hatéves voltam. Emlékszem, odaúton azt magyarázták, hogy milyen jó lesz majd, megnézhetem a várost, elmehetünk a kilátóhoz és a vásárba. Nem tudtam, mi az a kilátó, de a vásárról volt némi fogalmam, nagyszüleimmel kétszer is voltam a szászvári vásárban a gumikerekű kocsival malacot venni. Hajnalban keltünk, a platón feküdtem mamával betakarózva, amíg odaértünk, végtelennek tűnt az út. De kaptam kakasnyalókát és törökmézet, és egyszer választhattam magamnak malacot, azt, amelyiknek az egyik írisze majdnem fehér volt. Hazafelé már nem volt szabad az állatok közé ülni, de az út már nem volt olyan hosszú és unalmas. A buszon végig a malackára gondoltam, és hogy pünkösdre már az asztalon fekdűt, én meg sírva, öklendezve ettem rózsaszín húsát.

Csak akkor eszméltem fel, hogy otthagynak engem az ijesztő, idegen nőnél, amikor öltözni kezdtek. Anyu kabátjába kapaszkodva, ki-vörösödött arccal, dühösen próbáltam őket visszatartani az ajtóból, de elmentek. Egy darabig még álltam a drótos lábtörlőn, amit még sosem láttam az ajtón belül, csak a lépcső alján sárfogónak. Nem sírtam, de ráfagyott arcomra a dac, és a szorítástól már fáj a szám sarka. A néni kijött az előszobába, és megkérdezte, kérek-e almát, de csak ráztam a fejem. Nem vitatkozott, eltűnt a hátsó szobában, majd két ráncos almával visszament a konyhába, aztán még egyszer átsétált előttem egy tállal és egy késsel. Néztem a szobaajtó üvegében tükröződő alakját, ült a fotelban, pucolta, és ette az almákat, lassan. Már bántam, hogy nem mentem vele, előreléptem egyet, megcsikordultak a drótok a lábam alatt, összenéztünk az ajtó üvegében. Visszaléptem, de intett, hogy menjek. Beléptem a szobába, a késsel a dohányzóasztal másik oldalán álló fotelra bökött. Leültem, átnyújtott az asztal felett egy szelet almát, ettünk.

Alma volt másnap is az uzsonna. A hátsó szobában két nagy ruhásszekrény állt a fal mellett, sötét volt, a redőny résein épp hogy beszűrődött a fény. A szekrények tetején, újságpapíron sorakoztak a téli almák. A néni elérte őket, de választani csak a létráról lehetett, nekem szánta a feladatot. Ismertem ezt a ceremóniát, a mama is székre állt, hogy időnként leemeljen egyet a megtakarított gyümölcsből, szigorúan azt, amelyik már barnult, rohadt, sosem volt szabad a szépért nyúlni. A néninél se mertem, kerestem a hibásat. Láttam, hogy mosolyog, és úgy éreztem, most valamit jól tettem.

A szerző írja magáról: A Tolna megyei Majosról származom, apám részéről sváb, anyám részéről székely és horvát felmenőktől. Szekszárdon élek. Három gyerekem mellett, az alig létező szabadidőmben olvasok, írok és rajzolok. Az alkotáshoz gyerekkorom világa a kimeríthetetlen kincsesbánya.

Másnap reggel egy nagy tállal mentünk be a szobába, villanyt kapcsolunk, és mindketten felállunk a létrára, kiválogattuk az összes almát, amin kifogott az idő. Pitét sütöttünk, először gyúrtam tésztát egyedül, majdnem olyan jó érzés volt, mint amikor a mákot mostuk, vagy a kifejtett borsóba túrtunk bele. Túl sok lett a töltelék, az alma leve felbugyborékkolt a széleken, és a tésztával a tepsizhez égett, édes volt, ropogós. Tömtem magamba a meleg tésztát, és a néni nem tiltotta, csak kérdezgette, nem lesz-e sok. Sok lett.

Első este kaptam egy régi, nehéz hálóinget, amiben csak úgy tudtam menni, hogy felemeltem a földről az elejét, nehogy felbukjak benne. Megkeményedett anyagát, szekrényzagát az első két éjszakán még szerettem, de akkor éjjel úgy éreztem, rám tekeredik, megfullaszt. Rosszat álmodtam. Malackákat válogattam egy magas létra tetejéről, elgurultak a kezem elől, bőrük rózsaszín volt, és ráncos, mint a néni karja, félttem tőlük, félttem a létráról lenézni.

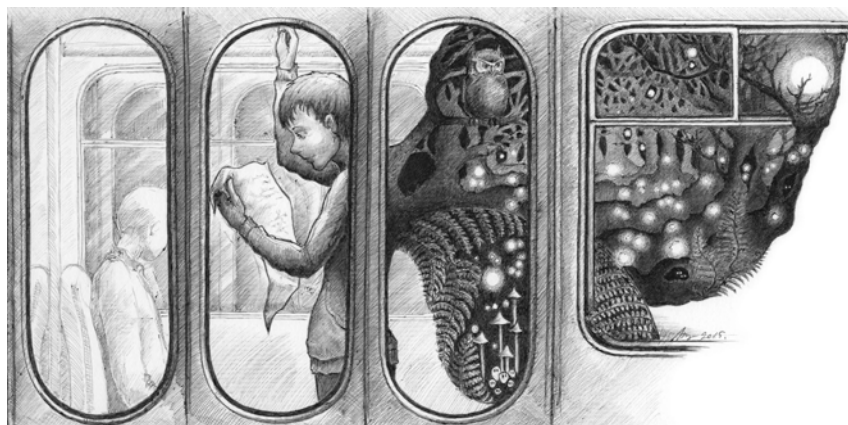
Rosszul voltam, hánytam, sírtam, hánytam, sírtam, és nem mertem visszaaludni. A néni átöltöztetett, vizes törölközővel hűtötte a tarkómat, homlokomat. Elcsigázva, szipogva, öklendezve panaszkodtam el, hogy megettük a malacom. Drágám, azt a jószágot nem te választottad, a többi mellé adták, mert kicsi volt, és hibás, enni adták, nem szeretni, súgta, és biztosan emlékszem, hogy ő is velem sírt. Mire derengeni kezdett az ég, elaludtam.

A következő napot ágyban töltöttem, este teáztunk, sós krumplit ettünk, és gombokat vagdosztunk le régi, rongynak szánt ruhákról. Másnap reggel, amikor kimerészkedtem a szobából, a néni a konyhában ült, és egy gyűrött szakácskönyvet nézegetett. Láttam már ilyen könyvet tele cetlikre firkantott és magazinokból kivágott receptekkel. De ez a könyv tele volt írva.

A néni mutatta, hogy a dédi oda írta fel, ha valamit kölcsön adott, vagy valamit elkért, emlékeztetőül, aztán ha ajándékba kaptak valamit, hogy majd ugyanannyit adjanak ők is vissza. Amikor meghalt valaki, hogy kinek mi jár, majd a többi örökséget, várományt. Aztán azt, hogy mi megy a veteménybe, mennyi lekvár megy a polcra, hány uborka forrt fel a tizenöt üvegből, hány liter zsír lett kisütve, mennyit vártak, és mennyit adtak a nyulakért. Mennyi tojást sütöttek el a mama lakodalmán, miből állt a stafírun, hány rend ágynemű, fehér törölköző, zsebkendő, konyharuha, terítő. Nehéz könyv ez, sóhajtotta, amikor a végére értünk, tele van adósággal és ígérettel, mind egymásra írva.

Aztán gondolt egyet, felkapott, és a hátsó szobában feltett a létrára. Megszámoltam az almákat, megkerestük az almás pite receptjét, és mellé írtuk, hogy huszonkettő alma, közben kettőt megettünk, így aztán rögtön javítottuk is húszra, és nem bántuk a veszteséget.

Még hét alkalommal teletem nála. Felírtuk ezt is szépen sorba. Amikor megörököltem a könyvet, azon törődtem, írjak-e még bele. Aztán megkerestem a malacsült receptet, és mellé írtam: Volt egyszer egy fehérszemű malacom.

Bechtel Helga: Buszon
(golyóstoll grafika, 2015)

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megővendő értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Sorozatunkban továbbra is a megyei értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Stoboš tamburazenekar horvát népzenei hagyományőrző tevékenysége

(Zala megyei Értéktár)

A Stoboš Tamburazenekar 2007-ben alakult, akkor még Nagykanizsai Horvát Tamburazenekar néven. A környék fiataljaiból verbuválódva igyekezett a muramenti horvátok kulturális örökségét a zenén keresztül magába szívni, s továbbadni azt a fellépéseik során. Repertoárjukban főként horvát népi- és műdalok szerepelnek, de a hagyományos magyar zenét is igen kedvelik. Az együttes tagjai *Havasi* Ádám, *Havasi* Ákos (a zenekar vezetője), *Hegedűs* Erik, *Horváth* Bálint, *Lukács* Norbert és *Vargovics* Máté. Saját elmondásuk szerint stílusuk valamelyest eltér a környékbeli tamburazenekarokétól: színpadias koncertanyaggal lépnek fel, mely több nép zenekincséből tevődik össze, de persze túlnyomórészt horvát és a tájegységre jellemző.

Néptáncgyűttesek állandó kísérőiként lépnek fel, tamburafesztiválok állandó részvevői, helyi bálók – egyebek mellett a Mura menti Horvát Bál –, gasztronómiai és táncmuzika programok, horvát lakta települések falunapjai s a kanizsai adventi fesztiválok autentikus horvát muzsikáját, illetve több nemzeti zenét elegyítő mediterrán hangulatát biztosítják. Rendszeresek és sikeresek önálló, egy-másfélórás koncertjeik is. Ezek a fiatalok körében különösen népszerűek. Templomi fellépéseiken horvát szentmisét követő adventi műsorokat adtak. Működésüket 2019. szeptember 21-én nyilvánították Zala megyei értéknek.

A rozmaringolás hagyománya Felsőcsatáron (*Vas megyei Értéktár*)

Felsőcsatár az ország nyugati határánál, Szombathelytől tizennyolc kilométerre található. A községben jelentős számú horvát nemzetiségű él. A rozmaringolás horvát eredetű farsangi népszokás, mely része a farsang utolsó vasárnapján kezdődő „téltemető” hagyománynak. A szőlősgazdák borospincéikben várják a fiatal legényeket (újabbán lányokat is), akik muzikaszó kíséretében járják végig a hegyet.

A településen hagyományosan három napig ünneplik a farsangot. Hamvazószerda előtt két-három héttel a legények sorra járják a lányos házakat, hogy engedélyt kérjenek a rozmaringszedésre.

Farsang utolsó vasárnapján bállal kezdődik a farsangi mulatozás. Sorba járják a szőlőhegy pincéit, énekelnek, mulatnak.

Harmadnapon, húshagyókedden kerül sor a farsang csúcspontjára, a rozmaringszedésre. A legények szépen kiöltözve, magyar és horvát dalokat énekelve, táncolva járják végig a lányos házakat, a ház előtt összefogódzva énekelnek. Ha a „lányos ház” kapuja sarkig tárva van, akkor szívesen látják a legényeket, behívják őket a házba, ahol étellel-itallal, jellemzően házi sonkával, tormával, finom húsetellel várják a fiúkat. A legidősebb legény engedélyt kér a rozmaringolásra, a nagylány ekkor a fiúk kalapjára tűz egy szép szál rozmaringot és saját kezűleg készített színes papírvirágot.

Miután ettek-ittak, táncoltak, elköszönnek, megköszönik a szíves vendéglátást, és egy házzal odébb állnak. A mulatozást este a bálban folytatják, de csak éjfélig, mert hamvazószerdán már elkezdődik a nagybőjt.

Szlovák Tájház és Néprajzi Látványtár (*Bács-Kiskun megyei Értéktár*)

A szlovákok a mai Magyarország néptelenné vált területeire a török XVII. századi kiűzése nyomán telepedtek le. Így történt Kiskőrösön is. 1718-ban a Királyi Kancelláriától kapott engedély alapján szervezett telepítés történt, melynek lebonyolítója (impopulátora) a *Vattay* család volt. A letelepült szlovákok a földesúrral szerződést kötöttek, melyben rögzítették jogaikat és kötelezettségeiket. Általában három évre adómentességet kaptak, ezt tartalmazza a kiskőrösiek szerződése is.

A *Vattay* család Kiskőrösre kizárólag evangélikus szlovákokat telepített le a felvidéki vármegyéből (Túróc, Nyitra, Hont). Az ide költöző protestáns vallású jobbágyok azoknak a településeknek a nevét vették fel, ahonnan érkeztek. Ma is gyakori családnevek az *Oroszi*, *Opauszki*, *Litauszki*, *Szenohradzski*, *Rakoncai*, *Csővári*, *Aszódi*, *Legéndi*, *Maglódi*, *Domonyi* stb. A lakosság gyorsan szaporodott, 1720-ban volt már saját egyházuk és lelkészük, 1726-ban pedig községi bírójuk. Hamarosan fellendült az ipar és a kereskedelem is (néhány szélmalom, kézműipar, szatócsbolt).

A mindinkább elhatalmasodó vallásüldözés miatt az 1723-1724-ben épített fatemplomukat 1730. május 22-én éjjel *III. Károly* parancsára felgyújtották, és ötvenhárom évig nem kerülhetett sor a községben vallásgyakorlatra. *II. József* türelmi rendeletének (amely biztosította a protestánsok számára is a vallás szabad gyakorlását) következményeként 1783-ban Nógrád megyéből hozattak maguknak protestáns lelkészt, és azonnal hozzákezdtek az új templom felépítéséhez. Ekkor a településnek már ötszáz háza és közel ötezer lakosa volt. 1784-ben *II. Józseftől* Kiskőrös megkapta a vásártartási jogot és mezővárosi rangot. A XIX. századtól a szántóföldi növénytermesztés, állattartás mellett egyre nagyobb tért hódított a szőlő- és gyümölcskultúra, így megnövekedett a paraszti árutermelés aránya. Az itt élő lakosok zömmel szlovák nemzetiségűek voltak, sokáig megőrizték nyelvi s részben kulturális homogenitásukat.

Kiskőrösön békés szlovák-magyar együttélés volt, de külső kényszer hiányában is feltűnően korán megindult az átterés a szlovák nyelv használatáról a magyar nyelvre az iskolákban és az evangélikus egyházban is.

A szlovák hagyományok ápolásához, kulturális értékek megőrzéséhez jelenleg a Szlovák Tájház is hozzájárul, méltón emlékezve a szlovák ősökre. Az évente megrendezésre kerülő szlovák nemzetiségi napok keretén belül már hagyománnyá vált a Szlovák Tájház udvarán működtetett kézműves műhely, ahol megelevenednek a régi mesterségek, hagyományok (kosárfonás, régi, hagyományos ételek készítése, népi játékok készítése kukoricacsuhéból és csutkából, korongozás, nemezelés).

A Szent István u. 23. szám alatt álló régi, hosszanti elrendezésű parasztház 1976-ban Szlovák Tájházként nyílt meg a látogatók előtt. A deszkahomlokzatával az utcára néző lakóház az első szobájában (tisztaszoba) látható mestergerendán jelzett évszám szerint 1839-ben épült. A lakóhelyiségekkel szerves alaprajzi egységben, egy tetőszék alá építették a gazdasági rendeltetésű helyiségeket: a kamrát és az istállót. Különálló épületet képez a nyári konyha, ami jóval később épült. A tájház eredeti rendeltetése lakóépület volt. Az akkori szokás szerint készült: alapozás és szigetelés nélküli felmenő falazattal, amelyet vert vályogból készítettek. A vályogfalú lakóházat kívül-belül sárral tapasztották és fehérre meszelték. Az épületek falának alsó részén, a gerendákon, valamint a házbeli ajtókon és ablakokon kék színű festés található, melyet nagyon kedveltek a kiskőrösi szlovákok. A háromosztatú lakóház egyetlen bejárata a konyhába nyílik, a lakrészhez épült kamra és istálló ajtaja már az udvarra nyílik. A mennyezete saralt porfödém, mestergerendával alátámasztva (a helyiség közepén, hossz tengelyben végigrakva). Tetőszerkezete, tetőzete jellemzői: fából készült szelemenes tetőszék (tetőváz), nádból készült hajazat (fedél), tetőformája oromfalas nyeregterítő.

Az alföldi háztípus jellemző tüzelőberendezése: a külső fűtésű szobai kemence, felfelé keskenyedő boglyaformával, a nagy tűztérigényű szalmatüzelés feltételeinek megfelelve. A konyhában található a boglyakemence fűtőnyílása, amely elé építették a sárpadkát és a katlant a főzés és a sütés színtereit. A konyhában a mennyezetbe építették be a tetőhajazaton át a szabadba vezető füstelvezető építményt, a szabadké-

A Szlovák Tájház berendezése egy XX. század eleji jómódú kiskőrösi szlovák középparaszt tárgyi világát tárja a látogató elé. A ház külső formája, beosztása és berendezése jól mutatja, hogy a Kiskőrösre települt szlovákság mennyire részese lett a magyar Alföld népi és lakáskultúrájának. Az épületen és a benne lévő tárgyakon a földrajzi meghatározottság jellemző, és egyes darabokon a díszítés módja utal csak a létrehozók nyelvi különállására.

A tájház kiállítása rendezett, szakmailag kifogástalan. *Dr. Bellon* Tibor néprajzkutató forгатókönyve alapján készült. A kiállítási tér ennek értelmében kötött, újabb tárgyakkal nem bővíthető. A beérkező felajánlások (elsősorban viseleti darabok és háztartási textíliák) viszont teret kívántak maguknak, ezért elhelyezésükre a múzeum dolgozói pályázati forrásból egy állandó kiállítás, látványtár és múzeumpedagógiai foglalkoztató megvalósítását tűzték ki célul. A sikeres pályázattal meg is valósították az elképzeléseiket, így most elmondható, hogy a kiskőrösi Szlovák Tájház a látványtárával nem csupán a nemzetiségi, hanem az összes tájház közül a legimpozánsabb látványt nyújtja, gyűjteményi darabjait biztonságosan őrzi, múzeumpedagógiai foglalkozásokkal pedig elméleti és gyakorlati kapcsolatot kínál népismereti tárgykörben úgy a tájházban, mint a látványtárban. Az intézményt szakmailag országosan is elismerik, 2006-ban „Az év tájháza” elismerésben részesült.

Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekar (*Komárom-Esztergom megyei Értéktár*)

Tátnak már az előző századfordulón volt zenekara, melyet 1930-ban a perbáli *Pregitzer* Mátyás mint képzett zenész vezetett. Később őt a táti *Keil* Mihály követte, aki 1960-ig állt az együttes élén. Az akkori helyi vezetés támogatásának hiánya miatt a zenekar feloszlott. Ekkor a zenekar öt régi tagja a sok évtizedes kottákat ládába csomagolta és titkos helyre elzárta. Megegyeztek abban, hogy csak akkor lehet azokat elővenni, ha a táti dalok tolmácsolására alkalmas zenekar alakul újra a faluban. Hosszas szervezőmunka után a huszonöt évig lezárt ládák az „ötök” egyikének, *Hauber* Ferencnek a padlásáról kerültek le és nyíltak meg.

Az 1985. október 1-jén megalakult Német Nemzetiségi Fúvószenekar karmestere *Bulhardt* Vilmos volt, aki a régi kottákban őrzött dallamokat a huszonöt tagú zenekar hangzásának megfelelően átírta. Táton és a környező településeken lakó, nagyrészt német nemzetiségű zenészek fő feladatuknak a német nemzetiségi zenekultúra ápolását, a mai német zeneszerzők műveinek bemutatását, a lakosság szórakozási igényeinek magas szintű kielégítését tekintették és tekintik ma is. A zenekar első minősítésére 1985. december 15-én, önálló hangverseny keretében került sor, ahol a zsűri „Aranydiploma” minősítéssel jutalmazta az együttest.

Bulhardt Vilmos 1988. január 8-án bekövetkezett halála után *Fódi* János vette át a zenekar irányítását. Az 1989. március 8-i minősítő hangversenyen a zenekart a nemzetiségi együttesek kategóriájában, az országban elsőként „Kiemelt Aranydiploma” minősítéssel jutalmazták. 1991-ben a Pilisvörösváron megrendezett VIII. Országos Német Nemzetiségi Fúvószenekari Fesztiválon a zenészek kiemelt második helyezést értek el. Az együttes megkapta a Magyarországi Németek Szövetségének különdíját is.

1995. szeptember 27-én a fúvószenekar tagjaiból megalakult a Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület. Az együttes karmestere ettől kezdve több mint húsz éven át *Zagyi* István volt.

A zenekarnak nagyon sok hazai és külföldi szereplése volt. Hazaiak közül kiemelkednek a Megyei Nemzetiségi Hét nyitórendezvényei, a Budapesti Országos Svábbálok, fúvószenekari szemlék és találkozók, nemzetiségi fesztiválok. Az együttes fontos szerepet tölt be Tát Város

zenei-kulturális életében. Állandó résztvevői a helyi ünnepeknek, rendezvényeknek. A már hagyományos Újévi hangversenyeik során mindig kicsinek bizonyul a Táti Kultúrház.

Zagyi István magas szintű szakmai irányításával a fúvószenekar 2000-ben nemzetiségi kategóriában „Kiemelt – Arany” minősítést kapott. Nagy sikerrel szerepeltek külföldön is. 1997-ben Finnországban, majd 2004-ben Dél-Tirolban léptek fel, ahol a St. Leonhard településen megrendezett Grand Prix versenyen az előkelő harmadik helyezést érték el. 2006-ban a Sliemai Filharmónia Társaság meghívására Máltán vendégszerepeltek a mazsorett csoporttal együtt. 2010-ben szintén a mazsorett csoporttal közösen az olaszországi Magione-ban léptek fel.

A fúvószenekar 2006-ban kapott először meghívást a Bad Schlemában megrendezésre kerülő Európai Fúvószenekari Fesztiválra, ahová minden évben tizenkét országból egy-egy zenekart hívnak meg. Azóta már sok alkalommal öregbítették Tát és Magyarország hírnevét a négyezer fős sátor színpadán. Az együttes eljutott Tát testvértelepüléseire (Buseckbe, Ebedre, Kaplonyba, Mollnba) és több alkalommal a bajor Schratzenbachba is. A Székelyudvarhely mellett található Farkaslakán is sikeres önálló fellépésük volt.

A baráti zenekarok fogadásán túl, a Táton működő Musik-Land Utazási Iroda felkérésére Európa tizenöt országából, valamint az Egyesült Államokból, Kanadából és Ausztráliából érkező fúvószenekarokkal adtak közös hangversenyt.

A zenekar a külföldi vendégszerepléseivel és a külföldi zenekarok fogadásával hozzájárul a népek közötti kulturális- és emberi kapcsolatok erősítéséhez, a nemzetiségi lakosság úgynevezett „híd” szerepének minél hatékonyabb megvalósításához.

A fúvószenekar jelenlegi művészeti vezetője Szladik Tibor. A karmesteri pálcát átadó Zagyi István 2016. május 15-én kapta meg (Szervátius Tibor után másodikként) Tát Város Pro Urbe kitüntetését.

A Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület elnöke Rózsa-völgyi Károlyné, alapító zenekari tag. (A jelenlegi elnök Szádóczki Iván – a szerk.) Az együttes létszáma harmincöt, a pártoló tagok száma közel kétszáz fő.

Grábóci görögkeleti szerb templom és szerb ortodox búcsú (Tolna megyei Értéktár)

A településen már a XIV. században volt bencés zárda és templom, ezek megmaradt romjai a szerb temető mellett rejtőzködnek. A török-dúlás után Dalmáciából hazánkba jött ortodox szerzetesek az érkezésüket követő két év alatt 1587-re felépítették a maguk első templomát, amelyet azonban a XVIII. század eleji viszontagságos időkben többször is feldúltak. Ezért kellett a helyén az 1730-as évek második felében újat emelni. Ezt 1741-ben szenteltek fel. Tornyot az épület először húsz évre rá kapott, de az a végső állapotát csak a század legvégére nyerhette el. A torony kilencven évvel később, 1885-ben súlyosan megsérült, helyre csak az I. világháború után állították. Az 1980-as években nemcsak az épület helyreállítása zajlott, hanem a faliképeket és ikonosztáziót is restaurálták. A templom XVIII. századi berendezése és falképdíszei is figyelemre méltóak. Évszázadokon át itt volt a magyarországi szerb ortodox papképzés központja.

A grábóci templomot Szent Mihály arkangyal tiszteletére szentelték fel, de fő ünnepe nem a templombúcsú lett, hanem a pravoszlávok júliusra átcuszó Péter-Pál napja. Ezt „zbor”-nak, összegövetelnek is nevezik. Korábban az ünnep vonzaskörzete Szálka, Alsónána, Medina volt, az 1960-as évektől kezdett országos jelentőségűvé válni.

A grábóci szerb ortodox búcsúban találkoznak a Magyarországon élő szerbek, illetve a 90-es években a délszláv háború elől menekült hívek. A búcsú istentisztelettel kezdődik, ószláv nyelven. A mise litur-

gikus elemekben igen gazdag. Az istentiszteletet körmenet követi, ennek során a halottak emlékére „koljivó”-t (édesített búzát), az élőknek kalácsot szentelnek, amit borral átitatva szétosztanak a hívők és látogatók között. Az ünnepet estig tartó multság zárja, melyen a szerbek nemzeti táncát, a kólót járják.

Küttel gyógyszerészdinasztia (*Vas megyei Értéktár*)

A Németországból származó Küttel család 1716-tól az 1950-es államosításig volt a mai két kőszegi patikamúzeum egyikeként működő Fekete Szerecseny Patika, később már csak Szerecseny Patika vezetője és tulajdonosa. Valószínű, hogy ez a dinasztia a magyar patikus történelem legrégebbi, folytonosan szakmájában tevékenykedő családja. Az Európában is párját ritkító, több mint három évszázados múltra visszatekintő Küttel patikus dinasztiát egészen az 1600-as évek közepéig vissza tudjuk vezetni. A családfán tizenöt gyógyszerész szerepel.

Küttel Sámuel 1716. július 25-én nyitotta meg a Szerecseny-hez címzett patikáját. 1759-ben a „háborús viszonyok és járványok során mutatott példás kötelességteljesítés” elismerésül nemességet kapott Mária Teréziától. A közel húsz éven át vetélytársak nélkül működő gyógyszer-tár vezetését elsőszülött fiára *Küttel János Ádámra* bízta. A továbbiakban apáról fiúra szállt a patika. A tulajdonosok korai halála miatt az örökösök nagyon fiatalon kerültek volna a gyógyszer-tár élére. Ilyen esetekben átmenetileg gondnok-, illetve bérlő gyógyszerészek üzemeltették.

A II. világháború idején *Dr. Küttel Dezső* szakgyógyszerész, szakfelügyelő, vállalati főgyógyszerész, gyógyszerészdoktor és kandidátus is bevonult katonának. Egy egészségügyi alakulat gyógyszerészeként a szovjet fronton töltött közel tizenhárom hónapos szolgálatáért *Signum Laudis* kitüntetést kapott.

1950. július 28-án államosították a gyógyszer-tárat.

A jelenlegi nyolcadik nemzedéknek két gyógyszerésze van, hiszen *Küttel Dezső* leánya *dr. Küttel Mária* és egyik fia *dr. Küttel Sándor* is ezt a hivatást választotta.

A dinasztia tagjai több mint háromszáz éve odaadással és szakértelemmel végzik gyógyító tevékenységüket. Az évszázadok során több tízezer ember fájdalmát csillapították, betegségeiket gyógyították. A család gyógyszerész tagjai városi és egyházi közéleti szerepet is vállaltak.

„A Küttel család nemzedékről nemzedékre úgy nevelte gyermekeit, hogy a család töretlen maradjon hitében, tisztességében, pályája és hazája szeretetében.”

Kőszeg második patikamúzeuma 1988-ban nyílt meg állandó kiállítással és szakkönyvtárral, az egykori „Fekete Szerecseny” helyén. A múzeum a hazai gyógyszerészet gazdag Vas megyei emléanyagát mutatja be.

Tranoscius (*Békés megyei Értéktár*)

Az egyházi pályára lépett *Juraj Tranowsky* a cseh koronához tartozó sziléziai Teschen/Cieszyn szülőtte. A *Jiří Třanovský*ként és *Georgius Tranosciusként* is ismert író, költő, egyházi énekszerzőt, evangélikus lelkészt a „szláv Luther”-ként is emlegették. Az ellenreformáció időszakában lelkészként azt tapasztalta, hogy Magyarország felvidéki vármegyéiben vészesen lecsökkent az evangélikusok száma. Úgy vélte, hogy a rekatolizálástól a híveket csak az egyházi éneklés felledítésével lehet megóvni. Ezért összeállított egy olyan énekeskönyvet, melyben Luther és más kortárs költők énekei, credo-énekek és saját költeményei kaptak helyet.

Ez a kötet első alkalommal Lőcsén jelent meg, 1636-ban adták ki négyszáztizennégy énekkel. A XVIII. századtól erősen kibővült munka azóta több mint százhetven kiadást ért meg. Annyira népszerűvé vált, hogy az evangélikus szlovákoknál a mindennapi és ünnepi ájtosságok alkalmával, istentiszteletek idején is ebből énekeltek. A könyv összeffortt szerzője és szerkesztője latin nevével, „a Tranoscius”-ként hivatkoztak rá.

Az 1716-1718 között Békéscsabára a Felvidékről idetelepült szlovák ajkú lakosság vallási kultúrája részeként hozta magával a Tranosciust. Már az első telepesek is az énekeskönyvből vett énekkel vették birtokukba új lakóhelyüket. A könyv énekei a csabai evangélikus liturgia szerves részévé váltak. *Haan* Lajos írja, a csabai kiváltképp az énekeket kedvelő nép volt. A vaskos ima- és énekeskönyv a mindennapokon is a családok keze ügyében volt. Ebből vett közös énekkel és imával szentelték meg napjukat. Az első tanítók ebből tanították a kisgyerekeket olvasni. Esküvő és konfirmáció alkalmával a szülőktől a gyerekek Tranosciust kaptak ajándékba. Később előlapjaira jegyzeték be a családi matrikula adatait. Az otthonokban kiemelt helyen tartották (fali téka, szekrény tetején). A férfiak a hónuk alatt, a nők a kendőjükbe takarva, később külön erre készített füles, zárható kosárkában vitték a templomba. Sokan templomi helyükön tartották.

A kötet védelmét szolgálta, hogy fedőlapjait (amik gyakran fából készültek) rézzel verték ki, így óvták a kopástól. Jellemzően csuklós pántok fogták össze a gerinc mentén, a fedőlapokat kapcsok zárták. A békéscsabai szlovák nyelvű istentiszteleteken még a mai napig is a Tranosciusból énekelnek a hívek, holott máshol már nincs használatban.

Nagyecsed-i magyar és cigány táncgyományok (*Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Értéktár*)

Az Ecsedi-láp és környéke a magyar verbunk, a csárdás, a cigány szólótáncok, páros táncok, botoló és cigánycsárdás kiemelkedő gazdagságával emelkedik ki a környék települései közül. A leghíresebb az a magyar verbunk, ami ecsedi verbunkként vált ismertté. Legjellemzőbb motívumai a bokázás, hegyező, az előre- és hátravágó, kisharang, andalgó, cifra, a kopogó változatai és a csapás. A verbunkot mindig a tánc tudás csúcsaként tartották és tartják számon az Ecsedi-láp vidékén; a multságok, táncos alkalmak fő látványossága. Egy jó verbunk-táncosnak mindig nagy becsülete volt a környéken, s országosan is elismert táncos egyéniségek éltek és élnek Nagyecsedben. *'Lasa' Molnár* Lajos, *'Pokróc' Bulyáki* Gergely, *'Rákóczi' Kovács* Gusztáv és *Murguly* Lajos motívumai széles körben ismertek, s külön oktatják is ezeket.

A település másik híres tánca a lassú és friss csárdás – motívumkincsének és összefogódzási módjainak sokrétűsége egyedülálló az egész magyar nyelvterületen. Jellemző a nyílt összefogódzás, a külön táncolás, amiből egyfajta szerelmi játék, csalogatás bontakozik ki, s ami végül páros forgásban oldódik fel. A lassú csárdásra leginkább a kétlépéses motívum jellemző, míg a frissben a függőlegesen lüktető hullámlás, a lippentős, félfordulós vagy átvétős motívum a leggyakoribb.

Nagyecsed híres cigánytáncairól is, ami annak köszönhető, hogy több zenész és táncos cigány család telepedett itt le, még a mai napig számon tartják a „táncos dinasztiaikat”. A XIX-XX. század fordulójára az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a település zenei szükségletét már egy állandó közösség látta el, s a helyi fejlett táncanyag egy aránylag szintén fejlett cigány táncanyaggal találkozott, melyet a Mikoláról és Szamosdaráról „áttelepült” oláh cigányság képviselt – írja *Balázs* Gusztáv. Mivel zárt közösség voltak, ezért erőteljesen ápolták a táncgyományait, tradicionális szokásaikat. Saját törvényeik szerint éltek, és még élnek a mai napig is, de már számos szokásuk átalakult vagy átalakulóban van.

Az oláh cigány kultúra befogadó közegre talált Nagyecsedén, a tánc és a zene híd volt a két nép között. Legismertebb cigánytánc a páros tánc, ami egy párbaj jellegű tánc. Régies vonása, hogy a táncosok versengenek egymással, s a nő arra törekszik, hogy a férfi háta mögé kerülve vagy a karja alatt átbújva „xoxamnyi del les”, azaz megcsalja a férfit. A páros cigánytáncban sokkal kisebb a nő motívumkincse, mint amikor szólóban táncol, ilyenkor a célszerűség jellemzi, a férfi háta mögé kell kerülnie. Míg a páros táncban alig 4-5 motívumot használ, addig a szólótáncban annak többszörösét. Három fő motívum jellemzi a nő páros táncát, a felszedő, a cifra és a kifordulás, melyeknek többféle változata él a településen. Jellemző még a finom csípő- és karmozgás. A nő tánc közben nem néz a partnerére. A férfiak táncára jellemző a túldíszítettség, a pergő csapássorozatok és a bravúros lábfigurák.

A cigányság legősibb tánca a botoló, a „rovjenca te khelen”, ami a kelet-európai feyvertáncokra vezethető vissza. Csak férfiak táncolják bottal, régen szerszámokkal is táncolták. Legfontosabb eleme a bot feyverszerű kezelése. Párbaj jellegű tánc, ahol a két bot közé bemehet egy nő is táncolni – „zhal te vidil”, védeni megy, azaz célja, hogy megbékítse a két férfit egymással. Nagyon fontos szabály, hogy nem lehet a női táncoshoz hozzáérni vagy megütni, mert az a férfire nézve nagy szégyen. Az egyik leglátványosabb és legveszélyesebb táncféle, ami sokkal cifrább, mint a pásztorok botolója.

A cigánycsárdás cigány motívumokkal kevert cigány stílusban előadott magyar csárdás változata, amire a nevében is utalnak – „gazhikhanes te khelen”, azaz „magyarosan táncolni”. Az idős cigány adatközlők szerint a cigányok irigyelték a magyarok csárdását, mert nekik nem volt ilyen, ezért „elcsalták” a figurák egy részét, de a cigányos lépések megmaradtak. Az idős cigány adatközlők szerint a párok csak egymás vállát foghatták a csárdás közben, hiszen a „romanyi patyiv”, a cigány tisztesség, tiszteletadás miatt fontos volt, hogy ne adjanak okot féltékenységre vagy tiszteletlenségre. A csárdás ugyanúgy két részre tagolódik, mint a magyaroknál, lassúra és frissre. A lassú „csendes” részben jellemző motívum a kétlépés és annak változatai, a táncosok a fenthangsúlyos páros forgással, s a kezek elöl magasban való megfogásával térnek át a frissre. A friss rész fő motívumai a kopogós, oldalt légbokázó, elöl-hátul keresztező lépések, hátul keresztező cifra, sarkas cifra, helybenlépő cifra, kisharang és a „birizgáló”. A férfiak ezeket csapásokkal egészítik ki.

Váci zsinagóga (Pest megyei Értéktár)

„Szentélyemet féljétek!” – ez a Mózes harmadik könyvéből származó idézet fogadja márványabláca alá vésvé a neológ közösség számára épült váci zsinagóga bejáratánál az érkezőt. E jeruzsálemi típusú szentélybe 1864 óta érkeznek hívők és látogatók, hiszen ekkor készült el *Cacciari* Alajos (Alois Caccaiari) olasz származású helyi építőmester tervei alapján, romantikus stílusban.

A német megszállás időszakában az épület a váci gettó központja volt. A háború pusztításait épségben átvészelve, ám azt követően – tanácsai tulajdonban – egyre elhanyagoltabbá vált. Miután a Váci zsidó Hitközség az 1990-es évek elején megvásárolta, 2008-ban felújították az épületet. A főhomlokzat hármastagolású, középen találjuk a férfiak, s közvetlenül a sarkokat követően jobbról és balról a nők bejáratát. A férfiak bejáratát a mellékhajók végeit jelző és a lépcsőházakat megvilágító kétszintes ablakok övezik.

A felújítás után a zsinagógában időszakos istentiszteleteket és rendszeresen kiállításokat, előadásokat tartanak.

(h)

Varga Ilona

Joka VIII.

(befejező rész)

Egy barátság kezdete

Janó már a harmadik alkalommal ült ki az országút szélére, oda, ahol az erdei csapás véget ért. Itt találkozott korábban Bálinttal, a fuvarossal, aki azt mondta: várja itt, ha a városnyi faluba, Nagyfáskára menne. Hogy szekérével minden héten elmegy egyszer oda, s mivel igyekszik úgy szervezni, hogy mindkét irányban legyen szállítani valója, általában szerdán vagy csütörtökön végzi el az oda- és a visszautat is. Megígérte, hogy ha azon a helyen várja, ahol múltkor is felvette, újra felpalcolhat a szekérére, elviszi őt is.

Több hét is eltelt azóta. Talán négy is. Szegény Janónak azért kellett már kétszer is visszatalicskázni mindazt, amit Nagyfáskára szánt, mert nem volt naptárja és valójában fogalma sem volt mikor, milyen napja van a hétnek. Eddig nem volt rá szüksége.

A cigányoknak nem kellett naptár. Amikor úton voltak, ha eladni vagy venni akartak valamit a vásárban, megérdeklődtek hol és hány nap múlva lesz, aztán számolták, hogy hány éjszaka kell, hogy elteljen odáig. A kóborló törzsek vezetői akkor indították népüket tovább téli szállásukról, amikor kiserkent a fű. Amikor feldaloltak azok a madarak, amelyek énekükkel végérvényesen hirdették a tavaszt. Ezekre, meg a holdtöltekre figyeltek. Ha valakinek közülük pontosabban kellett tudni az időt, bicskájával naponta rovasokat karcolt egy fába, majd ötösével-tízesével keresztülhúzta őket. Így számolták a napok múlását. Heteket, hónapokat, de még éveket sem tartottak számon. „Ez a dolog akkor történt, amikor kökénybokrok virágoztak” – mondták. „Ez még az évben volt, amikor háromszor is útra keltünk a melencékkel-teknőikkel.” „Az akkor történt, amikor alig volt hó télen.” Ilyeneket mondogattak egymásnak. Elég volt az évszakokat tudniuk: „rügyfakadás kezdetén”, „tél közepén” „levélhullajtás idején” „nyár végén” – ilyesmiket mondtak. A hónapoknak, napoknak nem igazán volt jelentősége a számukra. Ismerték a természetet. A madarak, a bogárkák viselkedésének legkisebb változásai is jeleztek a számukra. Az erdei és mezei virágok, bokrok és fák állapota is figyelmeztette őket, így a hamarabb érkező télről, lecsapni készülő fagyokról, de az esős ősök korábbi beköszönéséről is időben értesültek. Még a perzselő hőség jöttét is pontosabban tudták, mint azok, akik kalendáriumok szerint készülődtek.

A vándorlások során persze megismerték, hogy az idegen népek külön-külön neveken említik a napokat. Értették is, meg is tanulták, el is felejtették, amikor már más vidékre tértek. Aztán, hogy mégse menjen veszendőbe a dolog, és tovább tudják adni a később születőknek, saját nyelvükön is neveket adtak a szétfolyó idő apró szakaszainak. Janóval még kisgyerekek korában megtanították ezeket a maga cigány nyelvén (később tisztába jött Tíca törzsének – meglepetésére egészen más – megnevezéseivel is). Jelentésük volt tehát e szavaknak, jelentőségük azonban csak igen csekély. Ő is csak katonakorában ismert rá a fontosságukra. Azóta azonban nem látta hiányát annak, hogy hajnalonként nem tudta pontosan, milyen napra kelt. Voltaképpen mindegy is volt, hogy keddre vagy péntekre, február végére vagy március elejére pattant föl a szeme.

Amikor előző nap is dolgavégezetlenül ment haza, szerkesztett egy naptárt, ami arra is jó volt, hogy gyerekeit is megtanítsa a hét napjaira.

Keresett és felszedett két nagyobb gallyat: az egyiknek a vége három, a másiké négyfelé ágazott. Egyforma magasságúra vágta, majd egymáshoz fogva a kunyhó falára szerelte, olyan magasra, hogy Mirkóék is könnyedén elérhessék. Amikor már mindketten sokadjára elmondták hibátlanul anyjuk és apjuk nyelvén, no meg magyarul a hét napjait, Janó megkérte, hogy Flaré egyelőre a szerdai ágra kösse az emlékeztetőt.

Azért rakatta épp szerdára a masnit, mert remélte, hogy most már tényleg szerda jön... vagy legalább csütörtök. Elhatározta, ha ma sem jön a szekeres, még négyszer kiül várakozni rá, aztán feladja a dolgot. Elkezerítette, hogy megtörténhet ez, de hát gyalog nem indulhat el ilyen messzire. Hozomra meg ki vinné el? Ki hiszi el, hogy minden szakajtónak kialakított ára van már, hogy a cérnaorsóknak, rongyszőnyegeknek is van biztos vevője. Talán még több rekeszes felsőfüles dobozkosárnak is... Ki menne bele abba, hogy majd utólag fizet egy cigány? Ugyan már! Hisz tegnap is, tegnapelőtt is jöttek az úton reggeli szekerek, hely volt rajtuk, de sorra elutasították.

– Tágulj, cigány! Takarodj innen! Nem fogsz agyonütni, nem fogsz kirabolni – ilyesfélét vágta a képébe.

Mások meg úgy tettek, mintha meg se hallanák.

Janó azon merengett, hogy Borba Bálint is megváltoztathatta ennyi idő alatt a szokásait. Sőt megtartva azokat: betegre is ihatta magát. Agyon is üthették valami csapszéki verekedés során. Magsántulhatott a lova is... – pörgette magában az esetlegességeket, mert a várakozó mindig ezer okot lel rá, miért késik, miért nem érkezik meg, akit vár.

Mi van, riadt meg hirtelen, ha annak a kedves, búbánatos Örsének szakadt meg a szíve? A férje szakadatlan részegsége és pénzszerése miatt, lenne rá oka.

Így hullámzott a kedélye, ám csakhamar végre megnyugodhatott.

Egy alaposan megrakva közeledő szekér hajtója, még oly messze, hogy sem alakja, sem az arca nem volt kivehető, ültéből felállva intgetett széles mozdulatokkal felé. Most két ló volt a szekér elé fogva. Nyilván, mivel súlyos a teher.

Amikor mellé értek, Bálint nem hagyta szóhoz jutni.

– Szervusz, Joka! – ragadta meg a kezét. – De megkönnyebbültem. Mindig néztem a helyet, amikor elmentem mellette. Volt, hogy egy héten többször is, nemcsak azon a két napon, amit mondtam. Aggódtam, hátha valami bajod történt. Na, gyere! Pakoljuk fel a dolgaidat! A hordók között hagytam helyet, hátha pont ma jönnél... Hat héten át mindig hagytam helyet.

Janó azonnal arra gondolt, hogy milyen jó ötlet volt a naptár-felszerelés, hiszen két héttel kevesebbet hitt.

– Hát milyen nap van ma voltaképpen?

– Hetedik napja a májusnak, csütörtök...

Amikor elindultak, Janó hallgatta-figyelte a szekerest, és arra a megdöbbentő felfedezésre jutott, hogy olyan, mintha színjőzán lenne. Nem mert rákérdezni, de szerencsére nemsokára bizonyosságot kapott.

– Te, Joka! Én olyan hálás vagyok neked! Hat hete hazafelé nagyon megszegyenítettél... és meg is ijesztettél a tanácsoddal. Tudod, amikor azt mondtad, hogy vigyázzak, mert nem tudhatom, miként szidnám magamat, ha hirtelen megözvegyülnék. Hogyha Örsém haraggal a lelkében szállna a sírba miattam. Hogy ne igyak annyit, meg ne hagyjam annyit egyedül, ha szeretem. Nem tudhattad, hogy aznap is éppen emiatt pörlekedett velem. Mások is mondtak nekem ilyeneket, de lepergett rólam. Ilyen féltőn-óvó szavakkal, ilyen szeretettel, mint te akkor, soha senki nem figyelmeztetett. Pedig elhiheted, bővében vagyok a cimboráknak, ismerősöknek... Hogy pont egy cigány (már meg ne sértődj, Joka!), hogy pont egy cigány hatol ennyire a szívemig, sohasem hittem volna. Olyan volt, mintha egy angyal hangja szólna. Hazamentem, és házasságunk kezdete óta először, bocsánatot kértem Örsétől. Bocsánatot kértem tőle minden bántásért, fájdalomért, amit valaha is

okoztam neki... Úgy zokogtam a lábainál, Joka... úgy sírtam, mint egy kisgyerek. És olyan volt, mintha mázsányi kövek hulltak volna le rólam. Úgy éreztem magam, mint aki valami átoktól szabadul.

És akkor, és ott elhatározásra jutottam: soha többé nem térek be inni semmiféle kocsmaházba. Azt is megfogadtam, hogy egy-egy otthoni pohár bornál többet nem iszom. Örzse a mellemre borult, úgy ölelt át. El sem akart ereszteni. Azt mondta, hogy már nem is hitte, hogy valaha megéri ezt. Azt mondta, két dolgot kért csak a Jóistentől, azt hogy vezessen a józan tisztesség útjára, a másik, hogy köszöntsön ránk végre gyermekáldás. Most abban bízunk, hátha a másik fohászzkodásával is így jár. Pedig már negyven felé járunk... Talán mégiscsak jóváíródik az, hogy megjavultam. Meg, hogy megkettőződött az imák sora. Nem tud róla, de én is azért mondom mostanában erős imákat, hogy teljesüljön ez az óhaja..., ez az óhajunk is.

Kifaggatott Örzse, hogy mint következett be ez a változás. Mindent elbeszéltem. Emlékezett rád... Képzeld, azt mondta, hogy amikor hazavittél, akkor is volt benned valami rendkívüli. Voltaképp már akkor is az őrangyalom voltál. Azt üzeni, hogy mindennap imádkozik érted és a családodért.

És azóta – ha hiszed, ha nem – kocsmában nem ittam, és pálinkás-pohár még otthon sem volt a kezemben. Bort is csak annyit hörpöltem, amennyit Örzsem elsőre és másodjára kínált. Harmadjára már neki is nemet mondom... És azóta, hogy józanul látnak mindenütt, sokkal több szállítani valót bízunk rám. Hazaviszem a pénzt, szépen gyarapodik. Örzsem visel gondot rá.

Borba Bálint azután részletesen elmesélte azt, hogyan jutottak arra, jobb az, ha az asszony őrzi és porciózza ki a pénzt.

– Persze együtt beszéljük meg, mire mennyit tartalékolunk, mire mennyit költünk. De azért ne hidd, hogy elveszi az összes pénzem! Nézd csak! – vette elő tárcáját.

Janó megértette, hogy Bali a lelke mélyén még nem bizonyos abban, hogy férfi létére nem szégyellnivaló-e ez a megoldás. Nem a vele szembeni bizalmatlanság jele-e az asszony őrízte pénz. Ezért úgy érezte, akkor jár el helyesen, ha a jó indulatú füllentéssel dob a lelkének mentőövet.

– Ticámmal, mi is így csináltuk. Nálunk is ő kezelte a pénzt – mondta, s közben keserűen mosolygott azon, hogy mily kevészer volt egyáltalán pénzük, s meddig őrízheték azt az egy-két garast.

A támogató megjegyzése célt ért. Beszélgetőtársa hamar visszatalált Örzse asszony kasszázkodásának megemlézése előtti vígságához.

– Az ám, Joka! Én meg csak itt locsogok. Szóhoz sem jutsz mellettem. Meg sem kérdeztem, hogy mi történt veletek annyi hét óta.

Janó mindig szívesen és figyelmesen hallgatott másokat, ha azok részéről legalább egy csekélyke tiszteletet érzett. Magáról is készségesen mesélt, ha őszintének találta az érdeklődést. Sorra vett tehát mindent, amiről úgy gondolta, a szekeres érdeklődésére is számot tarthat. Beszélt a csapóvasakról, az erdőkerülő látogatásáról, a talált három pénzérméről. Még a kutyájuk által hazacipelte eltévesztett nyúlcsökevényről is. Ez utóbbin a szekeres is nagyot nevetett.

– Az csakugyan mulatságos lehetett.

A további úton sok-sok érdekességet megtudtak egymásról, s minden történettel növekedett tiszteletük egymás iránt. Janó megértette, hogy kezdetben valójában a gyermektelenség miatti keserűség vezette Bálintot az italozáshoz. Azután már csak italozó kedve, meg a cimborái tartották ott, akik nagyvonalúságából ingyen ihattak az asztalánál. Bálint viszont arra jött rá, hogy milyen méltatlanul bánik a világ egy ilyen tisztességes jólelkű családapával, mint ez a Joka. Csak azért szenved, mert cigánynak született. Megtudta közben, milyen Nyica kertecskéje, milyen bölcs asszony az a Mamó. Janó meg arról értesült, hogy mennyi engedély kell ahhoz, hogy az ember fuvaros lehessen. Hányszor és ho-

gyan próbálják becsapni a szállítmány átadásakor, mennyi mindenre kell vigyáznia. Hogy milyen borok vannak hátul a hordóban, és melyiknek mi adja az értékét.

– Egyébként épp odaküldték a teli hordókat, akitől múltkor a meglepetésboromat vetted.

Ahogy jóízűen beszélgettek, gyorsan telt az idő, hamar fogyott az út. Amikor megérkeztek Nagyfáska határába, Janó leszállni készült.

– Akkor majd az italméréshez megyek, úgy jó lesz? Mikor találkozunk?

– Le akarsz szállni?

– Csak, hogy ne lássanak minket együtt, Bali.

– Kinek, mi gondja van rája? Engem már egyáltalán nem zavar, hogy megszólal-e érte.

Így aztán Janó csak a pékné utcájánál szállt le. Megbeszélték, hogy a kelmebolt előtt találkoznak majd, és amennyire lehet sietni fognak mindketten, mert Bálint is (ilyet se hallottak még sokan tőle) iparkodik haza a feleségéhez.

A pékné nagyon örült. Most is áradozott a szakajtók érdemeiről, hogy szépek, erősek és szinte egyformák is. Olyan méretűek, amelyeket kért. Ki is fizette az összeget, amelyben megállapodtak. Janó figyelmeztette, hogy úgy adja a pénzt, hogy „kivételesen” nincs nála apró, nem tud visszaadni.

Az asszony jót mulatott a megjegyzésen.

– Azon az egynehány garason bizonyosan nem megyünk tönkre – mondta, és csakazértis kerek összeget adott át.

– A kelmeboltos asszony egyik csodálkozásából a másikba esett, amikor a kétféle varrókosarat meglátta. Nyitogatta-csukogatta, húzogatta a fiókjait, emelgette a belső rekeszeit... és egyfolytában lelkendezett.

– Ilyet még nem is láttam, ebből biztos többet is el tudnék adni. Kérem, Joka, készítsen még egy tucatnyit mindkettőből. Elküldöm bizományba a nagyvárosi üzletfeleimnek, és ha eladták, megküldik az árát. Természetesen csak, ha belemegy az utólagos fizetésbe. Az orsók is jók, a rongyszőnyegek is. Nem beszéltek meg: mennyit kér együtt az összesért?

Janónak fogalma sem volt, hogy mekkora összeget mondjon. Úgy remélte, hogy, amit idehordott, nagyjából kétszer annyit kaphat, mint a péknétől. Fogalma sem volt, hogy valójában mennyit érhet a munkájuk.

– Mondjon ön egy árat – kérte zavartan.

Jól tette, hogy ezt mondta, mert csaknem négyszer annyit kapott, mint a szakajtókért.

Ennyi pénz sohasem volt még a zsebében. Amikor találkozott a fuvarossal, engedelmet kért tőle, hogy még egy kis idejét elrabolja. Bement néhány üzletbe, hogy mindenkinek meglepetést vigyen. Mirkónak egy zsebbe való bugylibicskát, Nyicának egy szép kék üveggyöngyös nyakláncot, Flarénak egy fésűs-tükrös-hajcsatos szépségkészletet. Mamóval volt a legnagyobb bajban. Neki találta meg legnehezebben a megfelelő ajándékot. Az egyik boltban látott egy hintaszéket. Alaposan minden oldalról megnézte, bele is ült, hogy kipróbálja. Elégedetten szállt ki a székéből, és megvette azt a vastag ülőpárnát, ami pontosan beleillett.

Ki segít, kinek?

Amikor Janó hazatért Nagyfáskáról, boldogan beszélt el, mennyire sikeres volt az útja. Minden apró kis részletre kitért. Borba Balázs megváltozását sem hagyta ki, és azt az aprónak tűnő, de jelentős mozzanatot is megemlítette, hogy ezúttal nem kellett leszállnia a szekérről a falu határára. Kicsit még el is túlozva mesélte el (a maga jó szavait is a pékné szájába adva), miként áradoztak Nyica keze munkájáról. Amint befejezte hevenyészett beszámolóját, a hét napjait jelző ágnaptáron csütörtökre kötötte át a masnit.

– Innen a ti dolgotok lesz ügyelni rá, hogy mindig tudjuk, milyen nap következik – mondta gyermekeinek –, úgy ahogy megbeszéltük... De van ám még valami... Úgy gondoltam, mégis csak butaság lenne, üresen visszagurítani ezt a nagy talicskát, hoztam kinek-kinek egy kis meglepetést.

– De hisz nem volt benne semmi! Néztem, amikor megjöttél – csodálkozott Mirkó.

– Persze, hogy nem, mivel kiraktam a szélső bokornál. Különben tán végig se hallgattok, pedig kár lett volna érte. Az öregeink mindig mondogatták: legtöbbet a távolról jött tanít. Jöjjetek mindannyian! A bokornál odaadom, amit hoztam... Mamó, gyere te is!

Mirkó percekig nem tudott megszólalni, amikor az apja a bicskát odaadta. Csak annyi szaladt ki a szájából, hogy: „Aztaaa!”. Flaré is nagyon örült, azonnal fészülködni kezdett, s nézegette magát a kis nyeles tükörben.

Mamó nem értette, minek neki ekkora ülőpárna. A földre nem tud már leülni. Odafele nagy nehezen még csak-csak menne, ám, hogy felállni segítséggel is alig bírna, az kész bizonyosság. A lócáról viszont a párnának több mint a fele lelóg majd. De azért eljátszotta, hogy nagyon örül, nehogy kedvét szegje Janónak, meg a többieknek.

– Soha az életben nem volt még ilyen szép párnám. Köszönöm, hogy gondoltál rám – mondta, és néhány pusztit nyomott Janó arcára-homlokára.

Nyica egész belepirosodott abba a gondolatba, hogy Janó gyöngysort vett neki, ha üvegből is. Még hozzá milyen szép égszín- és kökény kék gömböcskékből fűzöttet! És ő neki vette... És biztos válogatta is, melyik lenne a legszebb a nyakán. Csoda-e, ha belepirult? Janó adta volna, de ő nem nyúlt érte, hanem tenyere élével felemelte haját és a nyakát nyújtotta. Janónak kellett mögé állni és felcsatolnia rá. Egy pillanatra megrészegítette a lány hajából áradó virágillat, s mások által észrevétlen egy pusztit nyomott a nyaklánc zárócsatjára. Nyica persze érezte. Hogy ebbéli örömét leplezze, pipacspiros arccal, játszi kérdéssel hajolt oda a többiekhez, hogy kincsét mutogassa. Míg Flaré és Mamó szép szavakba tudta önteni, hogy milyen jól áll neki, mennyire szép a kis nyakék, Mirkótól ennyi szépség láttán csak önisméltásra telt.

– Aztaa! – mondta, s ő látta egyedül, hogy édesapja röstelkedő arccal és súlyos léptekkel a fák közé vonul.

Azaz mégsem csak ő, mert Komának is feltűnt a hirtelen hangulatváltozás. Utána is ment választott gazdájának.

– Szégyellem magamat, Komám. Szégyellem magamat... Rólad megfeledkeztem, pedig te is joggal elvárhattad volna a magad ajándékát. Ne haragudj rám! – simogatta és ölegette négy lábú barátját. Akkor álltál mellénk, amikor szinte semmink se volt... No, ne hidd, hogy most sok van, de egy kicsit végre nagyobb levegőt vehetünk. Úgy illett volna, hogy te is kapj valamit. Ígérem, bepótolom...

Janó csak jó sokára került elő. Nyica már vacsorára terített. Valóban terített, mert a Béla bácsitól elhozott ruhák „valamire csak jó lesz” kupacának néhány darabját szétfejtette és asztalterítővé varrta össze. Nem kis munka volt! A kék és zöld négyzetek több sorban is egymást váltogatták, széles fehér szegéllyel ölelve. Most ez borította az asztalt. (Vajon, hol láthatta ezt? – merengett Mamó. – Mert, hogy a vándorló kompániánkban nem, az biztos.)

– No, így most ez valóban ünnepélyes vacsora lesz így – dicsérte meg Nyicát. – Nem is vettem észre, mikor varrtad. És milyen szép, egyformák az öltések! – tapogatta ki az anyagon. Mikor volt kislányom még erre is idő?

Nyica szokás szerint nem felelt semmit, csak rejtélyesen mosolygott és felvonta a vállát. Majd gondolt egyet, odalépett Mamóhoz, és jobbról-balról megpuszilta.

– Ej, de boldog valaki – évődött vele az öregasszony. – Hanem még ügyelned kell a gyöngysorodra! Előre jött a zárókapcsa. Annak hátul a helye.

Ezt azonban Nyica valószínűleg nem hallotta, mivel fordítatlan maradt rajta egész lefekvésig.

Janó felszólítására mindannyian asztal köré ültek, s nekiláttak a vidám falatozásnak. Miután végeztek az evéssel, komoly bejelentések kerültek sorra.

– Most, hogy lett egy kis pénzünk, azt gondoltam, változatosabban étkezhethetünk. Vehetnénk például két tojót meg egy kakaskát is. Akkor mindig lenne tojás a kunyhónál. Idővel kiscsibék is, talán még hús is akad majd belőlük. De ebben mindenkinek feladata lenne, csak akkor vághatunk bele, ha ki-ki vállalja a magáét.

Mamót kell először megkérnem, hogy irányítson bennünket. Tapasztani kell ugyanis a kunyhó mellé egy tyúkólat. Olyat, amiben, ha úgy adódik, több tyúk is elfér a kakaska mellett. Szerencsénkre Mamónk már többször végzett ilyen munkát a parasztoknak napszámban – mondta a gyerekeknek –, és kívül-belül is meszelt tyúkólakat némi adományért. Ha vállalja, ő lesz az építés irányítója. Mi meg megteszük majd mindazt, amit mond. Ha hajlandó vagy rá, Mamó, akkor gondold át, hogy mit és mennyit kell hoznom hozzá a faluból. Mészre szükség lesz, azt tudom, de arra csak a legvégén. Holnap mindenképp bemegyek Bötönyébe, hogy odaadjam a talált pénzt Béla bácsinak. Beszerzem, amire szükség lenne.

– Drága Mamó! Mindent megteszünk, de nélküled nehezen menne. Valószínűleg el is rontanánk. Jó tapasztalatszerzés lesz mindannyiunknak. Hátha máskor is hasznát vesszük – nézett jelentőségteljesen Mamóra, aki tekintetével jelezte, hogy megértette a célzást.

– Tényleg sokszor meszeltem mindenféle ólban – kapcsolódott a tervezetésbe. – Tapasztásban is voltam jó néhányszor. De azt, hogy egyszer saját tyúkoknak készíthetek majd ólat, álmodni se mertem. Annál szebbet pedig nem is mondhattál volna egy öregasszonynak, hogy az, amit ő tud nemcsak fontos, hanem hasznos is másoknak. Hát persze, hogy vállalom a dolgot. Megyek is gondolkodni.

– És akkor még csak az ólnál tartunk! – folytatta Janó. Az állatok esznek azon túl is, amit köröttünk találnak. Télen is kell gondoskodni erről. Itatni is kell őket, tisztítani a lakhelyüket, kiereszteni, betelrelni, bereteszelni őket... A tojásokkal foglalkozni, a megültetéssel... Mondd, Nyica! A kerted mellé vállalod-e a tyúktartás gondját is? Vállalod-e Nyica?

Azonnali határozott bólintás volt a felelet.

– És te, Koma? Vigyázol-e rájuk? Megőrzöd-e őket rókától, menyétől, vadászmadaraktól és más efféle – tyúkra, csibére, kakasvérre – vágó fenevadtól?

Koma ugyan valószínűleg csakis azért vakkantott, mert a nevét hallotta emlegetni, mégis mindenki úgy vette, hogy igent mondott.

– Mirkó, Flaré! Hallottátok, mi vár ránk. Lehet, hogy kudarcot vallunk. Több a veszély, itt az erdő közepén, mint egy falusi portán, de most legalább megpróbálhatjuk. Láttátok, hogy Mamó csaknem megkönnyezte már magát a lehetőséget is. Anélkül, hogy ti is igent mondanátok rá, kár lenne belefogni, mert Nyica is megérdemelné, hogy pihenhessen időnként.

– De hiszen most is segítünk neki! – háborodott fel Flaré.

– Én is ezt akartam mondani – duzzogott egy kicsit Mirkó, amiért a nővére megelőzte.

– Ez a baj! – emelte meg hangját Janó. – Ez baj!

Nyica magához ölelte a két gyereket. És így néztek mindhárman értetlenül.

– Bizony ez a hiba! Az, hogy így gondolkodunk. Magam is elkövettem ezt a hibás okoskodást. Nem ti segítetek, nem én segíték Nyicának,

hanem ő, nekünk. Nem is keveset! Gondoljátok csak végig, mi mindent köszönhetünk neki! És nemcsak a kertet, a tiszta ruhát, meleg ételleket... Annak a pénznek, amit ma kaptunk, és amit múltkor is, csaknem felét az ő munkájára adták. Arra feleljetek tehát, hogy tudtok-e, akartok-e többet tenni azért, hogy Nyicának kevesebbet kelljen tennie értünk?

Szinte egyszerre hangzott el a két igen.

– Köszönöm, gyerekeim. Legyen így! Most pedig eredjetek játszani! Én még szeretnék beszélgetni Nyicával.

Amikor egyedül maradtak, Janó kézen fogta Nyicát és maga mellé ültette.

– Kérlek, hallgass végig, ne szaladj el, és ne haragudj meg, ha olyat mondanék, ami esetleg nem tetszik. Semmiképp se szeretnék megbántani... Amikor elváltunk a kompániától (te is tudod) egyáltalán nem akartalak magammal hozni. Végül megszántalak, mert úgy gondoltam, kötelességem segíteni rajtad. Losónak azt ígértem, hogy amikor Mamó itt hagyja a földi létet, visszaviszlek a csapathoz, hátha megnyugodnak annyira a kedélyek, hogy akkor már békén hagynak. Tudom, hogy fájdalmasak ezek az emlékek – szorította meg erősebben Nyica kezét, mert érezte, hogy megremeg. – Mégis muszáj volt szóba hoznom, mert e nélkül semmit sem érne, ami utána következik... Márpedig most azt mondom, a legnagyobb jót tettem magammal és az enyéimmel, hogy elhoztalak. És történhet bármi is Mamóval (Isten tartsa meg sokáig körünkben!), én téged – ha csak magad nem akarod – nincs az a pénz, amiért visszavinnék oda. Úgy bánsz a gyerekekkel, mintha édesanyjuk, Mamóval, mintha lánya lennél. Köszönöm, Nyica. Egy szeretetreméltó, szeretettel teli, érzékeny, tiszta szívű, jó lelkű teremtetést ismertem meg benned. Akik elüldöztek maguk mellől, hibbantak voltak, nem tudták, hogy mit veszítenek.

Amit a pénzről mondtam, azt is komolyan gondoltam. Annak felét csakugyan te kerested. Felírtam mindent, amit a te szakajtóidra, kosaraidra, szőnyegeidre fizettek. És felírom ezután is. Az a tiéd... Nem, ne tiltakozz! Ha Béla bácsinak visszaviszem azt a három pénzdarabot, amit leltél, mert nem lophatjuk meg, akkor téged hogyan is rövidíthetnék meg? Azt a pénzt te kerested. Félretenném neked, de most még nem tudom. Tartozásként tartom nyilván, s ha a szerencsénk kitart, vagy egyszerre, vagy részletekben meg is fogom adni. Mondom, hogy ne tiltakozz! Ez így van rendjén. Csakis így! Viszont mostantól kezdve minden döntést közösen hozunk, hiszen mi tartjuk el ketten a családot. Hallottál mindent, mindenkit, és te is úgy bölintottál rá, mint családtag.

Ezután Janó elmondta azt is, hogy most mennyi a pénzünk.

– Ezt még Mamónak sem árultam el, csak neked.

Azzal folytatta, hogy legfeljebb mennyi pénzt költhetnek el a tyúkokra. Szerencsés esetben mennyi tojással, mekkora szaporulattal számolhatnak. Borba Balázs mesélte, náluk hogy megy ez. Azt is megnézte a nagyfáscai piacon, hogy mennyibe kerül a tojás. Aztán azt is elmondta, hogy ilyen kevés baromfi esetén, meg hogy igazán egyikük sem ért a dologhoz, egyetlen hiba vagy állatkórság is végzetes lehet. Az is előfordulhat tehát, hogy minden, amit erre költenek, kidobott pénz lesz.

– Szerinted szabad-e belevágnunk?

– Muszáj belevágnunk... – felelte rövid gondolkodás után Nyica.

– Hát te tudsz beszélni?! – képedt el Janó.

Egy megszokott bölintás volt a felelet.

– De akkor eddig miért nem szóltál egy szót sem?

– Mert felnőttek tekintve eddig még soha, senki sem kérdezett.

Másnap Janó beállított Béla bácsihoz, az öreg teljesen elképedt azon, hogy valaki, akinek nyilván nagy szüksége lehet a pénzre, ennyire becsületes. Egy olyan pénzösszeget, amiről ő nem is tudott, hogy elvesztette (tehát azt sem tudta volna meg, hogy elköltötte) visszahoz neki.

És az illető ráadásul cigány, akikről kígyót-békát kiabálnak... Ő sem tudta, hirtelen, hogy mi ez a pénz. Sejtése sem volt, hogy honnan származhatott, és mit keresett néhai felesége ruhájának zsebében.

– Nyicánk három részre osztotta a ruhákat – számolt be róla Janó.
– Sok volt a zsákokban olyan, amit vagy azonnal, vagy némi átalakítással használni tudtunk. Még egyszer köszönöm. Voltak azonban köztük – ahogy Béla bácsi előre figyelmeztetett – molyrágta és elvások darabok. Azokat is felhasználtuk. Nyica szép rongyszőnyegeket készített belőlük. Egyet Béla bácsinak is hoztam. Kérem, fogadja el tőlünk. Nézze csak!

– Csakugyan szép darab. Még valami virágmintát is kirajzolnak. És ez azokból a ruhákból való? Az ember nem is hinné.

– Azt a ruhát is felvágtuk, amiben a pénz volt. Nagy lukak voltak rajta és már nagyon elkopott az anyaga, másra nem lehetett használni. Vágattam az anyagból egy darabot, el is hoztam, hátha segít nyomra vezetni.

Béla bácsi elérzékenyült, amikor meglátta, majd bólogatni kezdett.

– Ez volt az egyik legkedvesebb ruhája. Milyen rég nem hordta? Ezt viselte akkor is, amikor megismertem... A nagyszülei, a többi telepessel együtt német földről jöttek át Magyarországra. Akkor, amikor a török kiment és néptelen maradt erre felé minden... Ottani pénz lehet, talán szerencsepénzként őrizhette. Fogalmam sincs, hogy mennyit érnek. Majd megpróbálom kitudni valakitől, aki ért hozzá. Ha nem sokat ér, őrzöm majd tovább. Köszönöm, hogy ilyen becsületes vagy. És a feleségednek is köszönöm, hogy megtalálva visszaküldte.

Janó egyszerűbbnek látta, ha nem tiltakozik, mert, hogy is tudná megmagyarázni, hogy voltaképpen ki is neki Nyica. Tegnapelőtt talán még könnyen megfelel. Ma már nem merne belebonyolódni egy válszba, hisz percről percre ezen jár az agya.

Kockavetés

Mamó ébredt fel aznap utolsóként. Erre még nem volt példa. De arra sem, amit Koma tett. Mindenki halkán járt. A gyerekek messzebbre mentek, hogy ne zavarják meg Mamó álmát. Nyica többször benézett, nincs-e valami baj. Hallva azonban az egyenletes szuszogást, és látva az öregasszony arcán szétterülő mosolyt – megnyugodott. Elment a kertbe kapálni, Janó pedig a kunyhótól távolabbi helyre telepedett. Most kerülte a fejszével, kalapáccsal való munkát, inkább kosárfonásba kezdett, hogy zajt ne keltsen. Fél szemével így is a kunyhó felé figyelt. Megnyugtatta, hogy Nyica benézett Mamóhoz, s bátorítón bólintott felé, mielőtt elindult. Elhatározta, hogy ha fonott már a kosáron tíz sort, bemegy és óvatosan felkelti az öregasszonyt. Még nem tartott az ötödik sornál sem, amikor felnézve arra lett figyelmes, hogy Koma óvatosan, megnyúlt testtel bámészkodik a kunyhóba. A reggeli szelöltetésre nyitva hagyott ajtón kukucskált befelé. Aprókat vakkantott, majd bement. Később erős csaholás hallaszott ki.

– Baj lehet! – pattant fel Janó, s rohant ő is a kunyhó felé.

Az ajtónál azonban lelassított, mert már jött is kifelé a kutya, Mamó meg utána.

– Ilyen finoman sem ébresztettek még soha életemben. Úgy látszik, aggódott értem, hogy miért szunyókálok még, hiszen eddig már hajnalban kint látott. Rám tette az egyik mellső lábát, úgy rázogatót. Még egy nagy nyálas csókot is rányalintott az arcomra... Jó reggelt, Janókám! Ne aggódjatok, fiúk! – simogatta meg Komát. – Úgy látszik, élni fogok még egy kicsit... Öregapám mondta mindig: aludj, amint lehet, mert nem tudhatod, milyen rövid lesz az éjszakád! Atyavilág! Ha tudnátok, hányszor törtek ránk éjnek évadján?! Hányszor kellett álmunkból riadva menekülnünk? A számát sem tudom. Mostanában alszom csak igazán nyugodtan. Végre nem kell félnem... Nagyon szé-

pet álmodtam. Kár, hogy nem emlékszem, hogy mit. Csak az van az eszemben, hogy annyira jó volt. Feltétlenül el akartam mesélni nektek. Erre nem elfelejtem!? Nem baj, ha ma éjjel tovább álmodom, jobban megjegyzem... Már, ha egyáltalán el fogok tudni aludni, mert annyira kipihentem magam.

– Emlékszel még a parázs vitákra? – idézte fel közös emlékeiket Janó. – Hányszor zördültek össze a karavánban az álmok miatt? Hetekig folyt a szócsata, hogy melyik, mit jelent. Amikor pedig az ember azt hitte, hogy már vége, ismét nekikezdték. Ha, akár hónapok múlva is történt valami rendkívüli, azt az egyik és a másik is jól megcsócsáلتa. Ha csak egy kicsit is a korábbi állításukat látszott igazolni, megint összekoccantak.

– Hát arra emlékszel-e, hogy én mit mondtam?

– Mindig ugyanazt. Hogy az álmokból csak azt lehet egész biztosan megállapítani, hogy milyen kedélye volt az embernek az elalvása előtt.

– Csakugyan ezt mondtam. Meg azt, hogy az álomfejtés merő butaság. Amikor koldulni mentünk a házakhoz néha engem is megkérdeztek: mit jelenthet ez vagy az a történet, amire éjjel feleszméltek. Én csak ránéztem az illetőre, s ilyeneket mondtam: „Alighanem azt jelenti, aranyom, hogy sokat evett vacsorára.” Ha pedig feketében volt, azt: „Nagyon-nagyon hiányzik valaki, aki elment.” Ha vöröslőn dagadt könnyzacskókkal fogadott az illető, akkor meg azt: „Talán olyan jelentése van, hogy valami nagy bánatnak lesz rövidesen vége.” Néha csalhatatlan jelei voltak annak, hogy a kérdező asszonyt az előző napokban igencsak elkalapálta az ura. Ott voltak rajta a kékülő-zöldellő foltok. Olyankor azt mondtam: „Lehet, hogy arra utal az álma, hogy balsors közeledik valakire, aki nagyon megbántotta.” De mindig hozzátettem, hogy én nem értek az álomfejtéshez. Ha komolyan érdekli, küldök hozzá egy másik asszonyt, aki tisztában van az efféle látomásokkal.

– De azok a nők, akiket küldtél, hogyan lehettek biztosak a dolgukban? – érdeklődött Flaré, mert közben a gyerekek is odatelepedtek a két felnőtt mellé.

– Ők sem voltak bizonyosak semmiben. Mindössze elhitték, maguk is állították, sőt tovább bővítették az öreg cigányasszonyoktól álom-ügyben eltanultakat. Amit készen kaptak, abban nem feszültek egymásnak. Csak az olyan álmokon kocódtak, amikre nem volt kipróbált válaszuk. De csak magunk között bolondoztunk, birkóztunk az álmokkal. A nem közölünk valókat nem traktáltunk velük. Mi, beások, különben sem jártunk tenyereket nézni, kártyalapot vetni a házakhoz. Talán, ha négy asszonyra emlékszem egész életemből, aki közölünk a házakat járva is megpróbálta. Az apátok fajta cigányoknál többen voltak ilyenek. Ugye, Janó?

– Nálunk szinte minden nő értett hozzá, sűrűn foglalkozott vele.

– És hogy lehet, hogy ők jövőbe láttak? Mert, ha nem jót mondanak, legközelebb nem hittek volna nekik, ugye? Losó bácsi Tecája mesélte, hogy az oláhcigány asszonyok elképesztő ügyességgel jósolnak. Úgy mondta, hogy szinte várják őket a népek, mert beteljesül a szavuk. Olyankor pedig sok ételt, meg pénzt adnak nekik. Irigykedtem is rájuk... Nagyon érdekelt ez, de Teca néni nem tudott róluk többet mondani.

– Szerintem te is tudsz úgy jósolni, hogy teljesüljön – mondta némi gondolkodás után Janó. – Ha például jó sok kártyatologatás után azt jelented ki valakinek, hogy nagy változások fognak bekövetkezni az életében, az bizonyosan beteljesül. Kinek ne jönne az életében előbb-utóbb nagy fordulat? De akkor sem jársz pórul, ha azt nyilatkozod ki: rövidesen áll be az a nagy változás. Akinek tényleg jön ilyen, az fűnek-fának eldicsekszi, ő előre tudta. Hogy ezt neki megjósolta egy cigány. Akinél meg nem történik semmi, az megőrzi a titkát magának. Az szégyelli magát és bosszankodik, hogy olyan buta volt, pénzt adott egy mit sem érő jóvendőmondásra. Meg aztán okosak voltak azok, akik

ezzel foglalkoztak. Könnyebb volt olyat jósolni, ami kedves volt a fülnek. És ha ráadásul igaznak is bizonyult, persze, hogy hálások voltak érte. Ha legközelebb is arra jártak, jelét is adták.

– És nyilván nagyon jó emberismerők voltak – kapcsolódott ismét a beszélgetésbe Mamó. – Akinek a jövőjéről szóltak, annak minden rezdülésére figyeltek. Észrevették, mitől tart, mit szeretne, és mit nem akarna hallani.

– Anyám – a ti nagyanyátok (...a másik nagyanyátok – nézett mosolyogva Mamóra Janó) – viaszöntéssel jósolt. Házhoz jöttek hozzá, akkora híre volt. Felolvasztotta a viaszgyertyát, és hideg vízbe csöpögtette. A csöppek fura alakzatokká tapadtak össze. Kivette és forgatta az ujjai között, majd válaszolt valamit arra, amit a vendége előzőleg kérdezett. Mert ő csak kérdésekre felelt. Hűtlen-e a párja? Meggyógyul-e az anyja? Sikerül-e nyélbe ütni ezt vagy azt az üzletet? Melyiket válassza menyasszónynak a két leány közül? Ilyenekről faggatták. Okosakat mondott. Volt, aki nemcsak akkor adott neki néhány tojást, szalonnát vagy pénzt, amikor jósolt, hanem hetekkel, hónapokkal később is. Jöttek megköszönni, hogy hallgatták rá, mert jól fordult a sorsuk. Kérdeztem, miként csinálja. Azt mondta, egyetlen dologra kell figyelnie, hogy rosszat ne mondjon senkinek. Nem hűtlen az ifjú férj! Visszajön a fiú a háborúból! Ne vágjon bele olyan üzletbe, amivel kapcsolatban tele van félelemmel. Honnan tudta, hogy fél az üzlettől? – kérdeztem tőle. Hát onnan – felelte –, hogy a döntéséhez egy tudatlan cigány asszony véleménye kellene. Az embereknek, akik hozzám jönnek – mondta – reményre van szüksége. Némelyeknek az utolsó reménye az, hogy jótt mondjak neki... És azt is mindig hozzáteszem, imádkozzon Istenhez, hogy mindaz, amit szeretne, valóra váljon.

– És azt, hogy tudta megmondani, hogy melyik lányt vagy legényt válasszák?

– Ezt én is megkérdeztem tőle. Azt felelte, hogy ilyen esetben többször is szükség volt az öntésre. Közben ő is kérdezősködött, mintha a viaszöntvény értelmezéséhez kellett volna. Aztán mindig arra a személyre tett javaslatot, akinek a helyzete folytán nagyobb szüksége volt a jósoltatónak. Az aztán jobban meg is becsülte az illetőt.

– Okos és becsületes asszony volt az édesanyád – ismerte el Mamó. – Kár, hogy nem ismerhettétek – fordult a gyerekekhez. – Sokat tanulhattatok volna tőle.

– De hiszen itt vagy nekünk Te. Tőled tanulunk sokat.

– Ne hízelegj, Mirkó!

– Egyáltalán nem hízelkedek! Most is mennyit tanultunk tőled, meg apától. De egyre még nagyon kíváncsi vagyok... Azt mondtad, hogy mindig bővítették, amit az álmokról a régiektől hallottak. Én ezt se értem, nagyMamó.

– Pedig egyszerű. Teszem azt, arról álmodott valaki, hogy almát evett. Aztán egyszerre csak azt látta, hogy a harapásaival átellenben kibújik egy kukac a gyümölcsből. Ilyenkor számba vették, hogy azok, akik az álmok értelmezésére tanították őket, mondták-e, hogy ez mit jelent. Végiggondolták, hogy hallottak-e bárki mástól valamit erről. Ha igen, ők is azt mondták. Ha nem, akkor okoskodni kezdtek. Értelmezheték úgy, hogy valami rossz távozik a jóból. Egy betegségnek lesz például vége, vagy megszűnik egy sanyargató helyzet. Mások viszont úgy gondolhatták, hogy épp fordítva van ez. Akinek rosszat tenne az álmodó, időben elmenekül előle. Megint mások meg arra jutottak, hogy a kívülről egészségesnek tűnő alma valójában belülről beteg. Őszerintük tehát egy lappangó betegségre figyelmeztet az álom. Az is lehet, hogy egy jó barát vagy barátnő a velejéig romlott, becsap téged. A kívánatosnak tűnő üzlettel vigyázni kell, mert nem is olyan remek, mint amilyennek látszik... És ez csak egy nagyon egyszerű álom volt. Csoda-e, ha mindig hajba kaptak? Mondjuk te egy éjjel Zsikével álmodsz (hallom, így nevezitek egymás közt az őzgidát). Szóval a lábba állni

alig tudó Zsikét látod álmodban vidáman futkorászni. Mindenfélére gondolhatsz. Ha azonban a rákövetkező napokban valami váratlanság történik: kidől egy fa és csaknem agyonsújt, örömteli vendég érkezik, jó vagy rossz hírt kapsz, pénz áll a szekeredhez – azt jól megjegyzed. Képes vagy úgy hinni, hogy a furcsa álom ennek volt az előhírnöke. Ha aztán Flaré is azt mondja egyszer: képzeld Mamó, az én álomban is szépen nyargalászott ám Zsike – mire fogok gondolni?

– Arra, hogy megint vendég jön... Arra, hogy kidől egy fa – felelt egyszerre kétféle a két gyerek.

– Én ugyan nem! – jelentette ki Mamó. – Én csak arra gondolnék, hogy lám, mennyire szeretnétek, hogy Zsike meggyógyuljon. Ám az ilyen álomfejtők valóban azt gondolnák, amit mondatok. És ha egyszer-kétszer megismétlődne még az álom után ugyanaz az eset, ők már így adnák tovább. A szaladgáló ózike jelentését is elbeszelnék a többivel. Hát így bővítl folyton az értelmezés... De mondom, ez az egész egy nagy csacsiság.

– Hogyhogy miért mondom?! – csattant fel Mamó, pedig senki sem vitatta az utolsó mondatát.

Flaré, Mirkó és Janó meglepődött. Lehet, hogy az öregasszony a gondolataikban is olvas? Janó ugyanis épp azon tűnődött, hogy ostobaság helyett miért csak csacsiságot mondott, a gyerekek, pedig azon, hogy miért ne lehetne üzenet az álmokban.

– Hát azért mondom, mert ha Isten akar valamire figyelmeztetni, azt nyíltan is megteheti, nem kertelve, így is, úgy is értelmezhetőn. Akár fényes nappal is, hogy senki más ne hallja. Hiszen Mindenható! És azért mondtam csacsiságnak ostobaság helyett, mert ha játék, ha senkinek sem árt, nem több unaloműző időtöltésnél. Valami olyan, amitől a színtelen napokban is színesebbé válhat a kedv. Izgalmasabb, mint egy sejthető vagy ismert végű mese. Félelmeket kergethet, óvatosságra inthet, reményeket ébreszthet. Így akár hasznos is lehet.

– De hát a jóslásra nem mondtad, hogy csacsiság!

– Úgy, ahogy a nagyanyátok csinálta, nem is az... Isten útjai kifürkészhetetlenek, még az is lehet, hogy időnként egy-egy cigányasszonyt is felhasznál, hogy reményt adjon. Én úgy hiszem, hogy az Úr mindig a jó embereken keresztül munkál. De, hogy álombeli zagyaságokra nincs szüksége, abban bizonyos vagyok.

– Nana! Azért ebben ne legyél annyira biztos – avatkozott közbe Janó. – Olvastam eseteket a Bibliában. Jól megjegyeztem, pont az anyám jósolgatása miatt. Mózes egyik könyve említette, hogy Izráelben minden jövendölés és varázslás tilos volt. Isten azonban nem egyszer a pogányoknak adott olyan álmot, amit azok nem voltak képesek megfejteni. Az Úr ilyenkor a maga embereit küldte. Felruházta őket olyan képességgel, amellyel aztán megtalálták az álom nyitját.

Azzal elmesélte Nabukodonozor babilóniai király álmát. A gyerekek nagyot nevettek már a neve hallatára. Próbálták utána mondani, de igencsak belegabalyodott a nyelvük. Ezen nevetgéltek. Amikor azonban kiderült, hogy egy rettenetesen hatalmas szoborról álmodott – lélegzetvisszafojtva figyeltek. Igyekeztek elképzelni ezt a csodát: a szobor feje tiszta aranyból volt, a melle és karjai ezüstből – mesélte az apjuk. A hasa és ágyéka viszont bronzból, a lábai vasból, lábujjai pedig vas és agyag keverékéből.

Mamó kissé sértődötten legyintett.

– Egy ilyen súlyos szobor, leborul, ha vályoglábon áll. Hogy is maradhatna ledőletlen?

Janó szemei kikerekedtek, és csak egy kis szünet után folytatta:

– És az Úr Dániel prófétát küldte, aki meg is fejtette, mit jelent az álom...

Aztán kiderült: egyetlen leszakadt kő is elég volt, hogy ledöntse lábáról azt a fene nagy szobrot. Ekkor a gyerekek is döbbenet néztek Mamóra. Janó azonban folytatta. A fáraó álmát is elbeszélte, amit József

fejtett meg. Szépen, hangsúlyosan beszélt. Hangjával igyekezett érzékelteni, mikor, ki szól a szereplők közül. A gyerekek és Mamó is lenyűgözve hallgatták. Amikor befejezte, Mamó még ellenkezett egy kicsit.

– Csak azért üzent ilyen bonyolultan mindkétszer, hogy az álomfejtés révén saját szolgálai helyzetén könnyítsen.

– Nem te mondtad imént: Isten útjai kifürkészhetetlenek? Hanem közben támadt egy ötletem. Az is lehet, hogy jó – jött lendületbe Janó. – A legtöbbször a szerelem izgatja az embereket. Mindent megtennének, hogy jövőbelijükről megtudjanak bármit is. Emlékszem, hogy a faluban, ahol fiatalon laktam a lányok gombócokba tettek cédulákat. Különféle jeleket rajzoltak rájuk, ami megfelelt egy-egy legénynek. Lesték, hogy melyik gombóc jön föl a fővészkor legelébb a víz színére. Az abban jelelt fiúról hitték, hogy az lesz majd a férjük. Karikákat húztak az út porába, s kukoricaszemeket tettek a közepükre. Kinevezték a köröket valamelyik legény képviselőjének, aztán elengedtek egy tyúkot. Amelyik körébe előbb lépett, azt a legényt hitték mielőbbi vőlegénynek. Máskor meg megrugdosták a disznóolat. Számolták, hogy hányat röffentett a megriadt malac. Azt hitték, hogy annyi év múlva mennek majd férjhez, ahány hangot ad... A menyasszonyok, feleségek, férjek sem tudnak nyugodni. Folyton azt kutatják, azért jószoltatnak: hű-e még a másik? Mamó mondta: játék az egész. Erről jutott eszembe. Készíték két játékkockát. Halványkékre festem az egyiket, rózsásra a másikat. Pöttyök helyet más jeleket égetek beléjük. A „szerelemmel szeret: az egy szív lesz, nyíllal döfve. „Szeret, de már (vagy még) nem szerelemmel”: az egy puszta szív lesz, nyíl nélkül. Lesz jelképe a szerelemhiánynak, a hamiskodó szerelemnek, az esküvőnek és a gyermekáldásnak is. Az egyik kocka a leány, a másik a legény érzelmeit mutatja majd. Ha még egyedül van a szerelemfürkészt, akkor csak a másik nemnek megfelelő kockával kell dobni. Ha már párt alkotnak mindkettővel. Többen vennék, mint a fakanalat...

Hamar el is készítette a mintakockákat. Izgatottan várták. Mamó azonban határozottan elvette a gyerekek elől, s a kéket Nyica, a rózsásat Janó kezébe nyomta. Velük dobott először. Janó nyilas szívet, Nyica nyíl nélkülit vetett.

– Fog ez működni – mosolygott Mamó.

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2022-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsagujsag@gmail.com, eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Milosevits Péter

A Nagymező utca

Az a trolibusz, a hetvennyolcas trolibusz
Ma is a Nagymező utcában jár,
Ahol nemzeti, jó néhány nemzeti
Kisebbség székháza állt.

Demokratikus szövetségeknek hivatalai működtek itt,
Melyeknek nemzetiségi önkormányzatok vették át helyeit.
Akkor csak szóban, ma már valóban hinti fejünkre áldásait:
Itt van hát végre a fényes jövő – a fényes jelen, mely elvakít.

Kísértet járja be a Nagymező utcát:
A nemzetiségi kultúra kísértete:
Az ólomfüstben ott kavarog még
Sok nemzetiségi szellem borgőzös lehelete.

Ott áll a sarkon a Zóna bisztró, ahol még ma is mérnek piát,
Hová a nemzetiségi sajtó sok munkatársa ihletért járt.
A szlovák Zoli, a német Feri, a Wolfart Jancsi ácsorgott itt,
Mind a két Márkó, na meg a Míjó hörpölte itten a fröccseit.

A Gyuri, a Gyuri, a Popovics Gyuri,
Hát ő is tudna mesélni mit.
Mai és jövő nemzedékek is
Ihatnák itt a szavait.

Végigmegyek a Nagymező utcán, gallérom mögé befúj a szél:
A minap volt a születésnapom: még egy a sorban, s megértem én.
Néhányat éppen itt ünnepeltem, s remélem, lesz sok következő:
Hisz van még Zóna, van régi szellem, s itt van még mindig a Nagymező.

Az a trolibusz, a hetvennyolcas trolibusz,
Ma is a Nagymező utcában jár.
Néha még eljövök, eljövök még,
s gallérom mögé befúj a szél.

A verset a szerző a BARÁTSÁG 20 éves jubileumára írta.

Bajtai László felvétele

BÚCSÚZUNK

Szentendrén, november 19-én, váratlanul elhunyt **dr. Milosevits Péter** egyetemi tanár, író, a művelődési, tudományos és közélet tiszteletre méltó személyisége. Halálával a magyarországi szerb közösség elvesztette egyik legnagyobb íróját és művészt. Milosevits Péter a BARÁTSÁG megjelenése óta folyóiratunk állandó szerzője, a Barátság-délutánok és rendezvények elmaradhatatlan közreműködője. Emlékezetünkben, szívünkben őrizzük a nagy tudású professzort, fanyar humorú, egyedi látású író, költőt, műfordítót, Barátságunkat. 70 éves volt!

Blickpunkt

nemcsak egy verseny, hanem gazdag archívum is

Fődíj, fotó kategória:

Ruip Gergő – Fény és árnyék

Fődíj, archív fotó kategória:

Gász Róbert – Szőlőszüret Véméndén, 1953-ban

Fődíj, képeslap kategória:

Simon Tamásné Holcz Edit – Kedves Nagymamám

A Barátság folyóirat különdíjai:

Kresz Antal: Családi várakozás

Simon Tamásné Holcz Edit: Csenedlet imakönyvekkel

A Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ, a Zentrum munkatársai mindent megtettek, hogy a Blickpunkt – Képek versenye online térbe áthelyezett zárórendezvényét emlékezetessé tegyék a közönségnek. Nevezni saját készítésű fényképpel, felújított archív fotóval, illetve saját fotókból készült képeslappal lehetett. Az évek alatt közel négyezer képet tartalmazó gyűjtemény jött létre! Az eredetileg a Múcsarnokba tervezett ünnepség a Zentrum Facebook oldalán került sugárzásra. 257 fotó, archív kép és képeslap érkezett 2021-ben a versenyre. A díjazott képek hátsó borítónkon láthatók.

VI. Nemzetiségi Ifjúsági Találkozó a Velencei-tónál

Gohér Krisztina felvétele

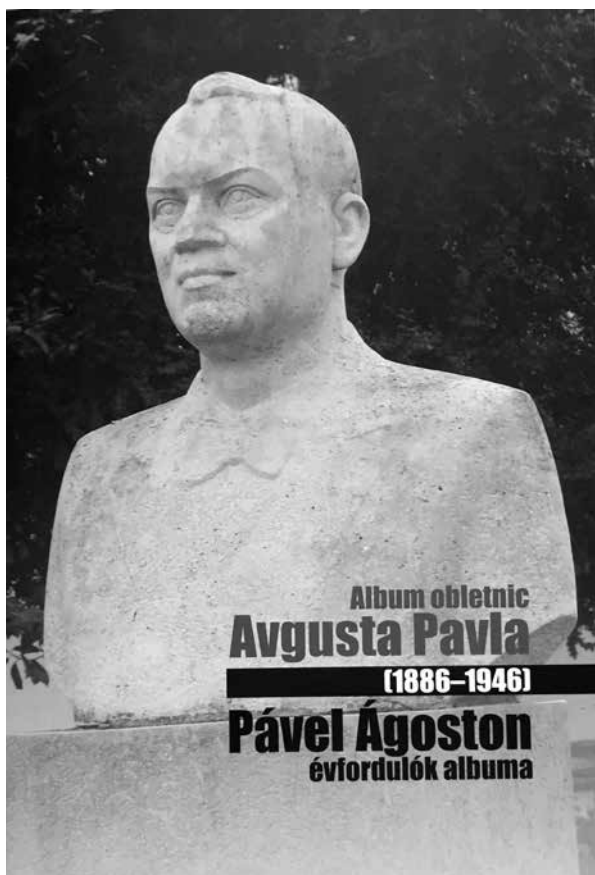
Magyarország kormánya támogatásával idén is megrendezték a Nemzetiségi Ifjúsági Találkozót a Velencei-tónál. A háromnapos program-sorozaton a hazai nemzetiségek fiataljai megismertették egymással hagyományos táncaikat, ételeiket, kulturális értékeiket, beszélgettek a hitnek az identitás megtartásában betöltött jelentőségéről és közös sportolásra is jutott idejük.

A fiatalokat Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára, a térség országgyűlési képviselője és a Fejér Megyei Közgyűlés elnöke köszöntötte. A rendezvényen a nemzetiségek megválasztott országgyűlési szószólói és az országos önkormányzatok elnökei is részt vettek.

Soltész Miklós köszöntőjében kiemelte, hogy nemzetiségek támogatása a jövő évre vonatkozó, az idén elfogadott költségvetésben, a 2010-es támogatások hatszorosát tartalmazza. Hozzátette, hogy ebből lehet táborokat, rendezvényeket, hagyományőrző programokat szervezni, és ebből sikerül a továbbiakban is óvodákat, iskolákat, tornatermeket, templomokat, közösségi házakat és tájházakat építeni, felújítani. Európában sehol nincs ilyen léptékű támogatás, tehát hatalmas a lehetőség – fűzte hozzá, és a jelen lévő fiatalokhoz szólva megjegyezte: annak a munkának a folytatása, amit a nemzetiségi szószólókkal megkezdték, a későbbiekben a fiatalokra vár.

(MTI)

Pável Ágoston-évfordulók albuma

Az album címlapja
(2021, a szerző fotója)

A szombathelyi szlovének példaképüknek tartják Pável Ágostont (1886-1946), aki 1920 és 1946 között élt ebben a városban. 1886. augusztus 28-án született Vashidegkúton (ma Cankova, Szlovéniában). Középiskolai tanulmányait Szentgotthárdon és Szombathelyen végezte. Budapesten szerzett magyar-latin szakos tanári diplomát és doktoriált összehasonlító szláv nyelvészetből. Szombathelyen tanári munkája mellett vezette a Vasvármegyei Múzeum könyvtárát (utódja a Berzsényi Dániel Könyvtár), a múzeum Néprajzi Tárát, sőt az egész intézményt is. 1933-ban kezdeményezte a Vasi Múzeumbarát Egylet megalakulását és a Vasi Szemle tudományos folyóirat elindítását (mindkettő létezik ma is).

Pável Ágoston nyelvészeti, néprajzi, műfordítói és költői munkásságával a szlovén s a magyar kultúra közötti közvetítést szolgálta. A Szombathelyi Szlovén Önkormányzat és a Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület 1999 óta szintén olyan programokat szervez, amelyek alkalmat adnak a szlovén anyanyelv és kultúra megőrzésére, valamint a szlovének és a magyarok közötti kultúrák közvetítésére. A programok közül kiemelkedik Pável Ágoston évfordulóinak megünneplése, illetve azok koordinálása.

A Szombathelyi Szlovén Önkormányzat Pável Ágoston halálának 75. és születésének 135. évfordulójára 2021-ben *Album obletnic Avgusta Pavla (1886-1946) / Pável Ágoston évfordulók albuma* címmel jelentetett meg egy huszonnyolc oldalas, A/4-es formátumú kiadványt, melyben néhány mozzanatot idéz fel az 1956 és 2021 közötti évfordulók – elsősorban szombathelyi – megünnepléséről. A közel kilencven fekete-fehér, valamint színes fénykép Pável Judit és Kozár Mária – a kötet

szerkesztője – archívumából származik. A felvételeket kísérő szövegek szlovén és magyar nyelvűek, a lábjegyzetekben további szakirodalom ajánlásával. Az elmúlt hatvanöt évben ilyen jellegű összefoglaló még nem készült.

Halálának évfordulói

Az első megemlékezésre 1956-ban, Pável Ágoston halálának tizedik évfordulóján került sor. Szombathelyi lakóházán akkor avattak emléktáblát. Ünnepi beszédet mások mellett tudóstársa, barátja dr. Vilko Novak ljubljanaei néprajzkutató és szláv filológus mondott. Az egykori Vasvármegyei Múzeum melletti sétányt Pável Ágostonról nevezték el, és egy fémtáblán tüntették fel érdemeit. Ezt az emlékjelet 1983-ban márványtáblára cserélték. Felirata azóta megkopott, ezért a Szombathelyi Szlovén Önkormányzat ez évben felújította.

A huszadik évfordulón a muraszombati és a szombathelyi könyvtár konferenciát szervezett Pável munkásságáról s a magyar-szlovén kulturális kapcsolatok fejlesztése terén mutatkozott törekvéseiről. *A Felsőfokú Tanítóképző Intézet 1966-ban épült diákothonát 1972-ben Pável Ágostonról neveztek el.* 1976-ban Vas Megye Tanácsa kiadta *Pável Ágoston válogatott tanulmányait és cikkeit*, muravidéki földijeinek pedig mellszobra bronzba öntött változatát ajándékozta. (Az eredetijét 1943-ban, még Pável életében, Kúhár Ferenc, az első muravidéki szobrász készítette.)

Születésének évfordulói

1986-tól születésének évfordulóihoz kapcsolódnak a megemlékezések. A századikon a Savaria Múzeumban e cikk írója rendezett kiállítást *Pável Ágoston – néprajzkutató és múzeumszervező* címmel. Néprajzi gyűjteményének válogatott tárgyai mellett látható volt rekonstruált irodája és íróasztala is. A múzeum előtt és Cankován (Szlovéniában), a szülőháza előtti parkban felavatták *mellszobrát, Ács József alkotását*. Kiadták szlovén, horvát és szerb irodalomból válogatott fordításait és néhány költeményét. Személyes visszaemlékezések jelentek meg a *Két nép hú fia* című kétnyelvű kötetben (Weöres Sándor, Gazdag Erzs, Vilko Novak és mások méltatták személyét). Szentgotthárdon Pável Ágostonról nevezték el a Helytörténeti és Nemzetiségi Múzeumot.

1996-ban emlékülés és *néprajzi tárgyú fényképeinek vándorkiállítása* idézte fel munkásságát. Százhuszadik születésnapjára néprajzi gyűjteméseiből készült kiállítás. A Vasi Múzeumbarát Egylet – Pável 1936. évi őrségi gyűjtőútja nyomán Szentgotthárdtól Óriszentpéterig tartó *emléktúrát* szervezett. A Szombathelyi Tanárképző Főiskola Szláv Tanszékén a *Pável Ágoston Emlékszobában* került bemutatásra eredeti íróasztala és könyvszekrénye a kézírataival, tanulmányait tartalmazó folyóiratokkal és könyveivel. Az emlékszoba 2019-ben az egyetem könyvtárába költözött.

A 2011. évi Pável-emlékév helyszíne az a *három országbeli szomszédos tájegység* volt, amelyeket élete és munkássága átszőtt, illetve mindig földrajzi és néprajzi egységet képeztek. Több intézmény együtt szervezett vándorkiállítást, irodalmi estet, kórustalálkozót, közösen adott ki tanulmánykötetet és indított tanulmányi kirándulást a vidékekre, ahol Pável Ágoston élt és alkotott.

Születésének százharmincadik évfordulóját szintén gazdag programmal ünnepeltük. A Szombathelyi Szlovén Önkormányzat felújította a lakóházán 1956-ban elhelyezett emléktáblát. A Vasi Skanzenben *emlékfájánál* helyeztünk el virágot a cankovai testvéregyesülettel, amelynek néptánccsoportja fellépett a Szent György-napi vásáron. Cankován és Szombathelyen is rendeztek *tudományos tanácskozást*, valamint két *tanulmánykötet* jelent meg 2016-ban. Az Országos Szlovén

Pável Ágoston

Mások ügettek, én csak poroszkáltam

Ki tudja: hova, merre fut
e furcsa, kósza életút?

Ki tudja: hol s mi lesz a vége?
Hinárba fúl, vagy felhajlik az égre?

Mások - ügyesebb utasok -
ügettek. Én csak poroszkáltam;
és minden lakzinál, minden sírnál megálltam,
s minden piros szívaablakon bekandikáltam.

Mások - fürgébb, célosabb utasok -
elvágtattak mellettem lóhalálban.
Én csak tétova poroszkáltam.
De nótás ajkam mindig dúdorászott,
és mindig pántlikás volt laza kantárszáram.

Az utam tágas horizontokat ígért,
s a végén várta fényes, százcsodájú Állomás.
De én minden színes kavicsért lehajoltam,
és lázaslábú, okos loholás helyett
vidáman, gondtalanul elkószáltam az útszéli réteken
tarka pillangók, piros pipacsok,
menyegzősálmú csipkerózsikák után;
vagy bogárhátú kis csárdákban
– ihaj! csuhaj! –
duhaj,
betyáros sírvavigadással
magányosan naphosszatt elkocsmáztam,
s a poharamból – hej! gézengúz Sorskocsmáros! -
a véretem és könnyeimet kortyolgattam.

Bizony, bizony!
Az útról én ezerszer is letértem,
s az ígéretek mesebeli Állomását
- most már jól tudom -
e földön soha el nem érem.

Mások csontos, girhes gebéiken,
de zsúfolt kenyérzsákkal
bevágtatnak majd a nagy Állomásra.
Én valahol elakadok:
talán a mások megrekedt szekerét mentve,
talán a csárdabeli szép asszonnyal
elmókázva-elicézgetve;
vagy talán... talán csak úgy elmélázva
a csillagontó augusztusi éjtszakába.
De sebaj!
Én árok partján, csárda padján is szebbeket álmodom,
ha kóbor igricejemet
virágillatos tarisznyámra hajtom.

(Vak völgy ölén így zsolozsmázok. Szombathely, 1933. 25-26.p.)

Önkormányzat 2017-ben felszözlőnői székhelyének épülete előtt állította fel Pável Ágoston mellszobrát, Király Ferenc Munkácsy-díjas muravidéki magyar szobrászművész alkotását.

2021-ben – a koronavírus-járvány miatt – a százharmincötödik évforduló megünneplése szerény volt. A Szombathelyi Szlovén Önkormányzat felújította emléktábláját a Pável Ágoston sétányon és kiadta évfordulóinak albumát. Azon intézmények és civil szervezetek, amelyek munkásságát folytatják, megkoszorúzták a Savaria Múzeum előtti mellszobrát. A Vasi Szemle folyóiratban, amit 1933-ban alapított, tanulmány jelent meg kéziratok hágyatékáról.

A Szombathelyi Szlovén Önkormányzat, a Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület és a Vasi Múzeumbarát Egylet 2011 óta minden év virágvasárnapján közösen szerveznek egy túrát Pável Ágoston 1936. évi őrsegi útjának az emlékére. Az ezeken készült fényképekből is bekerült egy válogatás az albumba, amelyet Pável Ágoston *Mások ügettek, én csak poroszkáltam* című verse zár magyar nyelven, szlovén fordításban. A hét versszak zárógondolata tömören kifejezi ars poeticáját: *Én árok partján, csárda padján is szebbeket álmodom, / ha kóbor igricefemet / virágillatos tarisznyámra hajtom.*

M. Kozár Mária

Íróasztalának rekonstrukciója a Savaria Múzeum kiállításán 1986-ban
(Savaria Múzeum Néprajzi Adattár)

Görög gyermekek Újpesten a második világháború után

Emléktábla-állítás Újpesten

Az 1948-ban Magyarországra menekített görög gyermekek befogadására emlékeztető emléktáblát avattak Újpesten. Az Újpesti Görög Nemzetiségi Önkormányzat 1998-as megalakulása óta kutatta a görög emigráció újpesti helyszíneit, ennek méltó eredménye az emléktábla-állítás.

A II. világháborút követően 1946 és 1949 között polgárháború dúlt Görögországban, melynek végén több tízezer baloldali érzelmű görög lett menedékre a szocialista országokban. A gyerekeket már egy évvel a polgárháború vége előtt elkezdték kimenekíteni az éhség és a háború sújtotta országból. Az első gyermekcsoport 1948. április 7-én érkezett Magyarországra, és a következő helyeken kerültek elszállásolásra: Széchenyi-fürdő, András laktanya, Jászberény, Mátyás laktanya (Róbert Károly krt. 51.), Fácános (Zugliget). Az újpesti Chinoin gyár már a gyermekek érkezése előtt segítséget ajánlott és fogadta a Görög Segélybizottság képviselőit.

Az első görög gyermekek érkezéséről a Szabad Nép április 8-i száma tudósított. Ezt a tudósítást tartották az első híradásnak a gyermekek érkezésével kapcsolatban, ám az **Újpesti Görög Nemzetiségi Önkormányzat** a kutatásai során megtalálta az újpesti Független Nemzet szintén április 8-i számát, amely háromszáz görög gyermek Újpestre érkezését harangozta be. A cikket a Független Kisgazdapárt újpesti hetilapja a címlapon hozta.

„Háromszáz görög gyermek érkezik rövidesen Újpestre

Mint köztudomású, a magyar kormány 700 görög gyermeket lát vendégül 10 napig Magyarországon. Értesüléseink szerint a Magyarországra érkező görög gyermekek közül 300 nyer Újpesten elhelyezést, mégpedig 200 a Szociálpolitikai Intézet Erkel utcai telepén, 100 pedig a Fa- és Fémipari Szakiskola épületében. A gyermekek étkeztetéséről a Népjóléti Minisztérium és a Nemzeti Segély gondoskodik. Az ifjú görög vendégek valószínűleg csütörtökön este érkeznek meg városunkba.”

A folytatást ismerjük. Tíz napra érkeztek, ám ma is élnek Újpesten az egykori menekült gyermekek közül. Visszaemlékezéseik szerint az akkor még önálló városban (Újpest csak 1950-ben lett „Nagy-Budapest” része – *a szerk.*) három helyszínen helyezték el őket. A Viola utcában (a mai Károli Gáspár Református Egyetem Jogi Kara épületében), az Erzsébet utcában (ma a IV-XV. Kerületi Bíróság) és a Lőrinc utcában (ma a Pécsi Sebestyén Zenetagozatos Általános Iskola) kaptak szállást. Ezen otthonok közül az Erzsébet utcai működött legtovább, 1949 decemberéig.

A gyermekek akkori önéletrajzaikban is megemlítik Újpeestet.

„Születtem a görögországi Kalivrisziben 1937. február 9-én. A családom szegény volt. Apám asztalos foglalkozásával látta el minket. Édesanyám földműveléssel és háztartással foglalkozott. 1948 augusztusában, a háború miatt elmenekültem szülőföldemből és az albán népi demokráciában mentem. Onnan 48-ban, december 10-én elindultam a többiekkel Jugoszlávián keresztül Magyarország felé. December 13-án este elérteünk Budapestre — Mátyás laktanyán helyezték bennünket, majd onnan Újpestre, és onnan 1949. május 2-án a fehér-váracsurgói görög otthonban kerültem. Innen ugyanabban az évben, július 7-én elindultam Visegrádra, ott először kezdtem tanulni magyarul. Negyedik, majd ötödik osztályban jártam. 1950 augusztusában, újból Fehérváracsurgón kerültem és most itt vagyok és tanulok. Lehet, és egész biztos, hogy hibásztam és, hogy most is hibát követek, de igyekszem megszüntetni az ilyen tényeket.

Dimitropulosz Jorgosz VIII. b o. tanuló”

Az akkor már Budapesthez csatolt, és a főváros IV. kerületévé vált Újpesten az 1950-es év folyamán ötvenhárom görög fiatal iskoláztak be szakmunkás tanulónak a Megyeri út és Fóti út találkozásánál lévő 24. számú Kilián György Iparitanuló Intézetbe, ahol bentlakásos kollégiumban lettek elhelyezve. Nevelőtanárunk *Bakalisz Jannis* volt. Ezen fiatalok közül később sokan a Hajó- és Darugyárba, az Egyesült Izzóba, az Iskolabútorgyárba vagy a Bőrgyárba kerültek.

Az Újpesti Görög Nemzetiségi Önkormányzat kezdeményezésére 2021. augusztus 27-én a számos lehetséges újpesti helyszín közül a Károli Gáspár Református Egyetem homlokzatán helyezték el azt az emléktáblát, amellyel a görög közösség köszönetét fejezi ki Újpest városának az 1948-49-ben nyújtott humanitárius segítségnyújtásért. Az egyetem jogi karának Újpestre költözése előtt az 1912-ben épült ház a Viola Utcai Általános Iskola székhelye volt. A görög gyermekek otthonaként 1948-ban «Markosz Vafiadis» gyermekotthonként működött.

Az emléktábla szövege:

„1948-ban ebben az épületben szállásolták el a görög polgárháború alatt hazájuk elhagyására kényszerült görög gyerekeket, akiket Magyarország befogadott – Emléül állította Újpest Önkormányzata és az Újpesti Görög Nemzetiségi Önkormányzat – Budapest, 2021.”

Agárdi B. Spyros

Komatálak (folytatás)

Kacasült (Györköny)

Hozzávalók: 1 kövér kacs, 3 dl víz, 3 evőkanál tej, 1 evőkanál só.

A kövér kacsát kb. 10–12 darabra osztjuk. Hozzáadjuk a vizet és a sót és lassú tűzön fedő alatt puhára pároljuk (1,5 óra). Ezután hozzáöntjük a tejet és magas hőfokon fedő nélkül folytatjuk a sütést. Közben a húsdarabokat a kacs zsírában, állandóan forgatva szép ropogósra, pirosra sütjük.

Krumplisköttes – krumplis kelt kalács (Györköny)

Hozzávalók: 1 kg krumpli, kb. 300–400 g liszt, 1 tojás, 25 g élesztő, só, a krumpli főzőleve, zsiradék.

A krumplit meghámozzuk, kockákra vágjuk, és sós vízben megfőzzük. Leszűrjük a levét, a krumplit áttörjük és kihűtjük. Ezután ráöntjük a langyos főzőlevet, rámorzsoljuk az élesztőt és hozzáadjuk a tojást, sót, lisztet. Közepes keménységű tésztát gyúrunk, jól átdagasztjuk és egy óra hosszat kelesztjük. Gyúródeszkán ujjnyi vastag téglalap alakú lapot nyújtunk belőle. A tésztát zsiradékkal megkenjük, felsodorjuk, mint a kalácsot, 15 cm hosszú darabokra vágjuk, és zsírozott sütőlemezre rakjuk. Előmelegített sütőben szép pirosra sütjük.

Kapros dübbencs – kapros kelt kalács (Györköny)

Hozzávalók: 1 kg liszt, 5 dl langyos víz, 10 dkg zsiradék, 5 dkg élesztő, 1 dl tej, só, cukor, maroknyi apróra vágott kapor.

Az élesztőt cukrozott langyos tejben felfuttatjuk, a liszttel, a sóval és a vízzel összedolgozzuk, és közepes keménységű tésztát gyúrunk.

Letakarva egy óra hosszat kelesztjük, majd deszkán ujjnyi vastagságú téglalappá nyújtjuk. A tésztát fagyos zsiradékkal megkenjük, kaporral megszórjuk, felgöngyöljük, mint a kalácsot, majd kb. 15 cm hosszú darabokra vágjuk. A darabokat zsírozott sütőlemezre rakjuk és előmelegített sütőben szép pirosra sütjük.

Salzprezn – sós fonott kalács (Györköny)

Hozzávalók: 50 dkg liszt, 4 dl tej, 1 tojás, 4 dkg élesztő, 2 dkg olvasztott margarin, só, cukor, köménymag.

Az élesztőt kevés cukrozott, langyos tejben felfuttatjuk, a liszttel, a sóval, margarinnal és a tejjel összedolgozzuk, majd közepes keménységű tésztát gyúrunk. Letakarva egy óra hosszat kelesztjük, majd a tésztát lisztezett deszkára borítjuk. Körülbelül 60 cm hosszú, ujjnyi vastagságú rudakat sodrunk, majd a rudakból kétszálás fonatokat készítünk, és kizsírozott sütőlemezre helyezük (két sütőlemezen fér el). Félórás pihentetés után felvert tojással megkenjük, köménymaggal és sóval megszórjuk. Közepesen meleg sütőben szép pirosra sütjük.

Mazsolás kalács (Nagymányok)

Hozzávalók: 2 púpos mélytányér liszt, 2,5 dkg élesztő, cukor, só, olaj, tojás, reszelt citromhéj, rum.

Összeállítjuk a tésztát, egy órán át letakarva kelni hagyjuk. Ha megkelt a tészta, hat részre osztjuk, kinyújtjuk, megkenjük olvasztott vajjal, rászórjuk a beáztatott mazsolát és feltekerjük. A hat rudat hármassával összefonjuk, és özgerincformába tesszük, itt újból megkelesztjük. Ha megkelt, tojásfehérjével megkenjük, és 180 fokban 45-50 percig aranybarnára sütjük.

Négy almából és négy körtéből kompótot készítettek cukor, szegfűszeg hozzáadásával, azt adták a kalácshoz.

Kulupf – foszlós kalács/kuglóf (Nagymányok)

Hozzávalók: 2 púpos mélytányér liszt, 1,5 csomag élesztő, 10 evőkanál porcukor, 10 evőkanál étolaj, 3 tojás sárgája, 30 db édesítőszer tejbe áztatva, 2 kávéskanál só, kristálycukor, 1 kávéskanál rum, 1 citrom reszelt héja, mazsola.

Az élesztőt felfuttatjuk kis cukorral. Meleg tejben feloldjuk az édesítő szert. A lisztet, sót, porcukrot, tojássárgáját, citrom héját, olajat, rumot beletesszük egy tálba. Hozzáöntjük az élesztős tejet és az édesítő tejet. Langyos tejjel addig gyúrjuk, míg egy sima puha, jól dagasztható tésztát nem kapunk. A tésztának el kell válnia az edény falától. A végén beletesszük a beáztatott mazsolát is. Ha szeretnénk, egyik felét színezhetjük kakaóporral. Lisztezett tálban legalább egy órán át meleg helyen kelesztjük. Miután megkelt, fonatot készítünk belőle, és zsírozott, lisztezett formába tesszük. Ismét meleg helyen kelesztjük, míg újra megkelt. Miután megkelt, tojásfehérjével megkenjük. Előmelegített sütőben 175 fokon sütjük. Ha nagyon pirulna a teteje, alufóliát teszünk rá lazán. Ez a mennyiség 2 kalácsra vagy 2 kuglófra elég.

Lábatlan sütemény (Pári)

Hozzávalók: 35 dkg liszt, 2 tojás, 1 csésze tej, 2 dkg élesztő, 5 evőkanál cukor, 3 evőkanál puha zsiradék, 1 evőkanál aludttej, só, magozott meggy.

A morzsához: 2 evőkanál liszt, 1 teáskanál zsír, 1 teáskanál cukor.

Az élesztőt a tej felében kevés cukorral felfuttatjuk, majd a többi hozzávalóval jól kidolgozzuk. A tésztát egy kisebb tepsibe öntjük, megszórjuk magozott meggyel, és egy órán át meleg helyen letakarva kelesztjük. A morzsa hozzávalóit összekeverjük, és a tésztára szórjuk. Közepes hőmérsékletű sütőben tूपróbáig sütjük.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 28. Heft 6.

Unsere Dezemberausgabe beginnt mit einer Zusammenstellung: das Staatssekretariat für kirchliche und ethnische Beziehungen veranstaltete die Fachtagung *Die Nationalitäten in Ungarn: Bewahrung und Weitergabe der Nationalitätswerte* in Budapest, im Bulgarischen Kulturzentrum, anlässlich des ungarischen Ratsvorsitzes im Ministerrat des Europarates.

Traditionell stellen wir mit dem Titel *Weihnachten der Völker* Weihnachts- und Neujahrsbräuche aus Europa und aus aller Welt vor. Der abschließende Teil des Kleinromans „Joka“ von Ilona Varga wird in der Ausgabe veröffentlicht. Wir würden uns freuen, wenn die Schriften der Autorin in der Zukunft auch in Buchform erscheinen würden. In Görcsönydoboka im Komitat Baranya wurde eine Gedenkausstellung eröffnet, die das Leben und die Tätigkeit von János Wolfart vorstellt. Wir erinnern uns an den slowenischen Schriftsteller und Ethnographen Ágoston Pável, im Jahre 2021 wurde erneut eine Jubiläumsveranstaltung organisiert. Eine neue Autorin wird auch vorgestellt: wir veröffentlichen die Kleinprosa der Schriftstellerin schwäbischer, szekler und kroatischer Abstammung Helga Bechtel, mit der sie an der Ausschreibung der Gyula Illyés Bibliothek im Komitat Tolna den 1. Preis gewonnen hat. Die Serben und die Ungarn erlitten einen großen Verlust, im Alter von 70 Jahren ist der Professor, Schriftsteller und Dichter Péter Milosevits gestorben: wir erinnern uns an ihn. Die nächste Ausgabe der Zeitschrift BARÁTSÁG erscheint am 15. Februar 2022.

We are starting our December issue with a selection: the State Secretariat for Ecclesiastical and Nationality Affairs of the Prime Minister's Office held a international professional meeting titled: *Nationalities in Hungary: Preservation and Transmission of National Values* at the Bulgarian Cultural Center at Vágóhíd Street in Budapest on the occasion of the Hungarian Presidency of the Committee of Ministers of the Council of Europe. Traditionally we present Christmas and New Year customs from all over Europe and the world titled "Christmas of the Peoples". The publication of Ilona Varga's short novel Joka ends in this issue. We would be happy if the author's writings were published in book form in the future. A Memorial Exhibition opened in Görcsönydoboka, Baranya county, presenting the life and work of János Wolfart. We remember Ágoston Pável, a Slovenian writer and ethnographer and in 2021 the Slovenian community organized another anniversary celebration. We are inaugurating a new author: We are publishing the short prose of Helga Bechtel, a writer of Swabian, Szekler and Croatian origin, with which she won the 1st place in the competition of the Illyés Gyula Library in Tolna county. The Serbian and Hungarian ethnic communities suffered a great loss: Péter Milosevits, a professor, writer and poet, died unexpectedly at the age of 70. We remember him. The next issue of BARÁTSÁG will be published on February 15, 2022.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 28. No. 6

Lapzártá: 2021. november 30.

A BARÁTSÁG következő száma 2022. február 15-én jelenik meg.